نفس اللغہ

حصہ اوّل

میر علی اوسط رشک

مغربی پاکستان اردو اکیڈمی، لاہور

نفس اللّغہ

حصۂ اول

(الف تا تائے فوقانی)

میر علی اوسط رشک

ناشر

مغربی پاکستان اردو اکیڈمی۔ لاہور

نام کتاب: نفس اللّغہ

مؤلف: علی اوسط رشک

ناشر: جنرل سیکرٹری مغربی پاکستان اردو اکیڈمی۔

سالِ اشاعت: ۲۰۱۶ء

مطبع: حاجی محمد حنیف اینڈ سنز پرنٹرز لاہور۔

اس کتاب کی اشاعت کے لیے وزارتِ
اطلاعات وثقافت نے مالی مدد فراہم کی۔

مغربی پاکستان اردو اکیڈمی

۲۵۔سی لوئر مال لاہور۔

فون نمبر: 0333-4182396, 0300-4669638

باب الف

فصل الف

آ - کلمہ ایست کہ صیغہ امر بود برائے طلبیدن کسی ف بیا ع بیا ع بجے -

آبخورہ - فارسی ست ع کوزہ بالفتح -

آبرو - فارسی است ع عزت -

آبنوس - فارسی است -

آپ - کلمہ بود برائے تعظیم مخاطب مانند جناب ف جناب بمعنی خود نیز استعمال کنند چنانکہ گویند وہ آپ مین نہ تھے یعنی خود رفتہ بودند -

آپا - ترکی است ف خواہر ع اُخت -

آپ دہاپہ - چیزے بدستہ خود خواہد نہ برائے دیگرے ع نفسی نفسی -

آپس - بروزن واپس ف یکدیگر و باہم ع باہمین -

آپہ مین آنا ف - بہوش آمدن و بخود آمدن

آپہی - ف خود ع بالنفس -

آتا جاتا - ف آئندہ روندہ -

آٹا - سائیدہ گندم بود و مانند آن ف آرد ع دقیق بالفتح -

آٹا بھوسی بھرا - آرد با سبوس بود -

آٹھ - عددیست مشہور ف ہشت ع ثمان -

آٹھ آٹھ آنسو رونا - ف زار زار گریستن -

آٹھوان - ف ہشتم ع ثمن بالضم -

آٹھون - ف روز ہشتم جعد ہولی دم و ای دینہ

روز بجائے معین جمع شوند و لغتِ ہولی در باب
ہائے ہوز مذکور خواہد شد انشاء اللہ تعالیٰ۔

آٹھون گانٹھ کمیت۔ شخصے را گویند کہ
جملہ عیوب داشتہ باشد۔

آج۔ ف امروز ع الیوم۔

آج رات۔ ف امشب ع اللیل۔

آجا۔ خواجہ سرائے کہن سال کہ مربی و پرورندۂ
خواجہ سرایانِ صغیر باشد۔

آخُور۔ فارسی است و در ہندی علف اسپ
باشد کہ برائے خوابیدنِ اسپ در زیر آن گسترانند
و بمعنی خرف و ناکارہ نیز استعمال کنند۔

آدہا۔ ف نیم ع نصف و اگر آن چیز مونث
باشد بجائے الف آخر تحتانی معروف آرند کہ
الف علامتِ تذکیر و تحتانی معروف علامتِ
تانیث است۔

آدھا ادہر ادھا ادہر۔ نیم این طرف و
نیم آن طرف باشد ع نصف لی و نصف لک

آدہا دانت ٹوٹا ہوا۔ ف کسیکہ نیم دندان او
شکستہ باشد۔

آدہا ساجھا۔ ف شرکت بالمناصفہ باشد
ع مُشارکت۔

آدھا مہینا۔ ف نیم ماہ بود ع نصف الشہر

آدہی پیاس پینا۔ ف نیم سیر شدن از
آب بود ع نقع بالفتح۔

آدھی پیٹ کھانا۔ نیم سیر شدن از طعام
باشد۔

آدھی رات۔ ف دلِ شب ع اِسرار بالکسر

آدھی سیسی۔ ف درد نیم سر ع شقیقہ۔

آر۔ چوب بہلبانان کہ در سرِ آن سوزنِ آہن
دارند و بدان نرگاوان رانند ف چار دوال

آرا۔ بر وزن خارا آلہ نجاران و درودگران
باشد کہ بدان چوب را دو پارہ کنند ف ارہ ع
مِنشار بالکسر۔

آرا چلنا۔ ف رفتار آرہ بود بر چوب و کنایہ
از رنج و مصیبت باشد۔

آرام کرنا۔ ف آرامیدن ع ہدو و تضجع
و کنایہ از خفتن بود ف خوابیدن ع نوم بالفتح۔

آرایش۔ فارسی است ع تزئین و در

ہندوستان تختہاے کاغذ وابرق کہ بران گلہا
و درختہا وصورت ہاے کاغذ وابرق ولاک
رنگا رنگ کردہ نصب کنند و پیشاپیش در شادے
عروسی برند۔

آرسی۔ ف آئینہ ع مرآۃ بالکسر و مدّ ہمزہ و
تجنجل۔

آری۔ اوزار کوچک بریدن چوب باشد
بادرو دگران مانندِ آرہ۔

آریا۔ چیزی باشد مانندِ خیار کہ بدان نان خورش
سازند۔

آڑ۔ ہرچہ مانع دیدن باشد ف پردہ ع حجاب

آڑا۔ ہرچہ کج باشد از طول وعرض ف اریب
ع مُحرّف و قسمی از جامہ باشد کہ بدان لباس سازند

آڑپاڑ۔ اعتمادِ سُست باشد کہ از کسی
گیرند۔

آڑو۔ میوہ ایست مشہور ف شفتالو ع
فرسک بکسر اول وسین مہملہ و خوخ بالفتح۔

آڑے ہاتھون لینا۔ ف عاجز کردن

آزما۔ امر باشد بآزمودن۔

آزمانا۔ ف آزمودن و آزمایش ع امتحان

آس۔ ف امید ع ترجّی۔

آسان۔ فارسی است ع سَہل۔

آسایش۔ فارسی است عربی راحت۔

آس پاس۔ ف گرد و اگرد ع حوالی۔

آستانہ۔ فارسی است ع عَتَبہ بفتحتین۔

آستین۔ فارسی است ع کم بضم۔

آستین چڑھانا۔ ف آستین گردانیدن۔

آسرا۔ ف امید ع توقع۔

آسمان۔ فارسی است ع فلک و سما۔

آسمان کا تارا۔ چیز نادر و نایاب را گویند۔

آسمانی تیر۔ ف تیر شہاب ع شہاب ثاقب

آسن۔ نوعی از نشستن فقیران ہنود باشد
دران یا را گویند و انواع یا بفتح زدن بوقت
ہنگام گائیدن۔

آسنی۔ فرش کوچک تر بود موافق نشستن
کہ آنرا گسترانیدہ عابدان ہنود پرستش سازند۔

آغون۔ کلام اول گویائی اطفال باشد

آفتابہ۔ فارسی است ع ابریق بالکسر۔

آکا - کلمۂ بود کہ بروضعان و سرہنگان باہم یکی دیگری رابدین کلمہ آواز دہند۔
آکھڑ - جاے ماندن بہایم باشد۔
آکھلاپن - شوخی وشرارت اسپ باشد کہ سوار را ازان سبب از پشت خود میندازد
آکھلی - ف گودِ نشیب راہ باشد کہ سیل ازان صدمہ خورد۔
آگاتاگا - خبرگیرے مردمان محفل و مجلس باشد - محاورۂ زنان۔
آگ ببولا - افروختہ شدن از خشم باشد ع مشتعل بالضم۔
آگ بجھانا - ف آتش نشاندن ع اطفا۔
آگ برسنا - کنایہ از گرماے سخت بود ع عنم بالفتح
آگ پرلکڑی سیدہی کرنا - ف راست کردن چوب بود بر آتش ع تعقیب۔
آگ دبانا - ف پنہان کردن آتش بود در خاکستر تا کشتہ نشود ف آتش داشتن۔
آگرا - شہریست مشہور کنار دریاے جمن کہ آنرا اکبرآباد گویند۔
آگ سلگانا - ف فروزانیدن آتش بود ع اِضرام بالکسر۔
آگ بھڑکانا - ف افروختہ شدنِ آتش بود ع وہج بالفتح و دہجان۔
آگ کا درخت - درختے باشد کہ آنرا مدار گویند
آگ گاڑنا - ف آتش زیر خاکستر کردن
آگ لگانا - ف آتش زدن ع اشتعال
آگ لگنا - ف آتش افتادن۔
آگ لگے - کلمۂ بود کہ ہر گاہ زنی بازنی سخن خلافِ طبع گوید این کلمہ بر زبان آید و این محاورۂ زنان است
آگ سے لینے آنا - زود رفتن ع عجلۃ بالضم
آگی چھوڑ پیچھی دوڑ - کار ناتمام گذاشتہ کار دیگر پیش گرفتن بود۔
آگی ناتہ نہ پیچھی پگہا - کسی را گویند کو ہیچک از زن و فرزند و یگانہ نداشتہ باشد۔
آلا - زخم تازہ کہ التیام نیافتہ باشد۔
آلو - بروزن خالو بیخ تروبی سلق باشد کہ

آنرا باگوشت وبے گوشت پزند و نان خورش
سازند۔
آلھا۔ قصۂ کدام راجا بوده که آن قصه را ہنود
در فصل برشکال می سرایند۔
آم۔ بروزن نام ف اَنْبَه و نغزک ع اَنْبَج
آن۔ بنونِ معلنه زمانِ اندک بود ع ساعت
ف دمک۔
آناف۔ آمدن ع مجیه بالفتح۔
آناجانا۔ ف آمدشد ع مجاوده بالضم۔
آناکانی۔ دانسته غفلت از کاری بود۔
آن بان۔ وضعداری و عزت و آبرو بود۔
آنبا ہلدی۔ ف دارچوبه و دار ہلد۔
آنت۔ ف روده ع معاء بالکسر والمد۔
آنچل۔ کنارۂ چادر و دوشاله و مانند آن بود
آنچل پلو۔ قسمے از دوپٹه باشد که در دکن و
بنارس بافند و هر دو کناره عرض مذری باف بود
آندھی۔ ف تندباد و بادگرد ع حصبه بالکسر
و موره بالضم۔
آندھی اوٹھنا۔ الف مضموم واو معدولهٔ تائی

ہندی مخلوط الہا ساکن و نون بالف کشیده
آمدنِ بادِ تند بود۔
آنسو۔ ف اشک ع دمع بالفتح۔
آنسو بہنا۔ ف اشکباری ع بکا بالضم
آنسو ٹپک پڑنا۔ تائی ہندی و بائے
فارسی هر دو مفتوح کاف ساکن بائے فارسی
مفتوح رائے ہندی ساکن نون و الف
مصدری ع دمع بالفتح۔
آنک۔ نشان سکۂ زر و رقم حساب بود و
دوختن رقم بر جامه بود و امر بود به تخمینه کردن
آنکڑا۔ سیخ آہنی بود سرکج که بدان میوه از شاخ
کشند و بدان قندیل بر بلندی آویزانند۔
آنکس۔ آله سرکج پیلبان باشد که پیل را بدان
رانند ف کجک۔
آنکنا۔ ع تخمینه۔
آنکھ۔ ف چشم ع عین۔
آنکھ پھڑکنا۔ ف جنبیدن چشم۔
آنکھ پھوڑنا۔ ف کور کردن۔
آنکھ چرانا۔ ف چشم دزدیدن بچشم پوشی۔

آنکھ دکھانا-ف چشم نمائی کردن-
آنکھ کی کیچڑ-ف رح-
آنکھ لڑنا-ف چشم بازی کردن-
آنکھ مارنا-کسی را منع کردن از دادن چیزے
و منع کردن از کاری ف چشمک زدن-
آنکھ مچولا-بازئے طفلان کہ چشم کی بند کنند
و ہمہ با بجاہا پنہان شوند و چشم آنکس وا کند و ہمہ ہا
تلاش کند او ہر کس را بگیرد آن و ز د شود چشمہای
او بند کردہ شود ف سر مالک چشم بندک-
آنکھ نیچی کرنا-خواندن و نوشتن دد دختن و کار
ہائے دیگر کردن-
آنکھ نیچی ہونا-کنایہ از شرمندہ شدن بود-
آنکھوں کی ڈورے-سرخی و سپیدی چشم بود ع
شنکلہ بالضم-
آنکھوں میں رات کٹنا-ف شب بیداری،
ع احیاء بالکسر-
آنکھوں میں گڑھے پڑنا-رفتن چشم بمغاکی بود
ع رست بالفتح و ہاجہ-
آنکھیں چوندھیانا-ف خیر گئے چشم
ع خسو بضمتین-
آنکھ بیٹھ جانا-چشم درگو افتادن ع غور عنین-
آنکھ ڈبڈبانا-ف برگشتن آب در چشم ع رقرقہ بفتح
ہر دو رائے مہملہ-
آنوان-جائیکہ ظروف گلی دران نہادہ پزند
ف داش و خمدان ع اتون بالفتح-
آنولا-بار درختی باشد کہ در دوا بکار آید و خشک
کردہ موہائی سر شوید کہ صاف کند و تازہ آنرا
مربا ساز ند ف آملہ ع املج-
آنون-ریمے کہ از براز آید-
آنے جانے والا-ف آیندہ و روندہ ع
مالہ-
آؤ-کلمہ امر باشد از طلب ف بیا ع جی-
آواز-بروزن آغاز فارسی است ع ندا بالکسر
آواز پڑنا-ف آواز گرفتن ع تحنہ بالضم و تشدید
الحاء المہملہ-
آہٹ-آوازِ اندک کہ از آمد و رفت کسے
بگوش رسد ف شکونی ع دفش بالفتح-
آہر جاہر-آمد و رفت مردمان باشد-

آہستہ چلنا - ف نرم رفتن ع دبیب بالفتح -

آہستہ ہنسنا - خندۂ زیر لب کردن بود ف کسکسہ -

آیا - ماضیٔ آمدن مرد واحد بود ف آمد ع جا و بزبان انگریزی دایہ و پرورندۂ اطفال آنہا باشد -

آیا گیا ف - آیندہ و روندہ -

آئی - ماضیٔ آمدن خواہ جمع خواہ تعظیماً ف آمدند و بتحتانی معروف صیغۂ ماضی آمدن زن باشد -

فصل بائے موحدہ

اَب - بوزن شب ف اینک ع الآن -

ابّا - کلمہ بود کہ اطفال امیران پدر را نرا گویند -

ابابیل - عربی است وُخطاف بالضم ف پرستوک و بادخورک -

ابابلیا رنگی بود از رنگ کبوتر -

اب تب - انیوقت و آنوقت بود و لیست و لعل را گویند -

ابرک - فارسی است دستارۂ زمین و ملک نیز گویند ع طلق بالفتح -

ابرہ - فارسی است ع طہارہ بالکسر -

ابری - رنگی بود کہ بر کاغذ یا چرم یا چوب کنند -

اُبری تفتا - رنگی باشد از کبوتران سبزہ الف مضموم -

ابکی - کلمہ باشد کہ برائے زمانہ آیندہ گویند ف آیندہ ع مستقبل -

ابلق کوا - ف زاغ پیسہ ع غراب البین

ابلقا - طایرے بود کوچک تر از فاختہ کہ خوش آواز باشد و آن ساید ورند ہندی است -

ابھی - ف اینک ع الآن -

ابے کلمہ تحقیر بود کہ ہنگام خطاب بمرد محقر بر زبان آرند -

ابے تبے کلمہ باشد در جنگیدن مردم کمینہ کہ باہم بر زبان آورند -

فصل بائے فارسی

اباہج مردم بیدست و پا و از کار رفتہ باشد نابینا را نیز گویند ف خنکلوک -

اپنا ف یگانہ ع قریب -

اپنایت ف یگانگی ع قرابت -

ابھرنا - پرباد شدن شکم بود ع نفخ بالفتح و غرور کردن مردم کمینہ بود و باندک مقدور -

اپیل - بروزن کفیل مرافعہ دوم بود کہ نالش حکم حاکم اول نزد حاکم دوم بناہ بنی فیصلہ اول برند ع مرافعۃ الثانی -

اپیلانٹ - مدعی مرافعہ ثانی باشد و پیرو ولنت انگریزی است -

اترانا - (ف) نازیدن و خود پسندی کردن -

فصل تائے فوقانی

اترسون - روزی باشد پیش از دو روز گذشتہ یا بعد دو روز آیندہ ع قبل یومین و بعد یومین -

اتنا - ف این قدر و اگر آن چیز مونث باشد بجائے الف تحتانی معروف آرند -

اتنے مین - ف درین ہنگام ع آوان -

اتوار - یکشنبہ ع یوم الاحد -

اتیت - قسمے از گدایان ہنود باشد -

فصل تائے ہندی

اٹالا ف بار خانہ ع اثاث البیت -

اٹکل ف اندازہ ع قدر بالفتح -

اٹکھیلی - روش و رفتار ناز است برائے اطفال و معشوقان باشد -

اٹکھیلیان - ف ن کج رواں کج

اٹکھیلیون سے چلنا - کج رواں کج رفتن اطفال و معشوقان بود -

اٹل - بروزن اجل کسی و چیزیکہ از جا بجنبد ف بار گران و مردم ناکارہ ع ثقیل و ثل -

اٹم - ف انبار -

اٹنا - پُر شدن چیزی بود از خاک ف انداوہ شدن -

اٹھا - عدد گنجفہ بود کہ در آن ہشت صفر باشد

اٹھارہ - عددی است مشہور ہیجدہ
ع ثمانیۃ عشر-

اٹھاون - عددیست مشہور پنجاہ
وہشت ع ثمانیہ وخمسون-

اٹھائیس - عددیست مشہور بست
وہشت ع ثمانیۃ وعشرین-

اٹھنی - نیم روپیہ باشد خواہ نیم اشرفی

اٹھوانس - ف ہشت ماہہ ع مثمن

اٹھوانسا - طفل ہشت ماہہ کہ از شکم مادر
برآید-

اٹیرن - چیزیکہ برآن رشتۂ خام پیچند
ف چنگلوک ع استاج وبزبان بازاریان
مردن را گویند -

فصل جیم

اجارہ - عربی است-

اجگر - بروزن اخگر ف گران ع ثقیل
ومار گران جثہ وعظیم الخلقت را گویند کہ از
جائے خود جنبیدن نتواند-

اجوو - دوائے ہست مشہور کرفس

اجواین - تخمی باشد کہ نشاء آورد ف نانخواہ
ع کمون ملوکی بزرالبنج-

اجی - کلمۂ بود کہ یکدیگر کہ باہم در مرتبہ برابر
باشند گویند-

اجیرن - چیزیکہ بار خاطر بودن ناگوار

فصل جیم فارسی

اچار - بروزن نہار فارسی است وآن
از انبہ وخربزہ وہمہ اثمار می شود در عرق
نعناع خواہ سرکہ خواہ در آب خواہ در
روغن سرشف کہ با طعام میخورند-

اچار پڑنا - درستی اچار بود-

اچار ڈالنا - ساختن اچار بود در خانہ
خود-

اچاری - بروزن نہاری ظرف شیشہ
بود کہ در آن اچار نہند-

اچانک - بروزن ومعنی یکایک بود
کہ ناگاہ باشد ع دفعۃ ونام شہریست

جانب مشرق۔

اچپلاہٹ۔ چالاکی و تندئ چیزرا گویند چنانکہ طپیدگی برق۔

اچٹنا ناف۔ بیزار شدن از چیزے بود

اچکاف۔ غنیمت یا بندہ ع خباس بالفتح و تشدید موحدہ۔

اچکن۔ قسمے از قبا باشد کہ مرزان می پوشند

اچکناف جستن و خیز کردن۔

اچنبھا۔ ف شگفت ع تحیر۔

اچوک۔ خطا نکردن تیر بر نشانہ و فکر در کارہا باشد۔

اچھا۔ ف نیک جواب بجا آوری حکم کسے باشد ف خوب ع نعم بفتحتین۔

اچھا چھا۔ ف تندرست ع صحیح و سالم

اچھا ہونا۔ تندرست شدن ع برء بالضم و با علم و لیاقت شدن کسے بود۔

اچھوانی۔ از میدہ و زنجبیل و میوہ باد سد و غن بریان کردہ و آب انداختہ و مانند شوربا پختہ برزچہ خورانند ف طعام زچہ ع خرسہ

بضم۔

اچھوتا۔ زرد طعام نذر خدا و رسول و ائمہ علیہم السلام باشد۔

اچھوتا پنڈا۔ جسم مردم کہ دانہائی چیچک گاہی بر آن بر نیامدہ باشد ع قرحان بالضم۔

اچھوتی۔ زنیکہ تصرف مردان نیامدہ باشد و بعد تحتانی مکسور کہ الف و نون آرند صیغہ جمع شود و ہر چیز مانند صحنک و شکر و از قسم میوہ و نبات کہ نذر خدا و رسول و جناب سیدہ و ائمہ اطہار بران کردہ باشند۔

فصل خائے معجمہ

اخ تھو۔ کلمہ کہ در مقام نفرت از چیزے بر زبان آرند و اشارہ جنگیدن خانہ جنگان باشد۔

اخروٹ۔ میوہ باشد گوہی خنگردگان چہار مغز ع جوز بالفتح درایج۔

فصل دال مہملہ

ادا - فارسی است ع غنج بضمتین -

ادا کرنا - دادنِ قرضہ بقرض خواہان و خواندنِ نماز بروقتِ نماز ف گزاردن ع ادا بالفتح والمد و ناز کردنِ معشوقان ف کرشمہ -

ادا ہونا - دادن زر قرض بقرضخواہ و خواندہ شدنِ نماز بروقتِ نماز و مردن آدمی در حیات دیگر و صادر شدنِ کاری از کسی بود -

ادبدا کی کرنا - ف دانستہ کاری کردن بود با شرارت ع عمداً -

ادرسا - قسمی از قماشِ سفید باشد کہ مردان ازان جامہ سازند و پوشند -

ادرک - بیخے باشد مُحلّلِ گوشت کہ در پختن گوشت اندازند ف آلوچہ سلطانی -

ادلا - گوشتِ ساق حیوانات باشد کہ آن ریشہ ندارد -

ادلا بدلا - عوض و بدل چیزے بود کہ بکی: ہندوی بکی بدل آن گیرند ف گھولی بکاف فارسی بروزن قبولی ع معاوضہ -

ادل پہچان بزبان عوام دارا ذل چیزی باشد کہ بے تامل شناختہ شود و قابل اشتباہ نباشد -

ادوائن - رسنی باشد کہ پائین پلنگ و چارپائی ازان تنند و بالائی چوبہائی چرخہ رسیدن ہم بران رسن تنند تا ہرگاہ رسنہائی بافتہ شدۂ پلنگ و چارپائی سست شود باز ازان رسن کشیدہ تنند و ہمچنین چوبہائی چرخہ اگر سُست شود ازان رسن کشیدہ تنند ف رسن و در اصطلاح معماران نیم تسو باشد و آن حصۂ چہل و ہشتم درع معماری بود -

اَدّھا نیمۂ ہر چیز باشد و نام بازی بود کہ طفلان باہم قرار دہند کہ ہرگاہ چیزی بدست کسے بینند لفظ ادہا بر زبان آرند پس نیمے ازان چیز آن طفل را دادن شود چنانکہ شیخ ناسخ میفرماید

سے عہد طفلی میں رہا غم سے تنگرا تنا کہیں میں بھی کبھی اَدّہا نہ بد ایاری کا -

ادھار- چیزیکہ ازان دفع گرسنگی شود
دسیری نشود ف نیم سیر-
ادہ پٹی- نیم پاٹ بود و آن حصہ ہشتم حصہ سیر
بود ع ثمن الاستار-
ادہر- تماشے بود سفید کہ ازان مردان
لباس سازند و چیزیکہ در وسط ہوا بود ع
معلق و بکسر الف بفارسی اینطرف باشد
ادہر ادہر سے لینا- چیزی از ہر طرف
یکجا کردن-
ادہ کچلا- چیزیکہ نیم کوفتہ باشد ف ملوّر
بالضم-
ادہ کھلا- نیم شگفتہ و بضم کاف مخلوط
الہا چیزی تمام نکشودہ باشد ف نیم وا-
ادہ گلا- ف نیم خام ع نہاہ بالفتح-
ادہ موا ف نیم جان و بسمل-
ادہورا- ف کار ناتمام باشد ع ناقص
و در ہر یکی از ین پنج لغت ہر گاہ اطلاق
ایمعنی بسوے مونث کنند بجاے الف
آخر تحتانی معروف آرند-

اَدَّہی- حصہ ہشتم پول باشد در لکھنؤ
وغیرہ یا د سوائے آن حصہ شانزدہم
پول را گویند-
ادھیا- نصف ماہانہ بود کہ بشرط نوکری
بکسے دادن کنند-
ادھیڑ- کسیکہ نہ پیر و نہ جوان بود ف
میانہ سال ع عوان-
ادھیلا- نیم پول را گویند از خرمہرہاے
پولی-
ادھیلیا- کاغذ بادی قیمتی نیم پول باشد
ادھیلی- نیم روپیہ را گویند-

فصل دال ہندی

اَڈّا- ف اڈہ و چہار چوب بستہ کہ زنان
برآن جالی بافند و جاے نشستن پرندگان
کہ ازان جا بکرایہ روند و مقدار تہان گوٹہ
و کناری و مانند آن-
اَڈّیان- در پاپوش نا شنا بای یکبار چہ
ہنے بانات بجاے پاشنہ دوزند-

فصل رائے مہملہ

آر - درختی بود کلان ترکہ پوستش بسیار سبک باشد بدان نیام شمشیر وما نند آن سازند

ارًا - قسم زبون ترئی باشد کہ از بقولات است و بدان نان خورش سازند -

ارابہ - فارسی است دگردون نیز گویند کہ اسباب خیمہ و توپ و مانند آن بران بار کردہ دہند و نرگاوان کشیدہ برند -

اراک - بروزن تپاک ف درخت مسواک -

اَرَب بروزن طرب عددی است مشہور کہ زیادہ از سنکھ باشد -

اربن - بروزن ارزن ہمان باشد کہ گفتہ شد -

ارتھی - جنازۂ ہنود باشد کہ چہار چوب بستہ بران مردہ را خوابانیدہ بمحل سوختن برند -

ارحل - اسپی کہ سہ پایش یکرنگ و پائی چہارم سفید بود -

اَرْدَاوَا - جو و گندم بریان سائیدہ کہ باسبان خورانند ف طور ع جشیشہ -

اردلی - سواریئے امیران را گویند -

اردلی اوترنا - کائیدن چند کس باشد یک زن را در یک جلسہ ف خراتبار -

اردلی بازار - بازاریست در لکھنؤ و اصل این لغت آنست کہ ہرگاہ پادشاہان ہند سفر میکردند در ہر مقام بازاری برائے خرید اجناس و اسباب ضروری برائے مردمان سواری مقرر می شد -

ارسال - زری کہ از تحصیل علاقہ در سرکار فرستادہ شود -

ارگجا - بروزن مرجا عطر مصالح باشد کہ توابل و خوشبو یہا در دیگ انداختہ عطر کشند ف پرگنع وزیرہ -

ارگن - بروزن گردن نوعی از ساز انگریزیان باشد و لغت انگریزیست

ارمان - فارسی است ع حسرت -

ارنا۔ نرگاومیش صحرائی بود کہ شاخہائے کلان
تردارد وشیر بسیار دہد اگر مادہ باشد بجائے
الف تحتانی معروف آرنی۔
ارنڈ۔ درختی باشد کہ برگہایش پہن تر و
بصورت پنجہ دست آدمی بود حنا بردست
ویا چسپاندہ بلکہ حنا آن برگ نہادہ بندند
کہ رنگ بسیار آورد و بالائے وسمہ ہم برگش
ابروت وسمہ مالیدہ بندند واز تخم آن روغن
کشند ت بیدانجیر ع خرد ع بالکسر۔
اروی۔ ترۂ باشد کہ آنرا پزند ونان خورش
سازند وبرگہایش بسیار پہن باشد مانند سپر
کہ آن ہم با آرد ماش ونخود بریان کردہ
نان خورش سازند ع قلقاس۔
ارہر۔ بروزن شرر نوعی از غلہ باشد
ہندی است۔
اری۔ کلمہ باشد بجاے ای کہ کلمۂ ندائے
قریب باشد وتحتانی معروف کلمۂ خطاب
باشد کہ زن مخاطبہ مقصو یا زنی کہ با او بی تکلفی
باشد بدو گویند۔

اریب۔ فارسی است ع منحرف۔

فصل رائے ہندی

اَڑ۔ خلل معدہ باشد کہ طفلان را بثقالت
غذا شود ع تخمہ وامر شود از جانہ جنبیدن را۔
اڑا۔ ماضی از جانہ جنبیدن باشد۔
اڑاگوڑی۔ ضد وشرارت باشد۔
اڑانا۔ ستونی کہ بدیوار چسپاندہ استادہ
کنند تا بار سقف بدیوار نرسد ت پاگر ع عمود
وچیزے استادہ کردہ بکسی با چیزی چسپانیدن
بود۔
اڑبڑ۔ ناہمواری ونشیب وفراز راہ باشد
اڑگڑا۔ جاے بود کہ اسپان را در انجا دویدن
آموزانند تا ہموار وآراستہ شوند۔
اڑم۔ انبار رہر جنس باشد ت انبار۔
اڑنا۔ انجا انجنیدن بود ت توسنی کردن
ع حران بالکسر ت ستبراہ شدن چیزے بود
کہ بسبب آن چیزے از یکطرف بآنطرف
وازانطرف باینطرف نآید ونرود۔

اڑنگا - نوعی از بند کشتی باشد که کشتی گران پای خود بپائے حریف آویختہ بر زمین افگنند
اڑنگا مارنا - کنایہ از ہرج و فساد در کار ہا کردن باشد۔
اڑوار - ستونی کہ زیر چوب شکستہ یا سقف استادہ کنند تا نیفتد ف پادیر۔
اڑھیا - وزنی باشد مشہور ف و دو نیم اثار
اڑی - چیزے کہ از جائے برآوردنش دشوار باشد و کار مشکل را نیز گویند و باصطلاح قماربازان چند داؤ مشکل باشد
اڑیل - اسپے کہ در راہ رفتن از جا بجنبد ع حرون بالفتح۔

فصل رائے معجمہ

ازار - عربی است ف شلوار۔
ازاربند - فارسی است ع تکہ بالکسر۔

فصل زائے فارسی

اژدہا - فارسی است ع ثعبان
اژدہات - ف ہفت جوش ع فلزات بالضم۔

فصل سین مہملہ

اساڑہ - نام ماہ دہم باشد از سال فصلے کہ آن ماہ آخر موسم گرما و اول ماہ موسم برشکال است بلکہ در فصل بارش شمردہ اند۔
اساوری - قسم قماش باشد کہ از تارہائے زرد ابریشم بافند و نام راگنی باشد از سی و شش راگنی مشہور۔
اسباب جمع کرنا - آمادہ و مہیا کردنِ اسباب بود۔
اسبغول - فارسی است ع بزرقطونا
اسپند - فارسی است ع حرمل بالفتح۔
اسپات - قسمے از آہن باشد کہ ازان کارد و شمشیر و مانند آن و افزار ہا سازند ع حدید۔
استانی - زنیکہ دختران را خواندن و ہنر ہا آموزاند و زن استاد را نیز گویند

آتون با علانِ نون ع مُعلِّمہ۔
اُسترہ۔ فارسی است ع موسی۔
اسطوخود وس۔ دوائی است مشہور
یونانی کہ بہندی قدیم دہارو گویند ع
اتش الارواح۔
اسکاتر۔ صندوقچہ کہ از اریب چوب
سازند واین لغت انگریزیست ع صندوق
اسکول۔ الف مکسور سین مہملہ ساکن
کاف بواو معروف ولام زدہ خانہ خواندن
اطفال نصاری بودن مکتب خانہ ع
مدرسہ این لغت نیز انگریزیست۔
اسگند۔ بیخے است اندک تلخ و بہترین
آن ناگوری است۔
اسی۔ عددیست مشہور ف ہشتاد ع
ثمانون۔

فصل شین معجمہ

اشارہ۔ عربی است۔
اشرفی۔ اداں فتح سین معجمہ سکہ کہ بر
طلا زنند وجمع آن بالف ونون آید
اشرفی کا پھول۔ قسمے از گل مدور
زرد برابر اشرفی۔

فصل صاد مہملہ

اصیل۔ بروزن کفیل تیغ نیک آہن
وآبدار وزن خدمت کنندہ وطباخہ
را گویند۔

فصل فا

افراتفری۔ ف توفیدن ع ہزار ہرتا
انکہ بسبب کثرت استعمال مخفف افراط
وتفریط باشد۔
افسوس کرنا۔ ف قہر دیدن ع ہزن بالضم
افطاری۔ فارسی است۔
افعی۔ عربی است وکنایا از مردم بد
موذی باشد۔
افلاطن۔ عربی است ف تہیدستی
وبیلے خبری۔

افواہ - عربی است یعنی خبر عوام -
افیم - بروزن حکیم ف افیون وتریاک
ع لبن الخشخاش -
افیمی - ف تریاکی -

فصل کاف

اک - فارسی آن یک بود ع واحد
اکّا - چند معنی دارد اول ورق گنجیفہ بود
کہ درآن یک صفر باشد دوم یک نگین
بود کہ علاقہ بندی کنایندہ بر بازو بندند
سوم سپاہی کہ خبر مردمان تمن بہ سردار
تمن رسانیدہ وحکم بر مردمان تمن رساند
داین در فوج ہندستانی بود ف خامادہ
چہارم بہل بود کہ یک اسپ آنرا کشد پنجم
یک گدر برداشتن پہلوانان کہ بسبب
طولانی وگران بودنش دوتا برداشتن
بتوانند ششم شمعدانیکہ یک شمع بران
روشن کنند وفارسی آنیمہ یکہ بود -
اکارت بروزن بعمارت ف
بیفائدہ ع عبث -
اکاسی - عددیست مشہور ف ہشتاد
ویک ع احد وثمانون -
اکانوی - عددی بود مشہور ف نود
ویک ع احد وتسعون -
اکاون - عددی بود مشہور ف پنجاہ و
یک ع احد وخمسون -
اکبری دروازہ - دریست در لکھنؤ
جانب جنوب چوک متصل چبوترہ کوتوالی
کلان -
اکپولیا - دری را گویند کہ در چوک و بازاری
بود کلان تر و وسیع ترچنانکہ در فیض آباد
اکتالیس - عددی بود مشہور ف چہل
ویک ع احد واربعون -
اکتوبر - ماہ دہم باشد از ماہ ہای انگریزی
وآن ماہ سی ویکروزہ است -
اکتیس - عددی باشد مشہور ف سی ویک
ع احد وثلثون -
اکتارا - کارد ومانند آن کہ تیغ دندانہ

آن از یک پرچہ آہن بود ف یک لخت

اکرنگ ۔ف یکرنگ ۔

اکرنگا ۔ قسمے از قماش رنگین ابریشمی بود که بلباس زنان بکار آید ۔

اکڑ ۔ غرور و نخوت و کبر بود و امر بہ تنیدن و نخوت کردن ہم بود ع غرور ۔

اکڑ تکڑ ۔ ہمان کبر و نخوت و عجب و غرور بود ۔

اکڑ جانا ۔ از شدت سرما یا بکثرت مادہ درہم کشیدہ شدن بود ف پیچیدن ع تشنج یا چیزی بسبب خشک شدن یا بآمیزش کدام چیز کشیدہ شود ۔

اکڑ کے چلنا ۔ تنیدہ خرامیدن بود ف جمیدن ۔

اکڑنا ۔ نازیدن و غرور کردن و تنیدہ خرامیدن ع تبختر ۔

اکڑو بیٹھنا ۔ ہر دو زانو بسوئے شکم استادہ کردہ نشستن بود ف خچہ نشستن ع قرفصا بالضم ۔

اکسٹھ ۔ عددیست مشہور ف شصت و یک ع احد و ستون ۔

اکلوتا ۔ پسریکہ برادر و خواہر نداشتہ باشد و اگر دختر اینچنین باشد بجائے الف در آخر تحتانی معروف آرند ۔

اکلیل الملک ۔ عربی است و صابع الملک نیز گویند ف کباہ قیصر ۔

اک ستر لا ۔ مکانیکہ بالاخانہ نداشتہ باشد ف یک منزلہ ۔

اکواہی ۔ یک زانو نشستن باشد

اکوتا ۔ مرض سوداوی مانند توبا اکثر بر پشت دپا بود و خارش کند ۔

اکھاڑا ۔ جائیکہ کشتی کنند ف کشتی گاہ ع مصرع ۔

اکہتر ۔ عددیست مشہور ف ہفتاد و یک ع احد و سبعون ۔

اکھٹا ۔ چیزے چند کہ یکجا بود ف فراہم ع جمع ۔

اکھٹا کرنا ۔ ف بلغمین و تلمیدن ع

تجمیع و بکسر الف و سکون کاف مخلوط الہا و تائے
ہندی مخفف بالف کشیدہ نیز آمدہ است

اکھراف۔ یکتو و کنایہ از کسی کہ لاغر باشد گاہی
فربہ نشود و اگر اینچنین زن بود بجائے الف
در آخر تحتانی معروف آرند۔

اکھل کھراف بد مزاج و ناآشنا و اگر زن
بد مزاج باشد بجائے الف تحتانی معروف
آرند۔

اکھنڈ۔ اسپے کہ دندان غیر شکستہ باشد۔

اکیس۔ عددیست مشہور ف بست و یک
ع احد و عشرون۔

اکیلا۔ ف تنہا ع واحد۔

فصل کاف فارسی

اگاڑی۔ رسنی کہ در گلوے اسپ بندند
و بمیخ استوار کنند ع طوال بالکسر۔

اگدکٹ بود کہ بیلبانان بیل را آن کمہ گفتہ
رانند۔

اگر۔ فارسی باست ع عود بالضم۔

اگر جالہ قیمتی از ہنود بود کہ گوشت کدام یک
جانور نخورند۔

اگری۔ فارسی باست و آن رنگ بود
مانند اگر۔

اگر بگرا۔ سمنان بے معنی و بوچ باشد
و اجناس کم قیمت را لوکہنہ را نیز گویند۔

اگردھتا۔ درخت کلانسر را گویند۔

اگست ماہ ہشتم باشد از سال انگریزی و
این ماہ سی و یکروزہ بود۔

اگلا۔ ہر چہ پیشین بود ع مقدم و آنچہ در ماہ
صیام اول شب خورند۔

اگن۔ سبر و زن حسن طایری مرغی بود برابر
گنجشک کہ آواز خوش دارد ف سیر جالیج

اگن بوٹ۔ سفن نادو خانی باشد کہ از صنعت
انگریزان بزور دود در دریا رود و برائے
راندن آن حاجت ملاحان نشود۔

اگولا۔ ہر چہ از برگہا بر سر نیشکر باشد۔

اگہن۔ ماہ سیوم باشد از سال فصلی۔

اگھوری۔ الف مفتوح کسیکہ گندہ خورد
گندہ پوش بود ف پلید ع خبیث۔

اگیارہی - چیزے باشد کہ ہنود آتش افروختہ دران روغن و کنجد و برنج انداز ند و عبادت کنند۔

فصل لام

الّا بلّا ہونا - ف انکار سخت کردن از چیزے بود۔

الآپ - امر بود از سرائیدن یعنی بسرا

الاپنا - فارسی سرائیدن ع غناء۔

الاچی ف ہیل ولاچی و ہال ع قاقلہ بہر دو قاف دان دو قسم بود خورد و کلان۔

الاؤ - افروختن آتش بود براے دفع گزند سرما ع جحیم۔

البیلا - مردی را گویند کہ بے پروا و بیوقوف باشد و اگر زن ہمچنین بود بجاے الف آخر تحتانی معروف آرند۔

الخالق - سجاف زدہ قباے سنجاب دار پردہ بریدہ را گویند۔

الزام - عربی است و در محاورہ ہندیان ندامت یا فتن باشد۔

السی ف - زغیر ع کتان۔

السیٹ - ف فریب ع خدع بالفتح۔

الغوزا - قسمی از ساز باشد کہ شبانان نوازند ف نی تنک۔

الغارون - چیزے بسیار و با فراط را گویند۔

الف کھینچنا - خط کشیدن فقیران مسلمان باشد از سر بینی تا موے سر کہ خط راست بود۔

الف ہونا - ف چراغ پا۔

الفی - ہر چند چیز استعمال شدہ اول کاغذ بادرے کہ پارۂ کاغذ درازی برنگ دیگر از سر تا پا تمامی چسپانند۔

دوم - خطوط راست کوتاہ کوتاہ کہ بر جامہ بانند یا رنگ کنند۔

سوم - خطوط راست کوتاہ کہ بر تاب چینی دارند۔

چہارم - خطوط راست رنگین کہ بر چوب بستی

و جو بهائی دیگر کنند بخم نوعی از پیراهن سبز تن
آزادان باشد۔
الکسی۔ ف سستی و کاہلی ع توصیم کسل
الگ۔ ت۔ جدا ع علاحده۔
الگ الگ۔ بتکرار لغت ف پراگنده
بکاف فارسی مفتوح۔
الگنی۔ رسنی کہ طولاً بستہ شود کہ بران جامہا
اندازند ف آونگ و آدشنگ بروزن درنگ
ع کر بالفتح و مِعلاق بالکسر۔
الماری۔ صندوقی باشد استاده میان
آن تختہ ہا مانند خانہ در عرض نصب کنند و
بران کتابہا و شیشہ ہا و مانند آن دارند
و در دیوار ہم تختہ ہا در عرض نصب کنند و
دو پارهٔ در بر روے آن نصب کرده بنابر
دران بند سازند۔
الا نغو بچی۔ بمحاورهٔ بازاریان مردم بے
خاندان و اسباب ناکاره را گویند۔
الم غلم سخن بیہوده باشد ف یاوه ع ہمل
اُلو۔ ف چغد ع بوم۔

اُلو۔ اسم احمق و سفیہ را گویند و اگر زن سفیہ
باشد بجاے الف آخر تحانی معروف آرند
الو پ انجن۔ سرمہ باشد کہ ہر کہ در چشم
خود بکشد کسی او را نہ بیند۔
الواخرا۔ مرد بی عقل و ابلہ باشد۔
الھڑ۔ مردم ناتجربہ کار باشد ف سادہ ع
غرّ بالفتح۔
الھیا۔ نام راگنی باشد از سی و شش راگنی
مشہور۔
الین۔ بنون معلوم بروزن زمین ستونی
کہ چسپان بہ پہلوے دیوار مکان باشد۔

فصل میم

امام۔ بروزن ہنگام دانہ باشد مانند شکوفہ
کہ سر تسبیح دارند و دانہ ہا را بجاے حد باشد
ف سرگره و گل سبحہ۔
امام باڑه۔ ف روضہ ماه محرم۔
امان۔ ف نامہ ع اسم الضم۔
امانت رکہنا۔ ف سپردن [illegible]
امجا۔ گران شدن دست و پا بسبب

راہ رفتن وکار کردن۔

اچور۔ بروزن رنجور تازہ انبہ خام خشک شدہ بود کہ برائے ترشی در طعام اندازند

امرت۔ الف مکسور میم ساکن رائے مہملہ مفتوح فوقانی ساکن مقابل زہر باشد

امرتی۔ فوقانی تحتانی معروف رسیدہ قسمے از شیرینی کہ آرد ماش سائیدہ و خمیر کردہ گرداگرد بروغن بریان کردہ در شیرہ وقوام اندازند کہ قوام بردارد بفروشند

امرود۔ فارسی است ع کمثرے بضم کاف و میم مشدد مفتوح و سکون مثلثہ

امکا ڈھمکا۔ ف فلان بہمان وان چیزے مجہول وغیر معلوم باشد۔

الک ڈہلک۔ ہمان چیز مجہول باشد ف فلان بہمان۔

امل بید۔ قسمے از لیمو بود شبیہ نارنج کہ سوزن دران گداختہ شود۔

امل بیل۔ گیاہی است مانند ریسمان کہ بدرخت پیچد ف جمول ع کشوث

املتاس۔ دوائیست ف مغز فلوس۔

املی۔ ف حمر بالضم و تمر ہندی ع حمر بضم حاء حطی و فتح میم و سکون رائے مہملہ۔

امن چین۔ آرام و آسایش بود و این محاورۂ زنان است۔

اموندھا۔ نام آبادی است آنروی دریائے گھاگرا۔

اُمید۔ فارسی است بتخفیف و تشدید میم مکسور ع رجا و فتح میم غلط است۔

امیریا۔ رنگی باشد کبوتر را۔

امین۔ عربی است وان کسی بود کہ بر مال کسی برائے حفاظت مقرر کنند یا بر فیصلہ مکان و زمین و اسباب متنازع فیہ از جانب حاکم معین شود۔

فصل نون

آن۔ غلہ باشد کہ خورند ف خوردنی ع ماکول و کلمہ بود برائے نفی چنانچہ ان جان یعنی نادانستہ و بے علم و ان بچہ

یعنی ناخوانده۔
اَنّا۔ زنیکه شیر باطفال دہد ف دایہ ع مُرضِعہ۔
اناج۔ غلہ باشد کہ ازا خورند۔
اناج کی کوٹھی۔ ظرفیکہ دران غلہ نہند ف کندو۔
انار۔ فارسی است ع رُمّان وچیزے بود از گلِ کہ دران باروت کردہ در شب برات وشادیہا سر کنند کہ از شعلہ ہائے ان گلہا برآید۔
انارا۔ نوعی از قسم کبوتران باشد۔
انار بھرنا۔ باروت پر کردن در انار باشد برائے سر کردن۔
انار چھوڑنا۔ سر کردن انار باشد۔
انار داغنا۔ ہمان سر کردن انار باشد۔
اناڑی کسیکہ دخل در کارہا ندارد ف بیگانہ ع اجنبی
انبیا۔ ف انبہ خام۔
انبیچ۔ ناگوار یدن طعام بود ع اسہال
انترا۔ نام دستہ باشد از دستہائے

چوب بازی وفقرہ بود در الفاظ غنا۔
انتر بید۔ نام ملکی است میان گنگ وجمن ف میان دوآب۔
انتڑی۔ رودۂ مانند رسن در شکم بود کہ غذا از راہ آن بمعدہ رود ف رودہ ع معا بالکسر۔
انتڑیان ف رودگان ع امعا بالفتح والمد۔
انٹا۔ عمارت را گویند کہ بالائے بام وقلعہ سازند واین زبان قصبہ است وگلولہ کلان بندوق وچوب کلانترا ز اینون ہاد دیہ وبازی بود نصاری را کہ در جاے معین باہم بدان بازی کنند
انٹا چت۔ کسیکہ بر پشت بیفتد۔
انٹا غفیل۔ اصطلاح بازاریان مدہوش باشد۔
انٹی۔ مقدار رشتہ خام وابریشم بود کہ تہ در تہ پیچیدہ براے فروختن در بازار برند۔

انتیان۔ قسمے از زیور باشد کہ زنان
در گوش اندازند و صیغہ جمع ہمان رشتہ
وابریشم مدور پیچیدہ باشد۔
انٹی باز۔ کسیکہ بفریب ال کسی بگیرد
د زور و مکار را نیز گویند۔
انٹی کرنا۔ ف مال مردم گیر و فریبی را گویند
انجان ف نادانستہ ع لاعلم۔
انجبار۔ نباتی باشد کہ برو درختہاے بیجد
د بیخ آن قابض بود۔
انجر پنجر۔ عضو عضو و پارہ پارہ ہر چیز باشد
ف پارہ پارہ ع عضو عضو۔
انجن ف سرمہ ع کحل۔
انجمیر۔ فارسی است ع تین۔
انچھر۔ سخنان با اثر باشد ف افسون
ع رقیہ۔
اندارا۔ چاہیکہ عریض باشد بسیار مردم
بران جمع شوند و آب بر دارند و چاہ بسیار
آب بود ع منتع۔
اندراین کا پھل۔ بار درختی بعد تلخ و
خربزہ تلخ ع حنظل۔
اندرجو۔ قسمے از جو کلان بود ف زبان
گنجشک ع لسان العصافیر۔
اندرسا۔ نان آرد برنج بود کہ بریان کردہ
در ایام برشکال فروشند و آن چنین بود کہ
آرد برنج گرفتہ در شیرہ قند خمیر کنند بعدہ
نان ہمین کردہ در روغن بریان کنند۔
اندرسی کی گولیان۔ گلولہا کہ از جہان
آرد بشیرہ خمیر کردہ برنج ساختہ و کنجد
سفید بران پاشیدہ بریان کنند و بفروشند
در ایام برشکال ازلکھنو جاے نمیشود۔
اندری کچہری۔ طریقہ ضبط انزال باشد
کہ بدان مشق ہنی بدیر آید۔
اندھا۔ ف کور و نابینا ع اعمی و ضریر
اندھا کنوان۔ چاہ لاے ناک بود ع
کمان بروزن خفقان۔
اندھڑ۔ باد تند باشد ف صرصر ع
عاصف۔
اندھیارا۔ ف تاریکی ع ظلمۃ بالضم۔

اندھیاری۔ شبیکہ بسیار تاریک باشد
ف تاریکی ع دلجوری وچشم بند اسپ را
نیز گویند۔
اندھیر۔ خلاف انصاف بود ع ظلم۔
اندھیراف تاریکی ع داج۔
اندھیری۔ شب سیاہ تر را گویند و آ
کہ بر چشمہائے اسپ بندند تا شوخی نکند
ف چشم بند ع برقع الفرس۔
اندھیری رات۔ ف شب تار ع حیلاس
بالکسر و کسر دال مہملہ۔
اندھے کی بٹیر۔ مثل گویند بجائیکہ مردم
کم حوصلہ را چیزے میسر شود۔
اندھی کی لکڑی۔ کسے را کہ یک پسر
یا یک دختر از اولاد ماندہ باشد آن را گویند۔
انڈا۔ تخم حیوانات باشد ف خایہ ع
بیضہ و خایہ انسان را نیز گویند کہ از آلات
تناسل بود۔
انڈوا۔ چیزے باشد از لتہ و کاہ و مانند
آن کہ مدور مانند حلقہ ساختہ بر سر نہادہ
بران بار نہند تا بر سر نخلد ف گردہ۔
انڈوی۔ ہمان چیزے کہ کوچک و مدور
بود کہ بر سر نہادہ بار بران نہند۔
انڈیانا۔ بیضہ دار شدن مادہ مرغان
بود۔
انڈیائے۔ مادہ مرغان کہ قریب بہ
بیضہ دادن باشد ع بالضہ۔
انڈے دینا۔ بیضہ دادن۔
انڈے سینا۔ نشستن مرغان بود
بر بیضہ ف بیضہ پروردن ع حضا
بالکسر و صاد معجمہ۔
انڈے کا چھلکا۔ پوست بیرون
بیضہ باشد کہ سخت تراست ع کرقی
بالفتح۔
انڈے کی اندر کا پوست۔ پوست
تنک و باریک بیرون بیضہ بود ع غرقی
بکسر عین معجمہ۔
انش۔ سہت توان ع طاقت و حقیقت
اصلی ما نیز گویند۔

انعام۔ عربی است و آن چیزے باشد کہ بسبب خوشنودی زیادہ از مزد کسی دہند ف لوداللی۔

انکھوا۔ اول ترہٴ گندم و مانند آن باشد کہ از زمین برآید و ہنوز برگ برنیاوردہ ع بارض و چیزے بود کہ از آرد پزند شگوفہ ہا و در شیرہ اندازند و خورند بیشتر برائے چشم ہاین تنذر نہند و ہرچہ ناکارہ از ماش و مونگ بوقت دلیدن برآید کہ قابل پختن تان نباشد۔

انکھ پھوڑ ق ۔ ہا زنخ دراز پائے بود سبز ع جذب بالضم جیم و سکون حائے معجمہ و فتح دال مہملہ و سکون موحدہ۔

انکھی لفظے کہ قابل گفتن نباشد و ہنود کلمہ طیبہ را می گویند چراکہ بزبان آنہا نمی آید

انگارا۔ آتش پارہٴ کلان باشد ف اخگر ع جمرہ بالفتح۔

انگرکھا۔ لباسِ مردان بود کہ آستین ہا و بند ہا و کمر تو ے دارد و زیر قبا پوشند و بے قبا ہم پوشندہ۔

انگڑائی۔ حالتے بود کہ بسبب کاہلی یا برخاستن بعد نشستن بسیار یا بوجہ عضا شکنی یا خمار نشہ دست و پا را دراز کند خود را بپیچد خواہ انسان خواہ حیوان۔

انگڑائی لینا۔ لام تحتانی مجہول رسیدہ نون بالف کشیدہ۔

انگڑ کھنگڑ۔ اسباب خانہ باشد

انگشتانہ۔ چیزے بود کہ خیاطان ہنگام دوختن جامہ در انگشت پوشند تا سوزن بہ انگشت ضرر نرساند۔

انگلش۔ مشاہرہ باشد کہ بیاران و پیران ملازم انگریزان تادم زندگی یابند و آن نیم مشاہرہ سابق اینکس باشد۔

انگلشیا۔ کسیکہ چنین مشاہرہ یابد و ہر دو لغت انگریزی ست۔

انگنا مہینا۔ بمحاورہٴ زنان ماہ ہشتم حمل زنان باشد۔

انگلیٹ۔ ف بدن ع جثہ و جسم۔

انگنائی - صحن خانہ باشد ف پیشگاہ ع
سوح بالضم -
انگنتی ف : شمار ع لاتعد -
انگوٹھا ف انگشت نر ع ابہام بالکسر
انگوٹھی - حلقۂ انگین کہ در انگشت دارند
ف انگشتر و انگشتری ع خاتم -
انگوٹھی پہنا - ف انگشت در دست
داشتن -
انگور - فارسی است ع مویز و عنب و
سر زخم کہ بہ بہی برآید -
انگور بندھنا - التیام سر زخم بود ہنگام
بہ شدن -
انگور بیچنے والا - ف انگور فروش ع
عناب بالفتح -
انگور کا درخت - ف رز و تاک ع
کرم بالفتح -
انگور کا گچھا ف خوشہ انگور ع عنقود
بالضم -
انگور کی ڈنڈیاں - تاکہائے انگور بود
انگور کی کوپل - ف خودستان بفتح خاء
معجمہ بواو معدولہ -
انگور کی کیاری ف خنبہ -
انگھٹر - چیزیکہ بصورت نادر سازند و
سخنے کہ خلاف قیاس گویند -
انگیا - جامۂ کہ زنان بر پستان بندند
ف شاماکچہ ع اتب بالکسر دلبیہ و سینجہ
جناب شیخ ناسخ مغفور میفرمایند ؎
دانی ہیں انگیا کی چڑیا کو نبت کی چنیاں
چلتی ہی مالی کی مچھلی موتیوں کی آمین -
انگیٹھی - ظرفیکہ در آن آتش دارند ف
آتشدان ع مجمر و کانون و کانوتہ -
انملی - کلام بے ربط را گویند -
انمول - چیزیکہ بیش قیمت بود ف قیمتیا
ع ثمین -
انناس - میخ تر ہ باشد کہ از ان مربا سازند
و بلاد سبز و ہند نیست -
انوالسن - ہامر باشد از شستن ظرف
گلی کہ آلش نرسیدہ باشد -

اگوانسا - نشستن تخم عسل بالفتح
انوٹ - زیور زنان ہنود باشد -
انوکھا - سخن نو خلافِ واقع بود و کسی
کہ کار نو کند و این محاورۂ زنان است
انی - بر وزن غنی ست نوک و سنان
و نوک کفش را نیز گویند و دستی باشد در
چوب بازی و ضربے باشد در نیزہ -

فصل واو

او - کلمہ بود کہ بمخاطب حقیر گویند -
اوایل - ریسمنے باشد باریک کہ بر
چوبہائی پرخہ تنند و ران رشتہ از دوک
گذرانیدہ بندند تا بسبب آن رشتہ
دوک در گردش آید و در عربی بمعنی
ابتداہا باشد -
ابال - جوشے کہ در دیگ آید و سرجوش
و کشخہ بالفتح -
اوبارا - طعامیکہ در آن روغن نیفتد و
اینچنین طعام بمریضان دہند یا کسیکہ مقدرت
روغن ندارد -

اوبالنا - جوش دادن چیزے بود مانند
برنج و گوشت و شکر قند -
اوبڑ اکھبڑا - چیزے کہ برابر نباشد و
بک و لک -
اوبس جانا - برگشتن طعام بود از مزۂ
اصلی و تغیر -
اوبسنا - ہمان برگشتن طعام بود از مزۂ
اصلی -
اوبکائی - حرکتِ معدہ باشد برائے دفع
غذا و مواد و تہوع -
اوبلانا - آب دیگ جوش کردہ افتادن
بود -
اوبلنا - ہمان جوش کردہ افتادن آب
دیگ بود و سرجوش و غلیان -
اوبھار - بر آمدن ہر چیز باشد کہ افزونی
بتدریج پیدا کند مانند پستان و دنبل و
بر آمدگی و نو بغتتین و امر بود بہ بلند کردن
چیزے از جائے -
اوبھارنا - بر آوردنِ ہر چیز

باشد از چیزے ف اوردلیدن
وبمعنی درغلانیدن نیز آمده
ع اغوا۔

ابھرنا۔ برآمدن چیزے باشد از چیزے
ف نمایان شدن ع ظہور ودرانجملہ لغات
واو بسبب الملا نوشتہ میشود مگر خواندہ
نمیشود چنانکہ واو خود وخوش وخواب و
این واورا واو معدولہ گویند وضمہ ماقبل
راضمہ اشباع گویند۔

اوبچی۔ کسیکہ جبہ سلاح جنگ برخود آراستہ
دارد ف سلاح بند ع مُسلّح۔

اوپر۔ ف بالا ع فوق۔

اوپر دھڑی۔ سخن بستن برکسیکہ خلاف
واقع باشد ف بالا بندے۔

اُپلی۔ بروزن اُجلی سرگین خشک شدہ
گاو میش باشد ف پاچک۔

اوپنا۔ تیز کردن شمشیر وکارد وخنجر باشد
برسنگِ فسان ف آب دادن۔

اوپنی ف سنگِ فسان۔

اوبی ہوئی۔ کارد وتیغی کہ تیز شدہ
باشد۔

ادت۔ بزبان قصبہ مرد احمق را گویند

اوتار۔ بزبان ہندی بزعم وگمان آنہا
کسانی بودند کہ قابل پرستش بودند وبضم الف
بواو معدولہ بروزن ومعنی خمار فرو شدن
نشہ باشد وامر بود بفرود آمدن چیزے
وکسے از بالا بزیر۔

اوتارا۔ فرود آمدن مردمان بود از کشتی۔

اوتار چڑھاؤ۔ ف پستی وفرودی ع
سفال وکمی وبیشی آواز مُغنّیان را نیز گویند

اوتارنا۔ ف فرود آوردن۔

اوتاولا۔ کسیکہ در مزاج او جلدی در ہر کار
باشد وانجام کار نہ شناسد ع مستعجل

اوتر۔ جانب شمال را گویند۔

اوتراہی۔ بروزنِ گراہی ف باد شمال
ع شمال بالفتح۔

اوترنا۔ ف فرود آمدن ع نزول
وبمعنی کمی چیزے بود ع انحطاط۔

اوترنا چڑھنا - بہ نشیب آمدن و بفراز رفتن بود-
اوترنگ - چوب بالائے در مقابل چوبین پائین در باشد ف بلند تن ع ساکف -
اوتنات آنقدر و اگر آن چیز مونث باشد بجاے الف آخر تحتانی معروف آرند -
اوتھلا - ظرف کہ عمق ندارد ع ضحراج و اگر مونث باشد مانند رکابی دلگن کم عمق پس بجاے الف آخر تحتانی معروف آرند -
اوٹ - پردہ را گویند عموماً و چہار چوب جامہ دوختہ کہ مانع نظر باشد - خصوصاً ف پردہ ع حجاب -
اوٹ پٹانگ - سخن بیہودہ و مرد یاوہ باشد -
اوٹنگا - جامہ کہ از قامت کوتاہ باشد و اگر مونث باشد بجائے الف آخر تحتانی

معروف آرند چنانکہ ازار و پیشواز -
اوٹھ - امر بود بمعنی برخاستن ف برخیز ع قم -
اوٹھا - امر برداشتن چیزے بود ف بردار و ماضی برخاستن چیزے باشد برخاست -
اوٹھا دینا - برخاستہ کردہ دادن کسی از جاے و برداشتہ دادن چیزے بکسے بود -
اوٹھانا - بروزن ہمانا بلند کردن دیوار و برداشتن اسباب و چیز گران ع سر بالفتح و احمال بالکسر و بدست گرفتن کلام اللہ براے قسم خوردن بود و ضرب کردن زر باشد و کشیدن رنج و غم بود و ترک محبت از دل کسی بود -
اوٹھائی گیرا - کیسہ چیز ہاے سہل دزد ف ہرزہ دزد و ع سارق -
اوٹھنا ف برخاستن ع قعود بالضم -
اوٹھی ہتھلی - زن زیادہ حیوانات

دابہ کہ فحل در طلب کند دست شود

اوجاڑ۔ ف ویرانہ ع خرابہ۔

اجاڑنا۔ ف رہانیدن و ویران کردن ع ہدر بالفتح والتشدید و تخریب۔

اوجالا ف روشنی ع ضوء بالفتح۔

اوجڑا۔ شہر و مکان ویرانہ شدہ باشد ع خراب۔

اوجڑجانا۔ الف مضموم واو معدولہ جیم مفتوح رائے ہندی ساکن جیم دوم و نون بالفتح کشیدہ۔

اوجڑنا۔ واو معدولہ نون بالف کشیدہ ف ویران شدن ع خراب بالفتح۔

اوجڑی۔ واو معدولہ رائے ہندی تحتانی معروف رسیدہ دعاے بد باشد بمحاورۂ زنان کہ ہنگام قہر و عتاب خود را با زنانِ دیگر را گویند۔

اوجلا۔ ف سپید ع ابیض۔

اوجلی ۔ بمحاورۂ زنان زنِ گازر را گویند۔

اوجھ۔ ف شکنبہ ع کرش بالکسر۔

اوجھا۔ قسم فقیران باشد در ہنود کہ ساحر بوند۔

اوجھڑی۔ ف شکنبہ ع کرس بالکسر و اگر شکنبہ آدمی باشد بعربی معدہ گویندش

اوجھڑی کا گوبر۔ سرگین شکنبہ باشد کہ ہنگام شگافتن برآید ع فرث بالفتح۔

اوچاٹ۔ بیزار شدن مردم و بیزار شدن دل از مکان و کار و بار باشد۔

اوچاٹنا۔ بیزار کردنِ کسے و دل کسے از کارے و چیزے بود۔

اوچٹ جانا۔ ف برخاستہ شدن دل از ہر چیز و رفتن خواب و برجستن شمشیر ہر چیزے رسیدہ۔

اوچک۔ امر بود از جہاندن۔

اوچکا۔ ناگاہ برندہ چیز بود بدزدی ع خناس بالفتح۔

اوچک پہاند۔ ف جست و خیز۔

اوچک لیجانا۔ ف ناگاہ بردن۔

اوچکنا۔ ف جست کردن۔

اوچھا۔ کم و ناقص بود و مردی کہ احسان وانعام بہ کسی دہد و بر زبان آرد و اگر ہمچنین زن بود یا چیز مونث کم و ناقص بود بجاے الف آخر تحتانی معروف آرند و بتشدید جیم فارسی کلمۂ بود کہ ہنگام تعجب بر زبان آرند۔

اوچھال۔ امر بود از جہانیدن چیزی و بر ہوا زدن چیزے و بزبان دیہی قی و استفراغ را گویند۔

اوچھالا۔ دستے کہ در پایہ بالائی زینہ چوبین و سقف چوب بندند تا زینہ نیفتد و از جا نجنبد

اوچھل جانا۔ جست کردن چیزے از صدمۂ چیزے بود۔

اوچھلنا۔ جست کردن بارادۂ خود یا از صدمۂ چیزے بود ف جہیدن۔

اوچھن یا چھن۔ بقیۂ طعام و مانند آن بود کہ صاف از وی گیرند

اوچھو۔ گرہ شدن آب در گلو و جز آن بود ع غص بالفتح

اودا۔ رنگی بود مانند گل نافرمان ف کبود۔

اوداس۔ مردم برخاستہ خاطر و دل برخاستہ بود از ہر چیز۔

اوداسی۔ برخاستگی خاطر بود از ہر چیز

اوداہٹ۔ خفیف رنگ کبود در رنگ دیگر۔

اودہ۔ نام شہریست قدیم و مشہور کنار دریاے گھاگھرا کہ معبد کلان ہنود است بیک کروہ از فیض آباد جانب مشرق گویند چند بار انقلاب یافتہ و داژدن شدہ و ہنوز اکثر جا عمارت و چاہ از زمین برمی آید۔

اودھار۔ چیزے از کسے گرفتن بوعدہ دادن بود ف وام یا دست ع قرض بالفتح۔

اودھار دینا۔ ف وام دادن ع قرض بالفتح۔

اودھار لینا۔ ف وام گرفتن۔

اودہار مانگنا۔ ف وام خاستن ع استقراض
اودہرت آنطرف۔
اودہر جانا۔ بازشدن وزود واشدن
دوختہ بود از جامہ وچرم وزخم ودوختہ مانند
آن ودور شدن پوست از بدن ع
تاے بفتح مثلثہ۔
اودہڑنا۔ ہمان معنی است کہ گفتہ شد
وکنایہ از تباہ شدن بسبب زیرباری
ودادن سود بود۔
اودہیڑ۔ امر بود بہ بازکردن وزود
کشودن دوختہ از جامہ وچرم ومانند آن
اودہیڑبن۔ فکر واندیشہ بسیار کردن
درکارا کہ مہم ومشکل باشد متواتر وپیاپی۔
اوڈہیڑنا۔ دوختہ راکشودن بود۔
اور۔ بروزن غورت دیگر ع آخر و
چیزے علاحدہ از چیزے بود ف بیگانہ
ع غیر وکلمہ عطف درہندی بود۔
اورنگ۔ لفظ ترکی است وآن
چیزے بود کہ برپشت اسپ اندازند

ف کفل پوش۔
اورچہور۔ ف پایان ع حصر وحد۔
اورگی۔ آنچہ برآن طمات بافت کردہ
برکفش ہا دوزند۔
اوری۔ کلمہ خطاب بود مونث حقیر را
کہ بدین کلمہ خوانند۔
اوڑ۔ امر بود از پریدن ع طر بالکسر
اوڑا۔ ماضی واستفہام از پریدن بود
ع طار۔
اوڑانا۔ پرانیدن ع اطارہ بالکسر
وکسی را در سخنان فریب ومغالطہ دادن
اوڑگیا۔ ماضی پریدن بود ودعاے
بدگفتن زنان بود مردان را واگر زنان را
گویند بجاے الف آخر تحتانی معروف
آرند۔
اوڑنا۔ ف پریدن ع طیران وپنہان
داشتن سخن راز باکسے ودور شدن عدو
ودفع شدن مرض ودرد وتیز رفتن در
راہ۔

اڑان جوگا - دعاے بد باشد بمحاورہ زنان و اگر زن را گویند بجاے الف آخر تحتانی معروف آرند۔
اوڑنچھو - رفتن کسے بزودی و شتاب و دور شدن دشمن بطوریکہ نشان او نماند ف ناپدید۔
اوڑھنا - پوشیدن جامہ بود از سر تا پا کشیدن ف در ادکشیدن ع طو بالفتح۔
اوڑھنی - چادری کہ دختران و عروس بالاے لباس زنانہ پوشند ف سر انداز و دامنی ع بجر و لباس کفن زن مردہ مسلمانان ہسم بود۔
اوس - ف شبنم و پسم بالفتح۔
اوسارا - سائبان بود کہ پیش دالان اندازند
اوساری - پارۂ دیوار کہ بر پارۂ دیگر نہند ف ردّہ۔
اوس وقت - ف آگاہ ع اذن۔
اوشغلا - کاری و سخنی بود بطرز نو۔
اوشغا چھوڑنا - سخن فساد انگیز کہ دو کس را بدان جنگانند و تماشا کنند۔
اوکتانا - دل تنگ شدن از کاری بود ف بیزار شدن و عاجز شدن۔
اوکڑو - نوعی از نشستن کہ ہر دو سرین متصل فرش خواہ زمین دہر دو زانو بہ شکم چسپند ف غنچہ نشستن ع قرفصا بالضم و فتح فا۔
اوکس - امر بود بہ سر بر آوردن و از خیال کسے بیرون آمدن۔
اوکسانا - سر فتیلۂ روشن از ظرف چراغ زیادہ کردن تا روشنی دہد و افروختہ کردن کسے براے فساد ف اشتعالک۔
اوکسنا - ف سر بر آوردن و ہویدا کردن و باختیار خود شدن باشد۔
اوکھلی - سنگی یا چوبی کہ میانش خالی کردہ دران غلہ و تنباکو کوبند ف جوازہ ع مہراس
اوکھیڑ - امر بود بکندن درخت از زمین و دشوار بدن دو دندان از دہن و پرہا از جسم مرغان و بجاے مصدر ہم استعمال کنند

اوکھڑنا - ہمان کندن وبرآوردن چیزی
ازبیخش ع قلع بالفتح -
اوگار - امر بود از برآوردن گل ولائے
چاه اندوده وصاف کردن چاه -
اوگارنا - صاف کردن چاه باشد از
گل ولائے ع تمار بالفتح -
اوگال - ثفل نان وپان خائیده باشد
کہ اندازند -
اوگالدان - ظرفیکہ دران ثفل پان اندازند
اوگتا بیچی - بمحاورۂ زنان طعن وتشنیع و
احسان سابق را یاد کردن بود -
اوگٹنا - سلوک وانعام را ہنگام غصہ ظاہر
کردن بود این محاورۂ زنان است -
اوگرا - طعام کہ از دال وبرنج پزند و
روغن دران میندازند وخورند -
اوگروانا - صاف کنانیدن چاه بود از گل
ولائے تا آب برآید -
اوگل پڑنا - برآمدن شمشیر بود از نیام
بدون کشیدن ع انسلال ویکدفعہ ظاہر کردن

انچہ در دل باشد از شکوه وغصہ -
اوگلنا - فرو برده را از حلق فرو بردن
وعیب کسی گفتن وتصرف آورده باز
وادن وشکوه کردن -
اوگنا - ف روئیدن ورکمیدن بنت
بالفتح -
اوگھی گہاگھر - ریسنے بود دراز وعمودی
بود چوبین زنجیردار کہ بدان اسپ را
جہاندن آموزانند -
اول - الف بواو مجہول ولام زده کسیکہ
بعوض کسے قید ماند ع مزانش ف گرو
اولا - لام بالف کشیده سنگی کہ از آسمان
بارد ف تگرگ ع حلبند بالفتح وبرد بفتحتین
اولتی - راه کہ از ان آب باران از سقف
سفالہ پوش برزمین چکد ف ولہل -
اولٹ - امر بود از واژدن شدن ورق
کتاب گردانیدن -
الٹا - ف واژون ع معکوس -
الٹ پلٹ - الف مضموم وواو معدولہ

لام مفتوح تلے ہندی ساکن بائے فارسی ولام ودوم ہر دو مفتوح تائے ہندی دوم نیز ساکن راست دواژدون شدن چیزے بود۔
اولٹا پلٹا۔ ت واژدون وراست۔
اولٹنا۔ چیزے را اندر دبر پشت واز پشت بر رو کردن باشد۔
اولٹوانسی۔ واژدون گفتن کلام وواژدون کردن کار بود۔
اولٹوانسی کبیر کی۔ کلام کبیر نامی بود وآن شخصے بوذ دیوانہ در بنارس کہ مہلات میگفت وقاعدہ کلیہ را واژدون می بست وکلامش بزبان ہندی اصل است۔
اولٹے پاؤں پھرنا۔ ف برقفا برگشتن ع رجیت القہقری۔
اول جلول۔ سخنان بیمعنی ولاطایل بود۔
اولجھنا۔ باہم پیوستن موہا کہ گرہ درگرہ شود وبا کسے فساد کردن ودرآویختن باشد۔
اولما۔ پوست انسان خواہ حیوان کہ از آب گرم از پوست جدا شود ف تفتید ع سموط۔
اولمبا چیزیکہ مانند ذبل باشد ودرذکند دبسبب ذیل ریش درجاہاے دیگر افتد۔
اولہنا۔ قایل کردن کسے بود ف نکوہیدن ع الزام۔
اولیچنا۔ آب از سبو خواہ کندست خواہ دیوار مکان وچاہ کشیدن ودورکردن بود ع غرف بالفتح۔
اولی سولی۔ ف وقت ناوقت گاہ بیگاہ۔
اومس۔ گرمی سخت بود واحتباس ہوا ع علیک۔
اوبیٹھنا۔ ف پیچیدن ع طی بالفتح
اون۔ موئے حیوانات بود ف پشم ع صوف بالضم۔

اوناسی۔ عددیست مشہور ف ہفتاد و نہ ع تسع وسبعون۔
اونبی۔ خوشۂ گندم خام کہ برآتش بریان کردہ خورند وبواو مجہول اگوئی وغاری بود کہ برائے گرفتن پیلان کنند وسر غاراز علف خوردنی پیلان پوشند تا پیلان دران افتند وگرفتار شوند۔
اونتالیس۔ عددیست مشہور ف سی و نہ ع تسع وثلثون۔
اونٹ۔ ف شتر ع ابل وبعیر۔
اونٹ بٹھانا۔ شتر خوابانیدن۔
اونٹ کا پاد۔ سخنے باشد بے اثر و بے نفع ف گوز شتر۔
اونٹ کٹارا۔ ترۂ باشد خاردار و اضماد سائیدہ دو دانہ اش دوائی خارشت است ف اشترخار ع زنجبیل العجم۔
اونٹ کس کل بیٹھے۔ مثلے میزنند بجائے کہ گویند چہ رود ہد ف شتر کدام پہلو نشیند۔
اونٹ کے منھ مین زیرہ۔ مثل میزنند بر شخصے کہ چیزے یابد کہ برابر لیاقت او نباشد۔
اونٹنی۔ مادہ شتر باشد ع ناقہ
اونجل۔ مقدار دو کف دست بہم پیوستہ بود۔
اونجلی۔ مقدار دو کف دست بہم پیوستہ بود کہ دران غلہ ومانند آن کردہ بکسے دہند
اونچا۔ بالف بواو معروف ونون غنہ ندہ جیم فارسی بالف کشیدہ ف بلند ع عالی۔
اونچاس۔ الف مضموم واو معدولہ نون غنہ جیم فارسی بالف وسین مہملہ کشیدہ ف بلندی ع امت بالفتح و علو بضمتین وتشدید واو بر وزن قسطلس عددیست مشہور ف چہل و نہ ع تسعد اربعون۔
اونچان۔ ف فراز ع اوج بالفتح۔
اونچائی۔ ف بلندی۔

اونچ نیچ - بلندی و پستی با شدت نشیب و فراز -

اونچی نیچی زمین - زمین بلند و پست باشد ع دهره بالفتح -

اوندھا - چیزے وکسیکه واژون باشد - ع معکوس -

اوندھانا - واژون کردن چیزے یا کسے بود ف نگون کردن ع اکباب بالکسر -

اوندھنا - ف واژون شدن -

اونڈیلنا - کج کردن ظرف بود برائے گرفتن آب در ظرف دیگر یا کج کردن ظرف غلّه بود برائے برآوردن غلّه فرو ریختن ع اصباء بالکسر والمد -

اونگلی - الف مضموم واو معدوله بنون غنه و کاف فارسی زده لام تحتانی معروف رسیده ف انگشت ع اصبع -

اونگلیاں ف انگشتان ع اصابع -

اونگلیانا - انگشت در کون کسی کردن برائے خنده -

اونگلیاں چٹخانا - کج کردن انگشتان بود تا صدا از بند انگشتان برآید ف خمانیدن ع فرقعه بالفتح -

اونگلیاں چمکانا - دستها بلند کرده خم کردن انگشتان بود زنان و مخنثان را برائے جنگ با خود ها -

اونگلیاں چوسنا - انگشت مکیدن طفلان بود ع مرس بالفتح -

انگلی سے چھید کرنا - ف انگلیدن -

اونگلیونگی گانٹھیں - الف مضموم واو معدوله نون غنه و کاف فارسی ساکن لام مکسور تحتانی معروف بواو و نون مخفیه تا ئ هندی مخلوط الها تحتانی مجهول و نون مخفیه رسیده پیوند انگشتان بود ع برجمه بالضم موحده

اونگھ ف بنگی ع سِنه بالکسر و امر بود به ینگ کردن -

اونگھائی - الف مضموم واو معدوله نون غنه کاف مخلوط الها بالف کشیده همزه تحتانی معروف رسیده همان بنگی بود -

اونگھنا۔ مقدمۂ خواب باشد۔

اونگنا۔ ترنج و روغن دادن بہلبانان پایہ گردون وارابہ وما نندآن را تا روان شود۔

انولا۔ الف مخلوط النون مفتوح بواو زده لام بالف کشیده اجاغ ماندے باشد کہ برپہلوے اجاغ سازند وبرآن دیگچہ ہا نہاده برندت دیگدان۔

اوہی۔ کلمۂ باشد کہ اکثر بر زبانِ زنان جاری شود ف وخ ع وَی وآه۔

فصل ہائے ہوز

اہاہاہا۔ الف مفتوح ہر سہ ہائے ہوز بالفہا کشیده کلمۂ باشد کہ ہنگام خوشی و مباہات بر زبان آرند۔

اہار۔ فارسی است۔

اہیر۔ بروزنِ صغیر ف گاؤبان ع بان

فصل یائے تحتانی

ایتر۔ ف خودنما ع فخور بالفتح۔

ایٹر کھیٹر۔ خریدن وفروختن اجناس و اسباب بودکنایہ از تباہی وسرگشتگی باشد

ایڑ۔ ف پاشنہ کردن۔

ایڑ کرجانا۔ کنایہ از گریختن باشد

ایڑ لگانا۔ پاشنہ کردن اسپ بود۔

ایڑی۔ ف پاشنہ ع عقب۔

ایسا۔ ف کلمۂ صفت بوجہ چنین ع مثل

ایسی تیسی۔ کلمۂ باشد قریب بدشنام کہ ہنگام غصہ کسے را گویند۔

ایک۔ ف یک ع اَحَد۔

ایکا۔ کاف بالف کشیده یکزبان و یک لفظ بودن چندکسان برکاری ف یکرنگی ع اتفاق۔

ایکا ایکی۔ ف ناگاه ع فجاره۔

ایک آقا کی بندی۔ ف خواجہ تاش

ایک پاؤنسے کودنا۔ بیکپائی برجستن کودک بود ع ردے بالفتح وسکون دال مہملہ۔

ایکدن بیچ گھر جانا۔ یکروز میان بیائے رفتن ع اِغباب بالکسر۔

ایلوا۔ دوائے تلخ باشد ع صبر بالکسر

امن - نام راگ باشد از شش راگ مشہور در غنا -

این - کلمہ باشد کہ در مقام عجب و تہدید واستفہام گویند -

اینٹ - چیزے مربع از گل سازند و بدان مکانات سازند ف خشت ع لبن بالکسر -

اینٹ کا سانچا - کاف بالف و سین مہلہ بالف و نون غنہ و جیم فارسی بالف کشیدہ قالب خشت باشد ع طبن بالکسر -

اینٹ مارنا - خشت زدن ع بلس

اینٹھن پیچیدن اعضا باشد و پیچ و تاب رشتہ خام ف ژفت ع تشنج -

اینچ - امر بود بکشیدن چیزے ف کش بالفتح -

اینچا کھینچی - چیزے از دو طرف باشد کہ چیز را حد از دو کسان بطرف خود با کشند ف کشا کش -

اینچ کھینچ - باہم کشیدن دو کسان یا چند کسان یک چیز را باشد -

اینچنا - ف کشیدن ع جذب بالفتح

اینچن کھسیٹن - جمع کردن مال و اسباب بود کسی را از ہر جانب و بمعنی کشان کشان رفتن بہر طرف نیز باشد -

اینڈھن - ہیزم و یا چوب و مانند آن کہ آن را سوز ایندہ طعام پزند ف ہیزم ع ہیمہ -

اینڈنا - خرامیدن بناز و تکبر باشد جوانان بہ وسعان رفت خرامیدن - ع اختیال بالکسر و تبختر -

باب بائے موحدہ فصل الف

بابا - فارسی است و پدر نیز گویند ع والد و بلغت انگریزی پسر را گویند -

بابرنگ ف برنگ کابلی ع مرتق

بابرنیٹ - قسمے از قماش مصنوعی انگریزان بود و از آن لباس و رومال

ساز ندو قیمتی بود و لغت انگریزیست ۔

بابو ۔ بر وزن قابو گدا را گویند ع فقیر و مردم ہنود بنگالہ را نیز گویند ۔

بابونہ ۔ فارسی ست ۔

باپ ۔ ف پدر و باب ع والد داب

باپچی ۔ دوائی است مشہور رہندیست

بات ۔ ف سخن ع قول ۔

بات بدلنا ۔ ف سخن گردانیدن و زبان از قول اول برگردانیدن ۔

بات بنانا ۔ موحدہ دوم مفتوح ہر دو نون بالفہا کشیدہ سخن گردانیدن بود ف سخن سازی ۔

بات دوہرانا ۔ دال مہملہ مضموم واو معدول ہائے ہوز ساکن رائے مہملہ و نون بالفہا کشیدہ سخن گفتہ را باز گفتن ع عت بالفتح ۔

باتین بنانا ۔ سخنہائے یادہ کردن ف سخن تراشیدن ۔

باتین کرنا ۔ ف سخن گفتن ع تکلم

باجا ۔ موحدہ و جیم بالفہا کشیدہ آلہ نواختن باشد ف ساز ع مزمار ۔

باجپئی ۔ قسمے از برہمنان ہنود باشد ۔

باجرا ۔ غلہ باشد کہ آنرا حیوانات و آرد آنرا مردم خورند ف گاورس ع جاورس

باجری ۔ رنگی باشد از ماکیان ۔

باجن ۔ ساز نواختن باشد مانند دہل و تاشہ ۔

باجی ۔ خواہر کلان را گویند ۔

باچھہ ۔ ہر دو گوشہ لبہائے دہن باشد ف کنج دہن و تانول ع شدق بالکسر

بادام فارسی است ع لوز بالفتح ۔

بادامچہ ۔ پارۂ نقرہ خواہ طلا خواہ مس و برنج کہ بصورت مغز وطی ساختہ بر صندوقچہ باد کتدہ بندوق نصب کنند ۔

بادامی ۔ درج مغز وطے را گویند کہ دران زیور را مانند آن نہند و قسمی از خواجہ سرای مادر زاد بود کہ اندک آلت تناسل داشتہ باشد ۔

بادآورد - فارسی است و آن دوا بود ع شوکیۃ البیضا -
بادخایہ - مرضی بود کہ در خایہا از دل آب شود و آماسند ف فتق ع ادرہ بالضم و فتق بالکسر -
بادخاے والا - مردیکہ این مرض دارد ف خصیہ آماسیدہ ع ادر -
بادریسہ - بسین مہملہ فارسی است و آن چوب مدور میان سوراخ بود کہ چوب خیمہ باستاد کردہ در آن دارند -
بادل - ف ابر ع سحاب -
بادلا - تار باریک نقرہ و طلا باشد کہ بکار کار چوب و مانند آن آرند -
بادیا - ظرفی باشد مانند پیالہ از مس و نقرہ کہ دران نان خورش دارند ف پیالہ -
باران کوٹ - جامہ بود از گلیم سیاہ کہ مردمانِ فوج انگریزی در ایام سرما و برشکال پوشند تا از باران محفوظ مانند و سرما نخورند بارانی فارسی است -
بارتنگ - فارسی است ع لسان الحمل -
بارک - دوائی است سائیدہ کہ مزیل تپ صفراویست و مکانات مانندِ فوج انگریزان را گویند کہ طولانی بود و دریچہ ہا دارد لغتِ انگریزیست
بارگیر - کسیکہ او را بر اسپ خود نوکر کنانند
بارود - فارسی است و بجاے دال مہملہ تاے فوقانی نیز گویند -
بارہ - عددیست مشہور ف دوازدہ ع اثنا عشر -
بارہا - نام جائیست کہ انجا دوازدہ دیہہ متعلق اند و سادات صحیح النسب و شیعی دران مانند -
بارہ ابرن سولہ سنگار - آرایش و تزئین کامل زنان بود ف ہر ہفت
بارہ امام - دوازدہ امام علیہم السلام اند ع ائمہ اثنا عشر -

بارہ باٹ - ہرچہ خراب و آوارہ باشد
بارہ بانی - شرطارا گویند بمحاورۂ زنان
بارہ دری - ایوان پختہ امیران کہ دوازدہ
در دارد -
بارہ سنگا - جانوری باشد دو شاخ
کلان دارد ہر شاخ شاخہائے بسیار دارد
مانند گلبن ف گوزن ع ایل -
بارہ سنگے کا بچہ - بچۂ گوزن بود ع جوذر
بارہ مہینے - کنایہ از تمام سال بود -
بارہ وفات - نام ماہ ربیع الاول بود
بشمار ماہائے بطور محاورۂ زنان -
بارہوں پر تیرا - کبوتر سبز یا سرخ یا
زرد یا سیاہ کہ جملہ پرہائے دم سفید دارد
باری - قومی باشد کہ مشعل در شبہا
تابند و ظرف برگہا سازند ف مشعلچی -
باری دار - چوکیدار و نگاہبان امیران
بود و در خدمتگاری -
باریکا - قلم مصوران باشد کہ ازان خط
باریک کشند -

باڑہ - چند معنی دارد تیزی کہ بردم
شمشیر باشد ف آب دم شمشیر ع غرار
دوم صف درختان بود سوم سر شدن
توپہا و بندوقہا بود بیکدفعہ چہارم درازی
قامت و ہر چیز ف برآمدگی ع نمو پنجم زیادہ
شدن آب دریا ع طغیان -
باڑہ چلنا - سر شدن تفنگہا و توپہا باشد
بیکدفعہ -
باڑہ داغنا - سر کردن توپ و بندوق
و ثناخا بیکبار بود -
باڑہ رکھنا - تیز کردن شمشیر و کارد بود
برنگ فسان ع شحذ بالفتح
باڑہ چھوڑنا - سر کردن توپ و تفنگ
بیکبار بود -
باڑہ دلانا - بر کاری کسے را آمادہ
و تیز کردن بود -
باڑہ کر جانا - کاف مکسور و رائے مہملہ
ساکن جیم و نون بالفتح -
باڑہ کرنا - دم شمشیر دندانہ دار شدن بود

باڑہ مارنا۔ باڑہ چھوڑنا۔
باڑھیا۔ ف۔ رائے ہندی مخلوط الہا
المکسور باشباع تحتانی بالف کشیدہ ن سان باز
باز۔ فارسی است ع بازندہ۔
بازار۔ فارسی است ع سوق بالضم
بازار کی مٹھائی۔ کنایہ از چیزی
باشد کہ ہمہ کس دستیاب شود۔
بازاری۔ فارسی است ع سوقی
باز کی آنکھیں سینا۔ دوختن چشمہائی
باز بود ع سصر بالفتح۔
بازو۔ فارسی است ع عضد و د
چوب طولانی در کہ ہر دو پہلو استادہ شوند
بازوبند۔ فارسی است و این زیوری
باشد زنان را ع دُملوج بضم دال مہلہ
و سکون میم۔
بازی بدنا۔ ف۔ گرو بستن ع شرط
بازی جیتنا۔ شرط از کسی گرفتن بود و غالب
آمدن بر شرط۔
بازی دینا۔ ف۔ فریب دادن ع
خدع بالفتح و نیز گرو و شرط کسی دادن
بود۔
بازی کرنا۔ واژدن شدن کبوتر
کابلی بود در ہوا و واژون شدن مردم
رسن باز بر زمین۔
بازی کہانا۔ واژون شدن کبوتران
کابلی بود در ہوا و مردم رسن باز بر زمین
و فریب خوردن از کسے کہ فریبندہ باشد
بازی گر۔ فارسی است ع شعبدہ باز
بازی لگانا۔ ف۔ گرو بستن۔
بازی لگنا۔ ف۔ گرو بستن و باہم شرط
شدن۔
بازی ہارنا۔ در شرط از کسے مغلوب
شدن بود۔
بازی ہرنا۔ مغلوب شدن در شرط
بود کہ شرط بذمہ این کس عاید شود و دادن
افتد۔
بازی ہروانا۔ کسے را مغلوب گردانیدن
بود۔

باس - ف بوے ع رائحہ۔
باسن - ظرف باشد خواہ از گل خواہ
از مس یا از نقرہ و طلا و برنج ف آوند
ع ظرف و انا بالکسر۔
باسی - طعام شب ماندہ و آب شب
ماندہ بود ف شبینہ۔
باسی کوسی - از الفاظ مترادفہ است
کہ ہمان طعام شب ماندہ اندک باشد
باشہ - فارسی است ع باشق۔
بافتہ - فارسی است و آن قماش بود
وقسمے از رنگ کبوتر کابلی بود۔
باگ - ف لگام ع لجام و عنان۔
باگ ڈور - دال ہندی بواو مجہول و رائے
ہندی زدہ رسنی بود کہ اسپ کتل را بدان
کشند ف پالہنگ ع مقود بالکسر۔
باگ ڈھیلی - چھوڑنا و باگ ڈھیلی
کرنا - ف لگام گسستن
باگ روکنا - لگام باز کشیدن ستور
تا باز ایستد غ کبح بالفتح۔

باگڑ - ف گلۂ آہو۔
باگڑیا - قومے باشد از مطربان۔
باگ کھینچنا - ف باگ کشیدن۔
باگمبری - پوست خشک شدہ شیر را
گویند کہ فقیران باخود دارند و بر آن خوابند
باگ موڑنا - ف عنان پیچیدن ع
عطف ودمم بالفتح و بثر مرادف دانہائی
چیچک کہ با طفال بر می اید ہرگاہ رو
بصحت آورد۔
باگیسری - نام راگنی باشد از شش
دے راگنی مشہور۔
بال - بر وزن سال ف موئے ع
شعر بالکسر و خوشۂ گندم وجو و برنج و
مانند آن را گویند۔
بالا - بچہ خورد سال مردم باشد ف
کودک ع طفل بالکسر و حلقۂ سیم و طلا بود
کہ زنان در گوش دارند و نام سید سالار
مسعود نہادہ اند و بغازے قدر قامت
را گویند۔

بالابتانا - حیلہ کردن باشد در سخنان

بالاپوش - فارسی است ع لحاف

بالاخانہ - فارسی است -

بالاشاہی - قسمے از پول باشد -

بالاکپنی - آلہ بود کہ ہر چہ برداشتن نتوانند

بدان بردارند مانند چوبہائی کلانتر و گنندہ

تر و سنگہائے گران بر بلندی و عمارت

کشد ع جر ثقیل -

بال اوکھاڑنا - چیدن مو بود از جسم

ع نتف -

بال بال - بروزن خال خال ہمہ و

جملہ و تمام باشد ف موبمو -

بال باندہا ہوا ہونا - تابع کسے بودن

بود -

بال باندہی کوڑہی اوڑانا - نادر

انداز بودن بود یعنی بر نشانہ را بیفگند

بال بڑہانا - دراز کردن موہائے سر

رشتان و مردان را باشد -

بال بکہیرنا - پریشان کردن مو باشد

بال بیاسی - کسیکہ در ہنرہا و علمہا کامل

و کہنہ مشق بود -

بال بیکنا یا بیکا ہونا - کنایہ از آفت

رسیدن بود -

بال پالنا - پرورش موہا بود تا دراز

شود -

بال پکڑکے اوٹھانا - برداشتن کسی

بود کہ مویش در دست پیچیدہ باشد

بال پہیلانا - موے پریشان کردن

بود برائے خشک کردن موہا بعد غسل

بال جہاڑنا - شانہ کردن ع

بسط بالفتح -

بال جھٹکنا - موہا را صدمہ دادن تا

آب نماندہ و خشک شود -

بال جہڑنا - افتادن مو باشد خواہ

از شانہ خواہ بعد صحت از مرض خواہ

از مرض مو خوردن مو افتادن -

بال چننا - کشیدن مو باشد از مسافت

خواہ تمام مو خواہ موئے سفید از یاد

ت موے چیدن ع نتف بالفتح -

بال چنوانا - موے خود از کسے کندانیدن بود ع نتص -

بالچھڑ - بیخ گیاہی بود خوشبو - ع سنبل الطیب -

بال خورا - مرضے بود کہ مورا بریزاند ف موخورہ -

بال دہلوانا - موے شویانیدن از کسے دیگر بود -

بال دہونا - ف موشستن -

بال رکھنا - مونہادن برسرو کنایہ از مو نہادن برہنان برسر درد برائے کسیکہ آنہا رنج داد ہ باشد گویند کہ از مونہادن اینہا نقصان و رنج دہندہ از مال وجان میشود -

بال سکھانا - خشک کردن آب مو باشد در ہوا -

بال سلجھانا - ف شانہ کردن ع مشط بالفتح -

بال سلجھنا - آراستہ شدن مو باشد از شانہ -

بالشت - ف ادرس و بست ع شبر بالکسر -

بالکا - شاگرد ویس رو فقیران بود کہ بعد فقیر جانشین او شود و اگر اینچنین زن بود بجائے آخر الف تحتانی معروف آرند ف وشاق -

بال کا پہندا - حلقہ مو بود کہ دران مرغان را صید کنند -

بال کترنا - بریدن مو بود از مقراض -

بال کتروانا - از کسی مقراض کنانیدن موے خود بود -

بال کھولنا - واکردن مو باشد برائے شستن و برائے فریاد کردن پیش حاکم -

بال گندھوانا - بافیدہ کنانیدن مو باشد زن را از زن دیگر -

بال گوندھنا - بافیدن مو باشد زن از زن دیگر -

بال گوندہنا - بافیدن مو باشد۔
بال لینا - کنایہ از بریدن موے زہار باشد۔
بالم کھیرا - نوعی از خیار بود کہ نشا نہائے دراز دار دو در غیر فصل پیدا شود ف خیار ع قثار بالکسر و تشدید مثلثہ۔
بال مونڈنا - موتراشیدن بود از اُسترہ ف موے ستردن ع حلق و احتلاق
بال مونڈانا - موترشانیدن از موتراش باشد۔
بالنگو - فارسی است۔
بالو - بر وزن خالو ف ریگ ع رمل بفتحین۔
بالوشاہی - قسمے از شیرنی باشد کہ در لکھنؤ و بعد ازان در بنارس خوب می شود
بالو کی دوات ف دوات ریگ
بالو کا مڑوڑنا - تاب دادن موے باشد ع عفص بالفتح۔
بالی - بر وزن خالی چند معنی دارد اول چیزے کہ جاے ماندن دانہ غلہ باشد در سرۂ غلہ ف خوشہ ع سنبلہ دوم زیور باشد کہ حلقہ کوچک بود و زنان در گوشہا دارند ف گوشوارہ ع برہ بالفتح سوم دختر خرد سال را گویند چہارم موے باریک و کوچک سر زنان کہ زبون ترین قسم موا است و دراز نمیشود۔
بالی بھولی - دختر خرد سال بود و کنایہ از زن سفیہ و احمق بود۔
بالی کی سوئیان - سوزن مانند کہ گردا گرد خوشہ ہاے گندم و جو بود ف اخگل
بام - بر وزن شام قسمے از ماہی فلس دار باشد کہ باریک و دراز بود۔
باہمن - قسم اول ہنود است ف برہمن بر وزن کرگدن و تہمتن۔
باہمنی - زن برہمن را گویند و خزندہ باشد مانند جلپاسہ کہ رنگین بود و دم سرخ دارد ف کفجلیز بکسر ع و عموص بالضم و مرضی بود کہ در چشم مردم ہم رسد

کہ موہائے پلک ریزاند

بان - بر وزن کان رسنی باشد باریک کہ بدان چار پائی بافند و حربہ باشد کہ درنی آہن بارود پر کنند و در چوب بندند و بوقت جنگ آتش دہند و در لشکر حریف اندازند -

بانا - چند معنی دارد (۱) تار کہ در عرض جامہ و قماش بافند بعد تنیدن تارہا (۲) بود دوم حربہ باشد مانند سیف کہ در آہن تیغ و در دیہ نصب کنند و از ہر دو دست در جنگہا گردانند سوم چیزے باشد از تارہائے نقرہ خواہ طلا خواہ رشتہ و ابریشم کہ مردان دلاور در رکیبائے خود دارند کہ نشان دلاوری بود چہارم چیزے از رشتہ بافند و در پائے کبوتران گرہ بند دارند کہ نشان عنبوطی کبوتر است تا معلوم شود کہ این کبوتر بر مکانِ حریف نمی نشیند و کنایہ از پیشہ باشد -

بانا باندھنا - ذمہ کاری کردن بود و در کاری دخل کامل داشتن -

باناۃ - فارسی است و سقرلات نیز گویند -

بانبی - سوراخ مار بود -

بانٹ - ف سنگ وزن وامر بود بہ تقسیم کردن چیزے -

بانٹا - ف تقسیم کرد -

بانجھ - زنیکہ فرزند نزاید ف ستروَن ع عقیم -

باندا - شاخ و برگ بود کہ بر درخت انبہ و مہوہ و کچنال پدید آید و این از امراض درخت است کہ درخت را خشک کند و ناقص میکند و نام شہریست آنزدی دریائے جمن چہار منزل از کانپور جانب جنوب -

باند غلام - ف زرخرید ع مملوک

باندہ - چیزے بود مانند پل کہ بدان آب جاری را بند کنند تا راہ مسافران شود ف و ربع بالفتح و لنگ بر وزن

پلنگ دام باشد از بستن چیزی از چیزی
یا بہر چیزے۔
باندہنا۔ ف بستن ع ربق بالفتح۔
باندہنون۔ چیزے از صنعت رنگریزان
بود کہ رشتہ سفید بر جامہ سفید جا بجا
بستہ جامہ را رنگین سازند تا جائیکہ رشتہ
بستہ باشد آنجا سفید ماند و باقی ہمہ جا رنگین
شود ف گل بند و گل بندی۔
باندہنون باندہنا۔ کنایہ از تہمت
و اتہام باشد کہ بر کسے قرار دہند ع افترا
بالکسر
باندی۔ کنیز باشد ع جاریہ۔
بانڈا۔ ف دُم بریدہ ع ابتر۔
بانڈی۔ چوبدستے گندہ و کوتاہ بود
کہ سرہنگان و بازاریان در دست دارند
و مادہ حیوان کہ دُم ندارد۔
بانس ف نے ع قصب بفتحتین۔
بانساف۔ جُن پتی۔
بانسکی چہال۔ پوستِ نی ع بسیط

تحتانی معروف۔
بانس کی جڑ۔ ف ریشہ نی ع عنقر
بضمتین۔
بانسلی۔ نی بود کہ آنرا نوازند و از ان
سرہا برآورند ع مزمار۔
بانسی۔ نام جائے است آنروی
دریائے گھاگھر است و قسمے از برنج بسیار
تحفہ و باریک باشد۔
بانک۔ چند معنی دارد ۱ اول ورزشی
بود مردان و دلیران را کہ بدان ورزش کارد
از دست حریف بستانند ۲ دوم قسمے
از زیور بود کہ زنان بر بازوہا دارند
۳ سوم کجی و ناراستی دریاہا بود کہ براہ نا
راست روان شوند۔
بانکا۔ سرہنگ بد وضع را گویند کہ
کلاہ و دستار کج بود ف سلحشور و قسمے
از کارد بود کج و این از حربۂ کوہیان بود
بانکاپن۔ سرہنگی و بد وضعی بود و
تکرار دہ بخون [illegible] فساد و جنگ و جدل

بانک کا چھلاں زنگیرکے بود وآنہم از قسم زنگیر است -

بانھہ - ف باز و ع عضد وکنایہ از سفر نت دوسیلہ بود -

بایان - مخالف است بود ف چپ ع یسار وسازی باشد کہ آنرا باطبلہ نوازند ف بم وطبلہ بفارسے زیر گویند -

بائیں - جانب چپ بود ع یسرائے -

باؤ - ف - ہوا وباد ع ریح ومرضی باشد کہ مردان وزنان بدکار را لاحق شود - ف آتشک -

باؤبتاس - باد را گویند وکنایہ از آسیب وجن وبار باشد -

باؤبندی - چیزے کہ از خیال خود بندی وبے اصل باشد -

باؤبھک - مرضی باشد مر اسپ را -

باورچی - فارسی است ع طباخ -

باؤکھمبا - دوائے است مشہور -

باؤگولا - مرضی بود کہ ریاح در شکم گرد د ومنجمد شود ومرض مہلک است ف دُل بضم دال -

باؤلا - مرد دیوانہ دست را گویند -

باؤلی - چاہے بود بس عریض وتا آب زینہ ہا دارد وازان زینہ ہا آب آرند ف واے ووالی وزن مجنونہ او دیوانہ را نیز گویند -

باہر - بروزن خواہر ف بیرون مقابل اندرون -

باہرا - دستی بود در چوب بازی کہ چوب برجانب راست روئے حریف زنند

باہرکرنا - بیرون کشیدن چیزے بود از چیزے ف لجندن -

بایب - بروزن نایب برنشانہ نرسیدن چیزے بود وپہلو تہی کردن از جائے علاحدہ بودن چیزے از چیزے وکارگر نہ شدن سخن دگوشہ بود از چہار گوشۂ چہار طرف خالم -

بائی - بادی باشد کہ از موضع براز برآید

خواہ باصدا و خواہ بے صدا ت بتر ع ضرطہ بالضم۔

فصل بائے موحدہ

ببّر۔ پرندہ موئے پاہائے اسپ و شتر بود۔

ببرا۔ رنگی بود از رنگ کبوتران پرانیدن کہ بر بازوہائے کبوتران نیلہ نقطہ سیاہ بود ت نگسی۔

ببری۔ ف بلہ دموئے پاہائے اسپ و شتر راگوئیند کہ دراز میشود و بریدہ میشود و مادہ ہمان رنگ کبوتر باشد۔

ببول۔ درختے است خاردار ت میلان ع ام غیلان۔

بپّی۔ بوسہ راگوئیند کہ بکمال محبت اکسر گیرند ع قبلہ بالضم۔

فصل بائے فارسی

بپت۔ مصیبت و رنج بود بمحاورۂ زنان۔

فصل تائے فوقانی

بت۔ سن و عمر باشد و بضم اول سکون فارسی است ع صنم و بزبان بازاریان مشتے راگوئیند کہ باہم زنند۔

بتا۔ کلمۂ امرست بمعنے بیان کن و بضم موحدہ فوقانی مشدد ف بہانہ ع حیلہ

بتاسا۔ چیزے بود مجوف مانند حباب کہ حلوائیان از قوام شکر سازند و پارۂ آہن بود کہ بالاے سنگ در چانپ داشتہ پیچ دہند تا سنگ چانپ را محکم گیرد

بتاس پھینی۔ نوعی از مصنوعات حلوائیان است کہ آنرا با شیر و قند خورند

بتاسے کا قفل قفل مدور راگوئیند

بتام۔ چیزے باشد مدور مانند پول کہ از نقرہ و طلا و برنج و شاخ و دندان سازند و در جامہ بجاے بند ہا دوزند ف تک بند۔

بتانا۔ آگندۂ دستار بود کہ بسبب آن دستار گندہ شود و اندرون پیچہائی دستار دارند و نیز اسپ باشد کہ از رگہاے

جسم حالِ صحت و مرضِ اسپ شناسند و
حلقہ باریکی بود از طلا و نقرہ کہ زنان در
دستہا دارند ف دستینہ و دستوانہ و آگاہ
کردن از چیزے و سراغ چیزے باشد
و بمعنی آموزانیدن ہم باشد ف
آگاہیدن ع تعلیم۔

تبنگڑ۔ بفتح موحدہ سخن دراز بیفایدہ
باشد۔

تبولا۔ سخن خندہ کردن برکسے باشد۔

تبھوا۔ بقلۂ باشد کہ آنرا پختہ نان خورش
سازند ف سرمک ع سرمق۔

تبی۔ چند معنی دارد اول فتیلہ کہ از چربی
یا از موم سازند براے سوزانیدن ف
شمع دوم چیزے بود از پنبہ در رشتہ و
جامہ تابیدہ کہ بدان چراغ روشن کنند
ف آفروزہ سوم۔ فتیلہ تابیدہ کہ در ریشہا
نہند تا دہن ریش فراخ شود ف فتیلہ
زخم چہارم نے و چوب باریک طولانی
کہ در عرض تر کہا نہادہ بند ند و بران
سفال پوشانند پنجم قسمی از پیچیدن دستار
باریک بود بر سر بدو صنعان و پیادگان
را کہ دستار تابیدہ بر سر ہاے خود بندند
ششم فتیلہ پنبہ و جامہ کہ براے جاری
شدن آب نزلہ در بینی دارند ہفتم فتیلہ
کہ از لاک سازند و بدان سرنامہ خطوط
بند کنند ہشتم فتیلہ مانندی بود کہ از سفل
برادہ صندل کہ از عرق کشیدن برآید
سازند و آنرا براے خوشبو در محفلہا
سوزانند و آنرا اگر کی بتی گویند نہم فتیلہ
بود پر از باروت کہ بدان توپہا سر کنند
دہم گوشت دو جانب استخوان بالائی
پشت حیوانات بود کہ بہ نسبت گوشت
جاہاے دیگر نرم تر و لذیذ تر بود یازدہم
تابیدۂ چرک بدن کہ از کیسہ و دست
از بدن جدا کنند و موحدہ مکسور کلمہ بود
کہ اطفال ہنگام بازی چلک یعنی گلی ڈنڈا
دوند تہ ہمین لفظ بر زبان آرند۔

تبیا۔ ثمر نورستہ کدو و خربوزہ و خیار تا نرم

آن باشد و بکسر موحده نام آبادی است زیر کوه جانب شمال واز مضافات کوه است -

بتے بازی - حیله سازی و فریب دہی باشد -

بتیس - عددیست مشهور ف سی و دو ع اثنان وثلثون -

بتیسی - دندان آدمی باشد -

فصل تائے ہندی

بٹ - چند معنی دارد اول چیزے که از فربهی بر شکم و گردن پدید شود ف بور ع عکبه بالضم دوم قسمے از برہمنان که آن مردم کشمیر اند و اصل کشمیری ہمان قوم است و سوائے اینها خوش باش کشمیر اند سوم جائے از معدهٔ حیوانات بود که آن پر گوشت به نسبت دیگر جا با باشد و خوب پخته میشود و آن را نان خورش سازند اگر از حیوان ماکول اللحم بود چهارم ورم که از صدمهٔ ضرب بر بدن مردم پدید آید و درد و یک روز خود بخود به شود پنجم امراز تابیدن بود ف تباب -

بٹا - چند معنی دارد آله سائیدن که بدان مصالحه گوشت و دوا ها و مانند آن سایند ف بته و سنگ صلایه ع مقمع بالکسر دوم فرق بود میان زر رائج الوقت و زر قدیم که موافق فرق پول زیاده از زر قدیم در زر رائج یابند سوم عیب و نقص بود چهارم گلوله چوبین فصاد باشد که هنگام فصد کنانیدن در دست گیرند و بگردانند تا خون از رگ بر آید ف مبضع فصاد پنجم گلوله بازیگران بود که ظاهر کنند و غایب کنند و بر کمان دوانند ششم برجی باشد مدور که دران پان نهند و این لغت در هم مشرق است و آئینه کوچک مدور که در خانه مدور کوچک نصب کرده شریان روی خود دران بینند هفتم انعام که بطربان و مغنیان دهند هشتم پرپی بود گلنده و دران سوراخی کنند چوب

دیگر دران نهند وبالائے چاہ نصب کنند
وبران چوب رسن از چاہ کشند۔
بٹاہوا۔ ف تافتہ۔
بٹائی۔ تقسیم غلہ بود۔
بٹ ترائی۔ امتحان سنگ ترازو
بود ہر سال از حکم حاکمان کہ سنگ جنس
فروشان کم وزیادہ نشود ف سنگ زنی
بٹلوئی۔ ظرف برنج پختن طعام ہندوان
بود۔
بٹن۔ تار زر وسیم کہ تابندہ باشند و
بکار کار چوب آرند۔
بٹنا۔ اول ف تابیدن و تافتن ع فتل بالضم
دوم وبفتح موحدہ آرد جو وزردچوبہ کردن وادویہ
خوشبو کہ بر بدن عروس و داماد مالند تا بدن
خوشبو کند۔
بٹوا۔ تائے ہندی مضموم با شباع واو
خریطہ مدور خانہ دار کہ دو رشتہ در آن
اندازند تا بسبب کشیدن رشتہ کلان
بند شود و از کشیدن رشتہ کوچک بکشاید
واز ہر چیز سازند و دران زرد دیگر
چیزہا نهند و ظرفی بود از برنج کہ ہندوان
در آن طعام پزند۔
بٹوائی۔ مزد و اجرت تافتن بود۔
بٹول۔ کوہی است طرف شمال۔
بٹھور۔ نام معبد ہنود بود کنار گنگ
جانب مغرب متصل کانپور۔
بٹیا۔ سنگ کوچک بود۔
بٹے بازی شعبدہ گری باشد۔
بٹیر۔ مرغیست کوچکتر از تیہو کہ آنرا می
جنگانند ف دررہ و دلم بالفتح و دسم بالضم
ع سمانی بالضم وقبل الرعد۔
بٹیر باز۔ کسیکہ آن مرغان را جنگاند۔
بٹیسر نام جائے است معبد ہنود قریب
دریائے جمن کہ اسپہا آنجا خرید کردہ
می آید۔

فصل جیم

بجا۔ امر بود بنواختن ساز ہا و مراد امیر
بجانا۔ ف نواختن۔

بجرا۔ بروزنِ صحرا نادی باشد مصنوعی
انگریزان کہ کوتاہ تر از جہاز باشد و سقف
و مکانات دارد و مرکب امیرانست۔
بجری۔ پارہ ہائے آہک و مانند آن
کہ در کار عمارات پختہ آید۔
بجلی۔ چند معنی دارد اول انچہ از ابر باولز
فرو ریزد و بر ہر کا فتد بسوزاند ف برق
ع صاعقہ دوم زیور باشد مانند نعل از
طلا و نقرہ مرصّع و سادہ کہ زنان در حلقہ
گوش آویزانند سوم تخم انبہ خام باشد
چہارم حکیمان چیزے از سیماب ساختہ
اند و آنچنان است کہ چند ظروف شیشہ
بود و یک زنجیر طولانی دارد و کسانیکہ زنجیر را در
دست گیرند بسبب گردش آن آلات
آنچنان صدمہ بانگشتان رسد کہ بفیتد
بجنا۔ آواز دادن مزامیر باشد۔
بجو۔ درندہ بود از گربہ کلانتر کہ در صحراہا
و مقابر کہنہ مانند گویند کہ مردہ تازہ را از قبرش
کند بدر می آرد و می برد۔

بجوانا۔ حکم کردن بنواختن مزامیر باشد
بُجھ۔ امر بود بکشتہ شدن آتش و افسردہ
شدن دل۔
بجھانا۔ کشتن آتش بود از آب و تیز کردن
دم کارد و شمشیر و مانند آن بود در آب۔
ف آب دادن۔
بجھایا پانی۔ آبے کہ آہن یا نقرہ گرم کردہ
دران اندازند ف آب داغ۔
بجھاوٹ۔ تیز کردن کارد و شمشیر و
مانند آن بود در آب۔
بُجھرا۔ ظرفی بود از نقرہ خواہ از مس کہ
بران سبوی آب نہند ف سبودان و جدہ
بکسر جیم مخلوط الہا زدہ غلہ جو و گندم و نخود
آمیختہ بود ف کشکینہ و کشکنہ۔

فصل جیم فارسی

پچ۔ دوائی است مشہور و امر بود از پرہیز
کردن از آفات۔
بچا۔ کلمہ بود کہ بتحقیر ترین گویند ف
مردک۔

بچانا۔ کسے را با خود محفوظ از آفت داشتن
ف پرہیزیدن ع حمایت بالکسر۔
بچاو۔ پناہ از چیزے بود ع حفظ بالکسر
بچت۔ باقی ماندن چیزے از صرف
کردن بود۔
بچکانا۔ پاپوش اطفال بود و خواجہ سرا
پرورده خواجہ سرائے دیگا باشد۔
بچنا۔ محفوظ ماندن از آفتی باشد و
گفتن بکسی بطریق امر کہ از آفت محفوظ
بمان۔
بچونگڑا۔ بچہ را گویند بمحاورہ بازاریان
بچہ۔ نباتے است دوائی ع وج بالفتح
بچہ۔ فارسی است بالفتح عربی
طفل۔
بچہ پیٹ میں موا ہوا۔ بچہ کہ در شکم
مرده باشد ف نگونہ ع جنین بالفتح۔
بچہ دان۔ فارسی است و زندان تخیر
گویند ع رحم بالکسر۔
بچہ دان کا مونھ۔ راہ رحم بود۔

ع ہبل بفتحتین۔
بچھڑا۔ بچہ نر گاو باشد ف گوسالہ
ع فرد بالفتح و نام احاطہ ایست در فیض آباد
کہ میر احمد صاحب مغفور رسالہ دار
بائیسی بعہد نواب شجاع الدولہ آباد کردہ
بدین نام موسوم ساختہ اند۔
بچھڑنا۔ جدا شدن باشد و این محاورہ
زنان است ع تفرقہ۔
بچھناک۔ قسمی از دوائی مہلک
و گویند سم قاتل ست۔
بچھو۔ جانوری بود موذی ف کژدم
ع عقرب۔
بچھوا۔ زیور زنان ہنود بود و نام سلاحی
بود کہ کج باشد مانند نیش عقرب و قسمے
از اچار بود کہ بسیار تیز بود و زبان را گزند
بسبب وفور فلفل۔
بچھونا۔ ف بستر بساط بالکسر۔
بچھیا۔ بچہ مادہ گاو باشد ف گوسالہ
ع عجلۃ۔

بچھیڑا- بچہ نر اسپ باشد ف کرہ ع مہر بالضم-

بچے بہرانا- خورش دادن مرغان بود بچہ ہاے خود را بدہان ع رق بالفتح

بچے کا ہلا کے سلانا- طفل را جنبانیدہ خوابانیدن بود ع مدیدہ-

بچے کو پچھاڑ کے دوا پلانا- دوا در دہان انداختن کودک را ع تفکیک

بچے نکلوانا- جوزہ از جانوران بیرون آوردن ع اخراج بالکسر-

بچے والی گاے- گاو کہ بچہ دار باشد

بچے والی مرغی ف ماکیان بچہ دار

فصل حائے حطی

بحالی- برودن سفائی مقابل بیطرفی بود-

بحثنا- گفتگوے کردن-

بحران- عربی ست دان شدت تپ بود بروز ہاے معین-

فصل خائے معجمہ

بخار- عربی است و تپ را نیز گویند وکنایہ از ملال و کدورت بود-

بخاری- فارسی است-

بخچی- بچہ کوچک بود ف ستفہ ع عدل بالکسر-

بخرا- مترادف حصہ-

بخشی- کسیکہ تنخواہ نوکران تقسیم کند-

بخیہ کرنا- ف بخیدن-

فصل دال مہملہ

بد- ریشی بود کہ در بیغولہ ران برآید ع قرح و بضم اول روز پنجم از ہفتہ بود ف چار شنبہ ع اربعا-

بدابدی- کاری کردن بود دیگر وبستہ کہ نہ کردن آن ممکن نبود ف شرطی-

بدبو- و آن ہر چیز کہ از آن بوے بد آید ع عفونت-

بدبورنڈہی- زنیکہ از دبوی بد آید ف سمغندرع لخناء بالفتح والمد-

بدبو مرد- مردے کہ بوے بد دہد ع

الحق۔

بدخو۔ فارسی است۔

بدر نویسی۔ ماہیت حساب دریافتن بود

بدشگنی۔ شگون بد بود۔

بدلا۔ ف پاداش ع عوض بالکسر

بدلائی۔ زریکہ در معاوضۂ چیزے صرف شود۔

بدلنا۔ چیزے را بچیزے عوض کردن بود ف گوہریدن ع تفویض۔

بدلوائی ۔ زریکہ در معاوضۂ چیزے صرف شود۔

بدلی۔ بروزن اصلی ف ابر ع سحاب و بجائے فوج معین آمدن فوج دیگر بود۔

بدلی کہلنا۔ برآمدن آسمان۔

بدمزگی۔ فارسی است و ناچاقی و شکر رنجی نیز گویند۔

بدمزہ ہونا۔ ف ترش رو شدن ع جہامہ بالفتح و بدذائقہ شدن دہن بود از تپ۔

بدن۔ عربی است۔

بدنکی بو۔ بوے بدن باشد ع عرض بالکسر

بدن ملنا۔ ف مشت مال ع دلک بالفتح

بدہا ہوا۔ جادو زدہ باشد ع مسحور۔

بدہنا۔ سبوچہ گلی بولک دار کہ در ان آب نہند۔

بدہنی۔ سبوچہ بولہ دار کوچکتر بود کہ آب دران دارند۔

بدہی۔ گل و مروارید بر رشتہ کشیدہ ساز ند ف یارہ ع سلک و زخم تیغ و نشان ضرب چوبدستی و تازیانہ بود کہ بر بدن افتد و ہم پارۂ موتراشان بود کہ استرہ بران مالند و تسمہ بود کہ بدان ... مالش دہند، چوب و مانند آن سرخ شود۔

بدہیا۔ حیوان کہ خایہ اش مالیدہ شود ع خصی بالفتح۔

بدہیان پڑنا۔ چوبدستی و تازیانہ و زخمہائے تیغ بر بدن آدمی رسیدن بود۔

فصل دال ہندی

بڈہرا بڈہری۔ گیاہی بود خوشبو کہ در رنگ

اگری بکار برند یا یخ نبات بود۔

فصل رائے مہملہ

بر۔ فرج زن را گویند ف کس و بعربی گندم را گویند۔

برا۔ ف بد ع بور بالضم و فتح بالفتح۔

برابر۔ فارسی است ع مستوی۔

برابری۔ کرنا خود راہمپائے کسی شمردن ف راستار است ع سوائے۔

برات۔ بروزن نجات شادی عروس و داماد باشد۔

براتی۔ ہمراہ عروس بخانہ داماد و ہمراہ داماد بخانہ عروس روند فارسی است۔

براچاہنا۔ ف بدخواستن ع حسد بغجتین۔

براچاہنے والا۔ ف دشمن ع عدو خصم

براچیتنا۔ بدخواستن باشد وایں محاورہ زنان است۔

برادہ۔ فارسی است وآں سحالہ بود کہ از سوہان ریزد۔

برار۔ بروزن قرار درانہ شدن قدو نبات

وشجر بود ف بالیدگی ع مو۔

براق۔ بالضم عربی است وآں اسپ جناب رسالت صلی اللہ علیہ وآلہ بود موحدہ مفتوح ورائے مہملہ مشدد و بالف وتحتانی کشیدہ چیزے کہ بسیار سفید بود ع ابیض۔

براکام۔ کار درشت وزشت بود ع ادو داوہ بالکسر وتشدید۔

براکام کرنا۔ کار بد کردن بود و بمحاورہ زنان کنایہ از زنی و استفراغ کردن باشد۔

براکھنا۔ ف نکوہیدن ع تانیت وتثریب

برآمدہ۔ عمارتی کہ بر در وحجرہ ان بلند بنا کنند ع صفہ بالضم۔

برانا۔ بانگ برداشتن مردم بود باسخنان در خواب ف سکاچہ ع بوس۔

براو۔ بیزاری از چیزے بود ف پرہیز ع اجتناب۔

براورد۔ حساب کردن چیزے وحساب کردن تنخواہ کسے بطور تخمینہ بود۔

برای۔ بروزن جدائی ف بدی ونکوہش

ع قبح بالضم۔

برائی کہنا۔ ف بدگوئی و غمازی ع شکایت بالکسر۔

بربری۔ قسمے از بز باشد گویند کہ از بز و آہو پیدا شدہ۔

بربری خانہ۔ جائیکہ بز و گوسفند ایران دران مانند۔

بربرانا۔ ف پاشیدن ع سف بالفتح۔

برت۔ حصہ برہمنان بود در خانہ ہائے مردم کہ حاصل آن خانہ در شادی و غم تعلق بہ برہمن معین دارد۔

برتا۔ ذمہ و طاقت باشد و این محاورہ زنان است۔

برتن۔ ف حنور ع ظرف۔

برچھا۔ حربہ باشد ف سنان ع رمح بالضم

برچھی۔ سنان کوچک بود ف برچخ ع مزرج بالکسر۔

برداشت۔ صرف زر بود و گوارا کردن عتاب و قہر را نیز گویند ع احتمال بالکسر۔

برداشت کرنا۔ ف تحمل کردن۔

بردہ۔ فارسی است ع اسیر و محبوس۔

برر جانا برر نا۔ کجی پیدا کردن چیزے بود از چوب و تختہ بسبب خشکی و باریع اعوجاج

برس بفتحتین بروزن فرس ف سال ع سنہ و بضم چیزے از چوب سازند کہ دران موہائے سخت نصب کنند و بدان کفش و موزہ را صاف نمایند۔

برسات۔ فصل باریدن باران بود ف برشکال۔

برساتی۔ علتی و خارشی کہ اسپ و اشتر را در فصل باران پدید آید۔

برس کے برس دن۔ روزی از سال باشد کہ خوشی و جشن بدان روز تعلق دارد مانند ایام عید ہائے اسلام و در زبان خوشی ہنود۔

برطرف کرنا۔ مشاہدہ کسی موقوف کردن بود۔

برطرفی۔ از نوکری معزول کردن بود

کسے را۔

برف ۔ فارسی است ع ثلج۔

برف والا ۔ کسیکہ برف فروشد وآنکسی بود کہ کوزہائے شربت خواہ شیر و برف نہادہ بستہ کردہ در کوچہ ہا بفروشد۔

برفی ۔ قسمے از شیرنی باشد۔

برفیا ۔ ہمان برف فروش بود۔

برق ۔ عربی است وکنایہ از کسے بود کہ در کارہا دخل ومشق خوب بہم ساند۔

برقع ۔ عربی است کہ زنان پردہ نشین ہرگاہ در بازارہا روند آنجامہ پوشند ف روے بند و پردہ باشد کہ طفل از شکم در لن پیچیدہ بیرون آید ع مشیمہ۔

برقع اوڑھانا و برقع اولٹنا ۔ نقاب از رو برداشتن بود۔

برقع ڈالنا ۔ ف نقاب افگندن ع تبرقع۔

برک ۔ کسے راگویند کہ قابل کار کردن نباشد ع مختل الحواس واین لغت انگریزیست۔

برکت ۔ عربی است واین کلمہ از رشتہ ہاے سیوئین

غلہ در ترازو کہ اول مرتبہ سنجند میگویند واز مرتبہ دوم شمار شروع کنند ونیز در محاورہ زنان آخر شدن و باتمام رسیدن غلہ و ہر چیز گویند

برکہ ۔ عربی است وحوض راگویند۔

برکی ۔ چیزے از سحر باشد کہ بر کسی برای بہبوت ومسحور کردنش پاشند۔

برگد ۔ درختی باشد کلان تر واز شاخہاے ریش برآورد و بر زمین افگند۔

برگد کی ڈاڑھی ۔ ریش آن درخت بود کہ از شاخہا بر آمدہ بر زمین رسد و بیخ برآورد۔

برما ۔ بروزن سرما افرازہ وآلہ بود در رودگران راکہ بدان در چوب ہا سوراخ کنند ف برما ع منقب بالکسر۔

برمانا ۔ سوراخ کردن بود در چوب از بہمان آلہ و افراز۔

برن ۔ بروزن چمن لباس را گویند۔

برنا ۔ فارسی است وجوان را نیز گویند ع شباب۔

برنگا ۔ تختہائے کوچک کہ بر چوبہائے

سقف خانہ داشتہ بران خاک اندازند وصحن
بام سازند۔

برنی ۔ موے پلک چشم بود ف مژہ ومژگان

بروٹ ۔ مرضی بسبب منجمد شدن ریاح
در شکم مردم۔

برہا ۔ جائیکہ در آن آب از چاہ وتالاب آمدہ
در وان شدہ در کشت وزراعت رسد ف
حورابرع متحاۃ بالفتح وبکسر موحدہ بزبان قصبہ
سرائیدن الفاظ فراق وہجر بود چہ برہ بزبان اصلی
ہند ہجر وفراق را گویند ۔

برہی روٹی ۔ نانی بود دوتہ کہ اندرون
آن گوشت قیمہ خواہ دال نخود پختہ وسائیدہ
بامصالح پر سازند و بر تابہ پزند خواہ در روغن
بریان سازند ۔

بُرہی ۔ ہرچہ از قسم مونث کہ بد و زبون بود

بریانی ۔ قسمے از پلاؤ باشد ع سوار بالمد

بریت ۔ رسن گندہ بود کہ ازان ڈول کلانتر
اندرون گاوان کشند وآب در باغہا وزراعت
رسانند۔

بُری زہد کا پلیا ۔ زرے باشد کہ بہ
محنت ومشقت بسیار حاصل کنند واین
محاورۂ زنان ست۔

بریلی ۔ شہریست جانب مغرب از لکھنؤ
بفاصلہ ہشت منزل وبرہ کہ از قسم شیرینی
است انجا خوب می سازند ۔

بڑ ۔ سخنان فقیران دیوانہ ومردم مجنون
بود کہ در عالم بیخودی برزبان آید ودرختی
بود کلانتر کہ انرا برگد گویند ودر فصل سابق
گفتہ شد ۔

بڑا ۔ ف کلان ع کبیر وقسمے از غذا باشد
کہ آرد ماش خواہ مونگ مقشر قرص بستہ در
روغن بریان کنند ودر خیرات اندازند تا
نرم وخستہ شود وخورند وخواہ ہمان قرص
شیرین کردہ بریان کنند واین شیرینی در
بریلی خوب می سازند ۔

بڑا بول ۔ ف لاف گزاف عابی محاورہ
زنانست ۔

بڑایا ۔ ف بزرگی ع کبر بالکسر۔

بڑادن - بحساب انگریزان انتہائے درازی شب وابتدائے درازی روز بود وآن بست وپنجم ماہ دسمبر یعنی ماہ دوازدہم سال انگریزیست کہ شب آنروز در طول بپایان میرسد وروز یک یک دقیقہ زیادہ میشود وآنروز جشن میکنند۔

بڑونکھا - قسمے از نیشکر بود باریک تر ودراز تر وشیرین تر وپوست سخت دارد

بڑائی - بزرگی خلاف خودی وتعریف وتوصیف کسے وچیزے بودف ستایش ع مِدحت بالکسر ومدح بالفتح۔

بڑائی مارنا - خود راستودن بودف خودستائی ع افتخار۔

بڑباگرڑ - قسم کلان شپرہ باشدف شپرہ ومرغ عیسی ع خُفّاش بالضم۔

بڑبڑ - بسیار سخن زدن بلاف وگزاف باشد

بڑبڑانا - سخن زیرلب گفتن کنیز وغلام باشدف لندیدن ع جمجمہ۔

بڑبڑیا - ف فراخ دہن ع قوال۔

بڑبڑیڑی - بزرگان اموات باشند کہ فاتحہ آنہا در ہر تقریب شادی التزام زنانست

بڑبہس - عادت وخوئے بد باشد کہ در پیرانہ سال لاحق میشود ع خرافت بالفتح۔

بڑبھیا - کبوتری راگویند کہ بینی گندہ برآورد خواہ از خلقت خواہ از کہنہ سالی۔

بڑچچی - زن دراز پستان بود ع شدیا بالضم والمد۔

بڑسولہ - قرص سفید از شکر سازندف برسول وقرصک۔

بڑکا - کسیکہ از برادران خود کلان بود در عمر واگر زن بود بجائے الف تحتانی معروف آرند۔

بڑکنا - کسیکہ گوش ہا دراز دارد ف کلان گوش ع دلی بضم واگر مونث بود بجائے الف تحتانی معروف آرند ودر سرکار نواب آصف الدولہ مرحوم مادہ پیلی بود دراز گوش وبہ بڑکنّی ہتنی مشہور بود کہ عقدش با پیلے گران جثہ کہ دل بادل نام داشت کردہ بودند ولغت دل

بادل در باب دال مہملہ مذکور خواہد شد-

بڑنکاف کلان بینی ع شتلج و اناقی بالضم

بڑہ - امر بود بدہ از شدن و پیش پیش رفتن

بڑہاپا - ف پیری ع شیب-

بڑہانا - دراز کردن چیزے باشد- ع تطویل مدح کسے از حد زیادہ گفتن و کنا- از خاموش کردن چراغ و برآوردن زیور از دست و یا و برداشتن دسترخوان بعد خوردن طعام و برداشتن ظروف طعام و زیادہ کردن مشاہرہ و انعام و بلند کردن کاغذ بادی در ہوا بود-

بڑہاوا - توصیف و مدح بی اصل باشد تا کارے کند-

بڑہ جانا - زیادہ از کسے و چیزے از چیزے بودن-

بڑہ چلنا - زیادہ اختلاط کردن از معمول بود-

بڑہل - ثمرے بود برابر خربزہ کہ طعم شیرین بود و درخت آن کلان تر و برگش پہن تر بود و ہندیست-

بڑہنا - ف دراز شدن و بالیدن ع نمو و زیادہ شدن مشاہرہ و مانند آن بود-

بڑہیا - ہر چیز بیش قیمت را گویند مانند قماش وغیرہ ف قیمتی ع ثمین و بضم موحدہ زن پیر را گویند ف زال ع عجوز-

بڑہیل - پیرزال باشد-

بڑہئی - کسیکہ چوب تراشد ف درودگر نجار و طایریست سبز بالائے پرہائے سُرخ دارد و منقار کلان و از گنجشک زیادہ بود و بر چوب درخت چسپیدہ منقار زدہ کرمہا بر آوردہ خورد ف دار کوب-

بڈہی - پیرزال باشد یا زنے کہ از دیگر زنان در سن و عمر زیادہ باشد ف کلان و چیزی بود کہ دال ماش خواہ منگ مقشر کردہ در آب سائیدہ از آن چیزی برابر نقل سازند و خشک کردہ نگاہدارند و در گوشت پزند و گوشت را خوشبو سازد-

بڑیان - زنان کلان سال و ساختہ آرد

ماش و مونگ بود۔

بڑے بول کا سر نیچا۔ محاورۂ زنان ست کہ ہرگاہ کسے لاف و گزاف گوید این کلمہ بزبان آورند۔

بڑیل۔ اچھ برائے پختہ کردن سقف بام اندازند از ریزہائے خشت و سفال و مانند آن کہ آہک بدان آمیزند و در صحن بام گسترانند چنانچہ گچ ع جص بالفتح۔

بڑی ہائین۔ دوائے بود مشہور گز ملبتہ ع اشقاطرفا۔

بُنْرا۔ ظاہر ست معروف و آن سہ قسم بود سفید و سیاہ یکے سفید کہ منقارش حانروف بزرگ۔

بزدلا۔ کسیکہ از جنگہا و معرکہا بگریزد ف بددل ع جبان۔

بس۔ ف قابو ع اختیار و امر و آباد شدن بود و بکسر اول دوائے کشندہ بود ف زہر ع سم۔

بساطی۔ فارسی ست خوردہ فروش ہنر گوئید

بسانا۔ ف آباد کردن و خوشبو دادن نیچہ و گنجد و لباس بود ع تعطیر۔

بساہند۔ بوئے اصلی گوشت بود۔

بساہندا۔ گوشتے بود کہ بعد پختن بوئے اصلی خود دارد ف بدبوئے۔

بُساوَٹ۔ خوشبوئے باشد کہ در نیچہ اندازند و خوشبو کردن چیزہا ہم بود۔

بست۔ چیزے بود میگویند چیز بست یعنی اسباب و فرج زن را نیز گویند ف کس۔

بستار۔ بیان کردن حال ناگفتنی بود۔

بستان۔ بیان حال زبون کسے باشد کہ ناگفتنی بود و ہر دو محاورۂ زنان ست۔

بستنی۔ پوشش نیچہ باد پوشش ستار و لباس کہ دران بندند۔

بستی۔ ف آبادی ع معمورہ۔

بسرا۔ فراموشی کردن بود مگر این لفظ تنہا استعمال نکنند بلکہ مترادف لفظ بھولا بود میگویند بھولا بسرا

بسرنا۔ فراموش کردن و ایہام ستادن

لفظ بھولنا بود تنہا باستعمال نیا مدہ۔

بسر ہونا - باتمام رسیدن زندگی و مانند آن بود۔

بسکٹ - قرصے بود کہ آرد در آب یا دودھ یا آب درخت خرما خمیر کردہ بپزند و این از غذاہای انگریز است و لغت انگریزی ست

بس کھیرا - حیوانے باشد موذی کلان تر از حرباو مانند مار دو زبان دارد و بہر کہ می گزد میرد۔

بسانا - آباد شدن و خوشبو شدن چیزہا از گل و عطریات۔

بسنت - نام فصل ابتداے بہار ست قریب بہ نوروز کہ مردم دران روز جشن ہا کنند و لباس زرد پوشند۔

بسنتی - رنگ زرد را گویند وہمان لباس کہ در بسنت پوشند۔

بسنی - مرد و زن باز ار را گویند بمحاورہ قلتبانان و زنان فاحشہ ف زن بارہ

بسورنا - ابتداے گریہ باشد کہ روے بصورت گریہ کنان سازند۔

بسولا - آلہ درود گران و نجاران باشد ف اہران و تیشہ ع قدوم بالفتح و سفن بفتحتین

بسولی - آلہ معماران و بنایان باشد ف کلند بالضم۔

بسہری - مرضی است کہ در اطراف سر انگشتان پیدا شود و چرک آورد ف خوے دودہ ع داحس

بسی - شب ماندن باشد براے شکار۔

بسیرا - ماندن مرغان باشد در یک درخت ہنگام شب ف - چاؤ چاؤ۔

بسیرا بولنا - آواز کردن مرغان خوش آواز بود چاؤ چاؤ طایران۔

بغارا - سوراخ عمیق بود خواہ در دیوار خواہ زخم در بدن انسان۔

بغبغا - گوشت زیر زنخدان کہ زیادہ بود ف غبغب و غبب بروزن ادب۔

بغبغانا - آواز کردن کبوتر باشد ع ہدل بالفتح۔

بغبغون - آواز کبوتران بسبب مستی ع ہدیل

بغل - فارسی است ع بط بالکسر -

بغل گند - بوے بد کہ از بغل مردمان آید ع صنان بالضم -

بغل گیر ہونا - ف ہم آغوش شدن ع معانقہ -

بغل میں داب لینا - چیزے را در بغل نہان کردن بود -

بغلی - نوعی از جنبانیدن مگدر بود پہلوانان را کہ سر مگدر دوش اندرون بغل آمدہ بالا رود

بغلی گھونسا - ف دشمن بغلی -

بغلین - پارچہ آستین ہائے جامہ بود ف خشتک پیراہن ع لسا القمیص -

بغلین بجانا - خوشی کردن بود و خندہ کردن بر رنج کسے ف بغل زدن ع شماتت

بغلین لینا - موے بغل ستردن و تراشیدن

بفا - بر وزن وفا آنچہ بسبب بیس و خشکی دماغ از سر برآید ف سبوسہ -

بقال - عربی است ف تره فروش و سبزی فروش بنجہ فارسی ست ع عدل بالکسر -

بقرہ عید - ف عید قربان ع عید الاضحیٰ و آن روز دہم ماہ ذی الحجہ بود -

بک - بسیار حرف زدن مردم بود و امر بود بہ بسیار حرف زدن -

بکا - ماضی فروختن باشد ف فروختہ شدہ

بکاؤ - چیزیکہ در معرض بیع آید و ہنوز فروختہ نشدہ باشد ف فروختنی -

بکائن - ثمر درختے بود مانند درخت و آنرا نیز بنام ثمر خوانند -

بک بک - بسیار حرف زدن بیفایدہ بود ف کاو کاو -

بکٹا - انگشتان دست گستردہ چیزے را گرفتن بطوریکہ آن چیز انقدر باشد کہ انگشتان بسبب زیادہ بودن آن باہم چسپیدہ شود -

بکٹھا - مزہ بد بوُف زمخت ع عفص -

بکرا - رائے مہملہ نر بز بود ع تیش و مرنا بالفتح

بکرکود - جست و خیز کہ دو لنگہ اسپ باشد و مانند آن مثل بچہ بز -

بکری - ف خر بداری و موحدہ مفتوح مادہ
بز بود -
بکری کا بچہ - ف بزغالہ -
بکرے کا مستی کرنا - بانگ کردن بز باشد
و دویدن وے بر مادہ -
بکس - درج و صندوقچہ اسباب و این لغت
انگریزیست -
بکسوا - سوزن و حلقۂ آہن بود کہ در تنگ
اسپ و شتر دوزند -
بکل اُتارنا و بکل چھیلنا - ف پوست
کندن ع قشر بالفتح -
بکنا - سخن یاوہ و بسیار گفتن بود ف ترکیدن بالضم
موحدہ مکسور در بیع آمدن چیزے بود -
بکنی - دوائے کبوتران پریدنی باشد کہ بدان
دوا تیز پرند -
بکواس - ف بیہودہ گوئی و ہرزہ چانی ع
ہذیان -
بکواسن - زن بیہودہ گو بود -
بکواسی - کسیکہ بسیار سخن زند -
بکوانا - کسے را بسیار گوئندہ کردن بود -
بکوائی - اجرت فروختن اسباب و چیزہا بود
بکھان - بیان کردن حال پوشیدہ ناگفتنی کسے
بود -
بکھرانا - ف پریشان کردن ع نشر بالفتح -
بکھرنا - پریشان شدن ع انتشار -
بکھیرنا - پریشان کردن موے سر و غلہ بود
بکھیڑا - ف ہنگامہ و خرخشہ ع فساد -
بکھیڑیا - ع مفسد -
بکی - ف بسیار گو - قوال -
بگاڑ - ف آزردگی ع ملالت بالفتح -
بگاڑنا - قصہ و فساد کردن بود و بمعنی خراب
کردن چیزے و تباہ کردن باشد و از ہیأت
اصلی تبدیل کردن بود چیزے را -
بگٹٹ - دوانیدن اسپ بود بطوریکہ گویا
لگام ندارد -
بگریلی - طایرے باشد کوچک تر از کنجشک
کہ در فصل سرما بزارہا از کوہہا آیند -
بگڑنا - آزردہ شدن از کسے بود ف روے
ترش کردن و برگشتن از ذایقہ اصلی بود چیزے را
بگلا - طایریست سفید دراز گردن و پایہائے بوتیمار
بگولا - خاکی کہ از ہوا پیچید و بلند شود ف گرد باد
بگھار - پیاز و سیر کہ در روغن داغ کردہ بردال
پختہ اندازند ف سیر داغ دام بود و بہ پختن گوشت
و بریان کردن آن -
بگھارنا - سیر و پیاز را در داغ پختہ انداختن و
گوشت در روغن مصالح انداختن برائے پختن
بگھوانا - بجائے گلولہ چیزے کلان از آہن ساختہ
در تفنگ انداختہ بر حریف زنند گویند زخم
آن بہ نہ شود -
بگھی - بہل انگریزی بود و اقسام بسیار است

وبجاے نرگاوان اسپان میکشند وسواری انگریز است۔

بگھیلا ۔ ف بچہ شیر۔

بل ۔ چند معنی دارد اول کجی شمشیر بود کہ بسبب کدام صدمہ افتد واز شکل بدر رود دوم کجی موہاے زلف سیوم کج وانکج شدن کمر از رفتار بسبب نزاکت چہارم فرق وشبہ در قیمت چیزے وو در حساب اکبر وغرور کسے باکسے ششم فرق در نظر محبت و شفقت ہفتم فدیہ وتصدق بود وموحدہ مکسور بروزن دل سہ معنی دارد یکے لقطے بود کہ گربہ رایدان رانند دوم خانہ موش ومار وعقرب وہرچرندہ زمین وسیوم کاغذے بود انگریزی کہ مانند ہنڈوی بود آنرا می خرند وبعد شش ماہ زر نفع ان از کمپنی یابند وہرگاہ خواہندان کاغذ بقدر کہ خریدہ باشند بفروشند وبضم موحدہ بروزن گل فرج زن راگویند۔

بلّا ۔ چوب گندہ دراز تر باشد ف ستبر وبضم موحدہ مفتوح الخ از آب برمیخیزد ع حباب وبکسر موحدہ گربہ را نیز گویند۔

بلا بدتر ۔ چیزے بد وناگوار راگویند۔

بلا بو غما ۔ ہمان چیز بد وناگوار طبع باشد۔

بلاق ۔ زیور زنگیہ در دیوار کہ مینی آویزانمند

بلالینا وبلانا ۔ ف طلبیدن ع طلب۔

بلاؤ ۔ گربہ نر گویند وہم باشد از طلبیدن۔

بلاوا ۔ طلب کسے باشد از جاے۔

بلاول ۔ نام راگنی بود از سی وشش راگنی مشہور۔

بلائین ۔ جمع بلایا باشد۔

بلائین لینا ۔ ف بلاگردان شدن۔

بل بکرا ۔ فدیہ وتصدق باشد۔

بلبُل ۔ عربی ست وعندلیب نیز گویند ف ہزار داستان۔

بلبلا ۔ ع حباب بالفتح۔

بلبلانا ۔ ف در پیچیدن وغلطیدن ع تضرع

بلبل چشم ۔ چادری وکمربندی کہ مانند چشم بلبل بافتہ باشند۔

بلبلی ۔ جرم رنگین وفارسی است۔

بل بے ۔ کلمہ بود کہ بجاے تعجب برزبان آید چنانچہ میر تقی صاحب مرحوم میفرمایند بل بے ظالم تیری بے پروائیان۔ جانین مشتاقونکی لب پر آئیان۔

بل توڑ ۔ ریسے کہ از شکستن مو بر بدن آید۔

بلچک ۔ ضرب قبضہ شمشیر بود کہ بر کسے زنند

بل کرنا ۔ ف خمیدن وناز کردن۔

بلکنا ۔ گریہ ونالہ کردن بود۔

بل کھانا ۔ پیچیدن وخمیدن زلف وکمر بود

بل کھولنا ۔ تاب باز کردن از رسن ورشتہ بود۔

بل گوندھن ۔ شادی بافتن موہاے دختران باشد کہ آن را عوام بجاے فارسی گویند۔

بلم - حربہ بود مانند سنان کہ چوبہایش از غلاف نقرہ و طلا ساختہ پیشا پیش سواری امیران برند -
بلنی - مرض چشم بود کہ موے مژہ بریزاند -
بلوار - مردم کہ گندم و برنج بر نرگاوان از دور برائے فروختن غلہ آرند -
بلوا کرنا - ف انبوہے کردن -
بلوانا - ت طلبانیدن -
بلوچ - قسمی از قومہائے مردم سرحد بند باشد
بلوط - دوائے است مشہور -
بلہرا - چیزے باشد کہ از پوست نے بافندو زنان اراذل و بران پان نہند -
بلی - چوب گندہ دراز بود کہ بہ سقف ہائے خانہ نہند و بران سقالہ پوشانند و موحد مکسور جانورے بود مشہور کہ گوشت و موش باخورد
بلی کا بچہ - بچہ گربہ بود -
بلی لوٹن - گیاہی است کہ آنرا گربہ دوست دارد -
بلینڈی - مالار
بم - غل و فریاد و شور و غوغا باشد و چوبیکہ در بگہی انگریزی باشد کہ دران چوب اسپہائے بگہی بندند و سوراخی بود کہ آب دیوار را شکستہ بطرف دیگر رود و صدائے بود کہ ہنود در راہ ہائے معبد خود این صدا دہند -
بمبا - نل کلان باشد در حوض چوبین پر آب کہ بدان آتش عمارت را فرو نشانند و غالبکہ اصل
این لغت منبع باشد -
بمبو - چوبی باشد در ناو بجرہ -
بمبئی - شہریست جانب جنوب کنارہ دریائے شور کہ از ان جا بر جہاز سوار شوند -
بمبی حاطہ - عبارت از اطراف آنجاست کہ فوج انگریزی آن اضلاع بدانجا تعلق دارد
بم پھوٹنا - آمدن آب باشد از سوراخ دیوار خانہ
بم مچانا - ف فریاد کردن -
بمنا - رنگے بود از رنگہائے کبوتر بدینصورت کہ اندک پرہا زیر منقار کبوتر سبز خواہ سرخ خواہ زرد خواہ سیاہ سفید بر آید و اگر مادہ بود بجائے الف تحتانی معروف گویند -
بن - دشت ع صحرا و بضم اول فارسی است ع فوہ و امر بود یافتن و بکسر بمعنی بدون باشم چنانچہ گویند تمہاری بن کیا کرون یعنی بدون شما چہ کنم و امر بود دمیدن چیزے از زمین -
بنا - دوشہ و داماد را گویند در ایام شادی عروسی ف کدخدا ع عروس بالفتح و ماضی و امر ساختن بود و بہ تشدید نون درست شدن چیزے بود ع ترتیب فا بہ بافتن ع نسج بالفتح و بکسر موحدہ چیدن چیزے از زمین ف چیدن -
بن آنا - درست شدن کار بود از کسے
بنارس - شہریست مشہور جانب مشرق و جنوب از لکھنؤ دہ منزل فاصلہ دارد

گلبدن و مشروع و کمخاب و زربفت آنجا بافته می شود و معبد قدیم ہنود ست ولب گنگ و جمن آباد ست -

بناس پتی - برگ درختان صحرا باشد که ساکنان دشت خورند هر گاه غله نیابند -

بناؤ - ف آرایش ع زینت -

بناوٹ - چیزے که برائے مصلحت وقت گویند و اصلے ندارد ف سخن سازی ع تصنع وساخت چیزے باشد از دست کسے و بعضم موحدہ بافیدہ بود -

بن بلاؤ - ف گربه دشتی -

بنت - چیزے بود که بر پارچه دراز طولانی بجامه تارہائے زر وسیم و مانند آن دوزند و آنرا برائے زینت جامه دراد وزان دوزند

بن ٹھن کے نکلنا - آرایش کرده برائے سیر رفتن بود -

بنجارا - ف سوداگر ع تاجر -

بنجر - زمینے که دران بیخ زده یدف زمین مرده و خشک سار -

بنجیا - شادی عروسی بود -

بنجھوٹی - دوائی که از خوردنش زن حامله نشود

بند - فارسی ست ع حبس بالفتح وبحبن بالکسر تسمہائے چرمین خواه بانابی که بدان چیزہا بندند و قفیلہائے درخته هائے جاہ که در قبا بطلبین یوشید نی فارند و پاره از مخمس و مسدس و مربع وانچه در کشتی بدان پہلوانان باہم پیچید ورہا شوند واین جمله فارسی نست -

بُندا - ست گوشواره -

بندال - دوا ایست -

بندر - ف میمون ع قرد و آبادی جزیرہائے دریائے شور نیز بوند.

بندرابن - نام شہریست کنار دریائے جمن جانب مغرب از کان پور -

بندر والا - کسیکه بمیمون رقص وسلام کردن آموزانده و در بازارہا گردانیده گدائی کند -

بندر یا - ماده میمون باشد ع قرده و خوشه کاه که خار خار باریک دارد و در جامه پیچید -

بندلی - چیزے باشد مدور از شیشه که زنان ہنود در وسط پیشانی دارند واین از تزئین زنان غریبان ہنود ست -

بندور - کنیزرا گویند که بد مزاج و بدخو باشد

بندورپن - عادات و خوئے کنیزان بود

بندوریی - کنیزرا گویند -

بندوق - فارسی ست و تفنگ نیز گویند

بندہائی - آنکه شہتیر و سنگہا از بازار بر داشته آورد بااجرت و مزد -

بندہن - حلقه رسن و رشته و مانندان که بدان چیزے بندند و آن بسته و گره داده شده باشد ف بند -

بندھنا - ف بسته شدن -

بندھن وار - چیزے بود کہ در رسن خواہ در رشتہ گل ہا و برگہا و میوہا بستہ پیش مکان کہ دران مکان تقریب شادی بود باغبانان آورده بندند و انعام خود گیرند۔

بندھوا - ف قیدی ع اسیر۔

بندھیز - بند شدن دستہا بود۔

بندیخانہ - فارسی است ع مجلس و سجن

بندیلا - قوم ہنود باشد۔

بندیل کھنڈ - شہر و آبادی بندیلان و اطراف آن آبادی و اضلاع آن باشد۔

بنڈا - بیخے بود کہ گرد آن اروی پیدا شود آنرا نیز با گوشت پزند و خورند و اگر جوش کرده و تراشیده و نمک و فلفل مالیده و عرق لیمو انداختہ خورند آنرا کچالو گویند کہ در باب کاف تازی بیان کرده خواہد شد انشاء اللہ تعالیٰ۔

بنڈی - قسمے از جامہ باشد کہ کوتاه از جامہ بود و زیر جامہ پوشند۔

بنڈیلا - خوک صحرائی بود بنڈراف نوشہ ع عروس و اگر زن باشد بجائے الف تحتانی معروف آرند۔

بنس پھوڑ - کسیکہ نی شگافد و پنجره و سبد و بادزن و مانند آن از پوست نے سازد۔ ف نے شگاف

بنسلوچن - چیزے بود کہ از نے بر آید و خورند ف طباشیر۔

بنسواڑی - جاے بود انفراط درختہاے نے آنجا باشد ف نے زار و درخت ہاے بہم پیوستہ نے را نیز گویند۔

بنسی - آہنے سر کج کہ در رشتہ بستہ ماہی را بدان شکار کنند ف شست۔

بنفشہ - فارسی است ع بنفسج۔

بنکیا - کاردے کج باشد کہ بدان قلم و جز آن تراشند ف گزلک۔

بنکیت - کسیکہ از فن بانک ماہر بود و کار و از دست حریف بستاند۔

بنکیتی کرنا - سلحشوری باشد۔

بنگالا - شہریست ملکے سمت جانب مشرق۔

بنگال حاطہ - اضلاع بنگالہ باشد کہ فوج انگریزی آن ممالک منسوب بدانجاست۔

بنگالی - مردم بنگالہ را نیز گویند و بابو نیز خوانند

بنگلا - بکاف فارسی چند معنی دارد اول زبان بنگالہ باشد دوم قسمے از برگ تنبول بود کہ عوام خورند سوم مکان مربع کہ از سفالہ خواه از کاه پوشند و بیشتر اماکن نصاری چنین بود چہارم ہر چہار گوشہ و مصلح و مانند آن کہ بر سینہ بند زنان دوزند و نام قصبہ آباد کہ نواب شجاع الدولہ مرحوم اول ماکن کہنہ آنجا ساختہ بود و بعد از ان آباد باشد۔

بن مانش - مردم دشتی بود کہ مانند انسان اند و زبان میمون دارند۔

بنو - عروس را گویند و در محاوره زنان یکے مرغ گیری را گویند۔

بنوان اُبلا - بنوان کنڈا - پاچک کہ از صحرا چیدہ آورند ف پاچک دشتی -
بنولا - تخم کہ از پنبہ بر آید ف پنبہ دانہ ع حب القطن -
بنہگی - چیزے بود بدینصورت کہ نیمہ نی در طول تراشیدہ بہر دو سران رسن مانند دام انداز ند و در ان رسن حلقہ اسباب و سبوی آب و مانند آن نہادہ از جاے بجاے می برند -
بنی - صحراے کو چکتر بود و عروس نوکد خدا را گویند و بامعنی ساختن و درست شدن چیز مونث باشد و سخن درست و راست را گویند میگویند کہ انکی بات بنی ہوئی ہے -
بنیا - کسیکہ غلہ فروشد ع بدال و کنایہ از مردم سادہ در ... طبع و بے فساد بود و در ہنود سواے برہمن را گویند -
بنیت - کسیکہ بانا کند و در ان مہارت تمام دارد و بانا از سلاح جنگ ست کہ در ہمین باب در فصل الف مذکور شد و کسیکہ نشانی از جوانمردی دارد و کمو ترکہ در پایش حلقہ پیچ از رشتہ خواہ حلقہ از آہن دارد -
بنیتی - کمال در مشق بانا بود کہ یکے از سلاح ست
بنیٹی - چوبے بود کہ بہر دو سرش مشعل بستہ و مشتعل کردہ در شبہا جنبانند بطوریکہ گرداگرد جنبانیدہ در حلقہ شعلہ معلوم شود -
بنینی - زن بقال و فروشندہ ... بود ع بدالہ -

بو - امر بود بکاشتن ف بکار و بفتح موحدہ شاخ نباتے کہ در زمین گستر دیا با چیزے پیچیدہ رود مانند شاخ کدو و مانند آن ع بقطین
بوا - خواہر کوچک را گویند و زنیکہ زن دیگر را خواندہ ہمین لفظ خواند -
بوائی - ترکیدن پاشنہ پا باشد ف کفیدگی پا و اجرت و مزدکشت و کار کنندہ باشد -
بوبک - کسیکہ عقل ندارد ف گول و نادان ع احمق -
بوبو - کنیز باعزت را گویند و بزبان قصبہ خواہر را گویند -
بوتا - بچہ شتر را گویند ف ہمرک و شتر بچہ و بواو معروف در محاورہ زنان قوت و طاقت را گویند -
بوتل - چیزے سازند مانند شیشہ گردندہ تر از شیشہ بود در ان شراب و شربتہا و عرق بادارند -
بوتل لینا - بیع بود بوتل را -
بوتل کاٹنا - این کار شمشیر تختہ و آبدار بود و آن ہم یکے از امتحان آبداری شمشیر بود -
بوٹ - ع سبزہ زار و گیاہ باشد کہ بر دو کوچک بود و بزبان انگریزی ناو را گویند چنان کہ اگن بوٹ ناو یکہ از دود آتش بر دان شود و موحدہ بواو معروف و تاے ہندی زدہ تخم خام کہ در غلاف بود ف دنبل و نوعے از

پاپوش بود که انگریزان پوشند و آن بصورت موزه است مگر سبکتر و کوچکتر از آن۔

بوٹا۔ پارچہ چوب گندہ و شہتیر باشد که در طول شہتیر را پارہ پارہ کردہ باشند و بواو معروف درخت گل را گویند و گلبن و تصویر گل و برگ که بر کاغذ یا بر سنگ یا بر دیوار کشند یا از ابریشم خواہ از رشتہ خواہ از تار نقرہ و طلا بر جامہ یا بانات و مخمل دوزند۔

بوٹی۔ پارہ گوشت بود ف تکہ ع بضعہ و بواو معروف ہر درخت بے ساق بود و برگ درختان را نیز گویند که کیمیاگران تلاش میکنند و صورت گل و برگ که بر کاغذ یا جامہ یا دیوار خواہ از رشتہ یا از ابریشم یا تار زر و نقرہ دوزند خواہ از قلم نویسند خواہ طبع نمایند۔

بوجھ۔ ف بار ع ثقل و حمل و بواو معروف امر باشد از فہمیدن۔

بوجھ بھار۔ قدر و مرتبہ باشد۔

بوجھل۔ چیزیکه گران باشد ف سنگین ع ثقیل

بوجھ لیکے چلنا۔ بار بر پشت برداشتہ راہ رفتن بود۔

بوجھنا۔ دانستن و فہمیدن ع علم بالکسر و درک بالفتح۔

بوچا۔ کسیکه گوش ندارد و اگر زن گوش ندارد بجاے الف تحتانی معروف آرند و بواو مجہول قسمے از سواری امیران بود که دران نشینند و کہاران بردارند و برند۔

بوچر۔ فروشندہ گوشت گاو باشد ع قصاب

بوچھار۔ ریزہ آب باران که بسبب ہوا اندرون خانہ سقف آید و کنایہ از دشنام ہاے کسی دادن و سخنہاے بسیار گفتن و تیرہا و گلولہاے بیشمار بر کسے زدن بود۔

بوچھاری۔ چیزے از کاہ سازند و پیش ایمن صفہ و ایوان اندازند تا قطرہاے باران باندرون خانہ نرسد۔

بودا۔ کسیکه جرات نداشتہ باشد و جامہ و جزان که بسبب کہنگی بیطاقت شدہ باشد و اگر این چنین زن و چیز مونث بود بجاے الف تحتانی آرند

بودار۔ چرمی بود که در یمن انبارہا جمع کنند و ہرگاہ ستارہ سہیل بر آید و بران انبار تابد جملہ چرم نرم و خوشبو و تحفہ شود و شہو چرمی بود مانند صابرف بلغار و سگی بود شکاری که بہ بوے شکار برسد ف بوے پرست۔

بورا۔ ریزہ چوب که از ارہ و سوہان افتد ف برادہ و سبوسہ ع نشارہ بالضم و بواو مجہول خریطہ بود از پلاس که شکر و غلہ و مانند آن دران اندازند

بورانی۔ فارسی ست و آن از بادنجان و جغرات سازند۔

بورنا۔ رنگے از اسپ بود ف بور۔

بورہا۔ ف دیوانہ ع مجنون۔

بوریا۔ فارسی ست ع حصیر و بالفتح موحدہ

نگہبان شب کہ حفاظت دیہ و قصبہ کند وانرا پاسی گویند کہ در باب بائے فارسی آید انشاء اللہ تعالے

بوڑھا - ف پیر ع شیخ بالفتح -

بوڑھونکی چال - رفتار پیران باشد

بوڑی - آہن سر نیزہ باشد و بواو مجہول غورہ خشخاش بود کہ از افیون برآرند -

بوڑی بردار - نیزہ دار دستان بردار باشد

بوزہ - فارسی ست ع نبیذ و آن شرابی بود کہ از آرد برنج وارزن وجو سازند -

بوغر انکالنا - سست گردانیدن کسے بود از ضرب لگد و چوب -

بوغما - مرض اسپ بود کہ از تمام بدن اسپ عرق ریزد و این از امراض مہلکہ اسپ بود بنابرین چیزے کہ بدبو دار آرد در محاورہ زنان گویند و مترادف لفظ بلا آرند میگویند بلا بوغما یعنی واہی تباہی -

بوکھلانا - دیوانہ شدن باشد -

بول - ف سخن ع کلام و فقرہ از فقرات اسرائیدن را گویند و امر گفتن ہم باشد -

بولایا - ماضی دیوانہ شدن باشد و دیوانہ شدن را نیز گویند -

بول بالا ہونا - سر سبز شدن و شہرہ شدن باشد -

بولتا - دم و نفس حیوانی بود -

بولنا - سخن گفتن باشد ف گویا شدن ع تکلم

بولی - زبان و لغت مردم و آواز حیوانات باشد ف زبان ع لسان -

بونا - تخم افشاندن بود در زمین تا برآید ع درز بالفتح و بفتح اول مرد کوتاہ قامت را گویند کہ تحو نیاور د ف کوتاہ

بوند - قطرہ آب و قطرہ منی باشد ع قطرہ بالفتح

بوندا - ریزہ ریزہ آہن و سرب باشد کہ در بندوق پر کردہ بدان شکار طیور کنند و مرضے باشد جانوران پریدہ را و آن مرض در سر جانوران عارض شود

بوندا باندی - اندک باران را گویند کہ بارد ع تقاطر -

بوندی - قطرہ باران باشد و نام جائے ست کہ در انجا کٹار خوب می سازند -

بوندیان - قطرہ ہائے باران باشد ف باران ع رشاشہ و ثاث بالکسر -

بوہایا - مردیکہ آتشک داشتہ باشد و اگر زن باشد بجائے الف تحتانی آرند -

بولیسیا - کیکر علت مشابخ دار ف ع بابون -

بیہ - سوراخ گوش و بینی مردم و سوراخ گوہر و مانند آن بود ف سوراخ ع نقب و بالفتح امر بود بر روان شدن چیزے در آب -

بہا - ماضی روان شدن چیزے در آب جاری بود یا ماضی روان شدن آب و اشک و شیر بود و مانند آن -

بھابھی - زن برادر بود ف زن برادر -

بھاپ - ہوائے گرم کہ از دیگ و طعام تازہ و دہن بر آید -

بھاٹ - شخصیکہ مدح و تعریف ہر کس و ناکس کردہ گدائی کنند و بادفروش بادپیما -

بھاٹا - کم شدن موج دریاے شور بود ع جزر

بھادون - ماہ دوازدہم باشد از سال فصلی کہ بعد ازان سال شروع شود -

بھار - مترادف لفظ بوجہ بود بمعنی عزت و آبرو او موحدہ مضموم ہائے ہوز بالف و رائے مہملہ بروزن شمار امر بود از جاروب دادن مکان را ان بروب -

بھار جا - شعبہا، راگ و راگنی بود چنانکہ بحور مزاحفاز بحور سالم کہ شعبہائے زحافات پیدا می شود -

بھارنا - ف ار وفتن و جاروب زدن -

بُہارو - مترادف لفظ جھاڑو باشد ف جاروب

بھاری - خلاف سبک بود ف گران ع ثقیل و کنایہ از چیزے کہ طویل و دراز شود مانند شب اندوہ یا بعد از و کنایہ از وبال شدن چیزے بود مانند زندگی و عمر در مرض و تنگی و ملال و کنایہ از قدر و مرتبہ باشد چونکہ میگویند انکا کہنا بھاری ہے یعنی وقعت و قدر دارد و کنایہ از غم و اندوہ باشد چونکہ میگویند جی بھاری نکردن این محاورۂ زنان بود و موحدہ مکسور ہائے ہوز بالف کشیدہ بروزن شکاری قسمے از لیمو بود و نوعی از گلہائے متصل در رشتہ منسلک کردہ باشد -

بھاری پتھر - جائے گویند کہ کسے و چیزے در اختیار خود نباشد چنانکہ شیخ امداد علی متخلص بہ بحر کہ از تلامذہ جناب شیخ صاحب مرحوم و طبع موزون و فکر کامل دارند در عروض ہم دخل معقول دارند میفرمایند ع بھاری پتھر تھا چوم کر چھوڑا -

بھاری سہرا - قسمے از سلک گلہا باشد کہ گلہا متصل در رشتہ کشند و بر سر عروس و داماد بندند

بھاکا - زبان اہل ہنود باشد کہ دران زبان کبت دوہرا و کنڈلی میگویند

بھاگ - فارسی نصیب و قسمت باشد بزبان بھاکا و امر از گریختن بود بزبان اردو ف بگریز ع فر و موحدہ مکسور ہائے ہوز بالف و کاف فارسی کشیدہ نام راگ باشد از شش راگ مشہور -

بھاگا - کاف بالف کشیدہ ماضی گریختن باشد ف گریخت -

بھاگا رتی - دریائے ست کہ بطرف غرب کلکتہ روان ست بدینطور کہ از جانب جنوب آمدہ و بطرف شمال رفتہ -

بھاگتے کی لنگوٹی - مثل میر تنہا ست کہ از ہر چیزے کہ پاس باشد و بدست آمدن مشکل بود و ہر قدر از ان یابند غنیمت شمارند -

بھاگڑ - سامان گریختن مردمان باشد از خوف کسے -

بھاگنا - ف گریختن ع فرار -
بھال - پیکان تیر و سر آہن تیر بود -
بھالا - ف نیزہ ع رُمح بالضم و مترادف لفظ دیگہا باشد میگویند دیکھا بھالا -
بھالو - خرس را گویند -
بھانا - پسند آمدن کدام چیز بود دذ بفتحتین ریختن و جاری کردن -
بھانپنا - چیزے بنظر مائل و خواہش و عشق دیدن باشد -
بھانت - قسم و رنگ باشد -
بھانتیا - رنگے از رنگہاے کبوتر باشد کہ بس نادر و نایاب ست کہ یک کبوتر رنگہاے مختلف دارد و میگویند کہ ہرگاہ مادہ کبوتر بہ کبوتران مختلف الالوان می نشیند و آن کبوتران با او جفت شوند گاہی اینچنین کبوتر بر می آید -
بھانجا - پسر خواہر باشد -
بھانج بہو - زن خواہر زادہ باشد -
بھانج داماد - شوہر دختر خواہر بود -
بھانجی - دختر خواہر باشد ع بنت الاخت -
بھان متا - مردیکہ بازی شعبدہ کند حقہ باز -
بھانمتی - زن کہ چنین شعبدہ کند -
بہانہ - ع حیلہ -
بہانہ کرنا - ف حیلہ کردن ع خدع مکر بالفتح
بھاؤ - بروزن ناؤ قیمت جنس کہ در بازار بھمان قیمت فروختہ شود و بفتح اول جانب روانی آب بود آن جانب نشیب زمین ست -
بھاؤ بتانا - از اشارہاے رقاصہ بود در رقص کردن از دستہاش -
بھاوج - ف زن برادر -
بھاؤ کرنا - ف نرخ کردن -
بھائی - ف برادر ع اُخ -
بھائی بند - ف رشتہ دار -
بھبا - کسیکہ کار بے تدبیر و بے مشورت کند ف خود رائے و اگر چنین زن بود بجاے الف تحتانی معروف آرند -
بھبھاس - نام راگنی بود از سی و شش راگنی مشہور -
بھبھڑ - ازدحام و ہجوم مردم در بازار براے خرید چیزے بود -
بھبھک - بروزن فنک بوے تیز شراب و مانند آن باشد -
بھبھوکا - رنگ بسیار سرخ باشد -
بھبپ - کسیکہ از نظر شہوت جانب زن و مرد بیند -
بھپارا - بخار و دیہ باشد کہ جوشادہ آن بخار را در گوش یا اعضاے دیگر رسانند و سخن دروغ و بے اصل کہ براے خوش کردن کسے یا براے حصول غرض خود بکسے گویند -
بھبکا - ماضی صداے خشمگین زدن بر کسے بود و ظرفے باشد از مس خواہ نقرہ کہ دہن سے

دران نهاده عرق وران ریزانند-
بھبکنا-صدائے خشمگین زدن برکسے بود-
بھبکی-صدائے غصہ زدن برکسے بود خواہ از انسان خواہ از حیوان-
بھوری-چیزے از آرد مونگ مقشر سازند و آنچنان بود کہ دال مونگ خیسانیدہ قشر آن دور کردہ در آب اندک سائند کہ رقیق شود و آب در دیگچہ جوش دہند کہ بخیرہ برآرد آنزمان پارچہ بر دہن دیگچہ داشتہ و بالائے پارچہ نقطہ نقطہ سائیدہ مونگ نہند تا ہم از بخارات آب پختہ شود بعد ازان از پارچہ گرفتہ در روغن و مصالح مانند گوشت بریان سازند و شوربا و نان خورش کنند و این غذائے بیماران است-
بہت-س بسیار و فراوان ع کثیر-
بھتا-طعام کہ فوج را در راہ باشد کہ برائے جنگ روند و ہند و ستر کنند-
بہتات-ف بسیاری ع کثرت بالفتح-
بھتی-طعام مردہ بود کہ بعد مردن کسے پزند و تقسیم کنند-
بھتیجا-برادرزادہ-
بھتیج بہو-زن برادرزادہ را گویند-
بھتیج داماد-شوہر دختر برادر بود-
بہتیرا-بسیار فراوان بود-
بھٹ-خانہ گرگ در دبار و شغال بود مانند آن بود-

بھٹک-فراموشی راہ گویند ع ضلال بالفتح
بھٹکانا-گمراہ گردن کسے را-
بھٹکٹیا-ف بادنجان بری ع سوکرالعقرب
بھٹکنا-راہ گم کردن-
بھٹناگر-قومے بود از کایتھان-
بھٹنی-ف سرپستان-
بھٹی-ف گلخن ع کور بالضم کسیکہ اہل چیزے بود کہ بدون گرفتن آن چیز قرار نگیرد ف گرویدہ-
بھٹیارا-کسیکہ در سرا با خدمت مسافران کند ف سرادار-
بھٹیارخانہ-خانہ کہ دران شور و فساد و گز مرہا باشد-
بھٹیاری-زنیکہ خدمت مسافران در راہ کردہ باشد-
بھجانی-قسمے از کار دیگ باشد کہ سلاح مردم کوہی بود-
بھجاوٹ-تختہ پہن گندہ بود کہ بر شہتیرہائے سقف نہند و بران خاک گسترانند و بام سازند
بھجنگ-چیزے کہ سیاہ باشد-
بھجنگا-طائرے باشد سیاہ رنگ کہ نقیب طائران صحرائی است ہرگاہ صیاد در آید آنقدر شور و غوغا کند کہ ہمہ طیور خبردار شوند-
بھجیا-پوست و برگ شلجم بود کہ کوفتہ پزند و نان خورش سازند-
بھچک-حیران و متحیر باشد-

بھبینا - کار نو و تازہ را گویند -
بھدآ - ماضی سرایت کردن نمک باشد در چیزی
و موحدہ مخلوط الہا مفتوح و دال مشددہ با لف
کشیدہ کسیکہ بسبب تنومندی از راہ رفتن و کار چالاکی
کردن عاجز بود و اگر این چنین زن بود بجاے
الف تحتانی معروف آرند -
بھدانا - نمک در چیزے سرایت کنانیدن بود
و موحدہ مکسور بہائی ہوز زدہ و دال کہ لعاب آن
برآوردہ خورند -
بھدرا - مردیکہ ریش و بروت و مژہ و ابرو
در غم اموات خود بتراشند -
بھدرک - حقیقت کسے باشد و این ہم
محاورہ زنان ست -
بھر - تمام و مقدار چیزے و آلودہ کردن چیزے
بچیزے -
بھرا - پُر کردہ و آمادہ کردہ بود و بفتح اول و سکون
دوم کسیکہ قوت سامعہ نداشتہ باشد - ف کر ع
صُم و بفتح اول و تشدید را سخنان ترغیب و اغوا و حیلہ
و حوالہ باشد و بضم اول و تشدید با بسیار سیاہ و قیر و تیرہ را گویند
بھرانا - دانہ دادن مرغان و کبوتران و مانند آنہا
بود بچہ ہا را اشعار در منقار گرفتہ -
بھرا ہونا - گرانی گوش بود -
بھر بھرا - استخوان سخت باشد و ف خستہ -
بھر بھرانا - خواہش کردن دل بود بجانب
کسے بقصد محبت او -

بھر بھراہٹ - ف خستگی -
بھرتا - کوبیدہ و بریان کردہ شلجم و بادنجان و مانند
آن بود کہ نان خورش سازند -
بھرتری - نسبے از فقیران ہنود بود -
بھرتی - نگہداشتن فوج بود بجاے مردان
معزول و متوفی و آنچہ میان چیزے آگندہ کنند
بھر کس نکالنا - بیطاقت کردن بود بسبب
ضرب و زدن و کوب کردن -
بھر کس نکلنا - بیطاقت شدن بود بسبب ضربہ
یافتن -
بھر لینا - آگندہ کردن چیزے در چیزے و تمام
گرفتن زر خود از کسے -
بھرنا - چند معنی دارد (۱) پُر کردن ظرف یا چیزے
از چیزے (۲) صرف کردن عمر خود یا مردم بدین راج
(۳) در کالبد و قالب ریختن چیزہا ے گداختہ تا ازان
چیزے سازند (۴) امر بود بہ پُر کردن دلو از آب
و مانند آن -
بہروپیا - کسے را گویند کہ ہر دفعہ خود را بصورت دیگر
نماید مردمان او را نشناسند و فریب خورند -
بھروسا - ف اُمید ع اعتماد -
بہری - بروزن شہری طیریست کہ ہم تمام شکار کردہ
میخورد و زنے را گویند کہ قوت سامعہ ندارد و موحدہ
مکسور بروزن جہری حصہ و دادنی کہ از ہر کس برابر
گیرند و ہمانقدر گرفتہ باشد و موحدہ مخلوط الہا مفتوح
بروزن بری وزن یک تولہ باشد کہ در ڈاک

ہرگاہ خطے بوزن یک تولہ بنویسند بر لفافہ آن
لفظ یک بھری نویسند کہ محصول یک بھری دادہ
شود و اگر دو تولہ باشد دو بھری و اگر سہ تولہ باشد
سہ بھری و ہمچنین قیاس نیم و پاو۔
بھڑ۔ پرندہ از قسم موذیات کہ نیش دارد و ہر
گاہ آن نیش را خلد سوزش افگند و این قسم رنگ
زرد دارد و مردم مسخرہ را گویند۔
بھڑا بھڑ۔ بروزن سراسر آواز رسیدن
مردمان بود۔
بھڑاس۔ بروزن خراش کینہ باطنی و غبار
خاطر را گویند۔
بھڑبھونجا۔ کسیکہ غلہ در خاکستر گرم بریان کند
بھڑک۔ ف رم ع وحشت و شدت تشنگی
و نیز گویند و شعلہ افروزی آتش را نیز گویند و جلوس
و لوازم ظاہری را گویند۔
بھڑ کا چھتا۔ ف خانہ زنبور۔
بھڑکانا۔ تیز کردن آتش بود ع التہاب و
کسے را بر کارے افروختہ کردن ع اغوا۔
بھڑکنا۔ وحشت کردن حیوانات وحشی و
شعلہ ور شدن آتش و کنایہ از آگاہ شدن از
امر خوفناک ہم باشد۔
بھڑل۔ مسخرہ بے ادب بیشرم باشد۔
بھڑنا۔ متصل شدن بچیزے و با کسے جنگ
کردن بود۔
بھڑوا۔ کسیکہ زنان بمردان و مردان بزنان
دلیران بمردان و زنان بزنان رسانند قلتبان
ع دیوث۔
بھڑوا تر واکرنا۔ کسے را دشنام دادن و بد گفتن
بود۔
بھڑوائی۔ اجرت و مزد قلتبانی بود۔
بھڑی۔ آموزانیدن کبوتران بود و پرواز را
بدینصورت کہ کبوتر گرسنہ کردہ از بالا بپائین و
از پائین ببالا پرانند کہ ہر جا دانہ دہند بہ سبب
گرسنگی آیند و روند و پرہای کبوتران صاف شوند
و کبوتران سبک شوند
بھس۔ کاہ غلہ و غلاف غلہ کہ از دانہ ہا جدا کردہ
بستوران دہند تا بخورند و بفتح مخلوط الہا بمعنی ہیچ
مرادف خاک باشد سگویند بھُس خاک بس نہین
آتا یعنی ہیچ نمی آید۔
بھساکو۔ قسمے از تمباکو بود کہ تلخ نبود و در غلیان
کشند۔
بھسلا۔ بیا مفرحہ باشد و سست گوشت
بود۔
بھسڑا۔ ہمرو کہ بیارہ فربہ بود و اگر وزن این
چنین بود بجائے الف خفائی ہمزہ آرند
بھسکو۔ زنیکہ سبک و ضیع و ہر جائی باشد
بھسم۔ چیزیکہ سوختہ خاک شود۔
بھس مین چنگی ڈال جمالو دور کھڑی۔ مثل
مبنے شد بر زنے کہ آتش افروزی و فتنہ انگیزی بکند
خود تماشا کند۔

بھسیلا- جائے و مکان نہادن کاہ غلہ باشد
بھنک- خاک آہن کوبیدہ و مانند آن و
بر دزدن فلک لغزیدن و از راہ راست دور
شدن کسے بود و نیفتادن تیر و مانند آن بر نشانہ
و امر بدین معنی نیز آمدہ-
بھکھاری- بزبان اصلی ہند گدا را گویند ع
فقیر-
بہکانا- کسے را از راہ راست بجانب فساد بردن
باشد-
بھک منگا کسیکہ گدائی کند-
بہکنا- برگردیدن چیزے بود از راستی-
بھکوا- مردم مسخرہ و بادہ را گویند-
بہکا- نافہم و بے عقل و ابلہ را گویند و اگر زن بدین
باشد بجاے الف تحتانی معروف آرند-
بہکنا- برگردن چیزے باشد-
بھگت- قسمے از مذہب ہنود باشد ترک لحومات
کنند-
بھگو- آدمی و جانور گریختہ را گویند-
بھگوڑا- گریز کنندہ-
بھگیڑ- گریختن انبوہ مردم بود-
بھگیلا- طائر یکہ از مثال خود گریختہ باشد-
بہل- مرکبے بود مانند ارابہ کہ مردمان بران
سوار شوند و نر گاوان کشند و امر بود بہ خوش
داشتن دل را از سیر باغ و مثال آن و بوحدہ
مخلوط الہا مفتوح بلام زدہ جانب و طرف بود
چنانکہ گویند سر کے بھل و آنکھو نکے بھل و کبسر
مخلوط الہا قومی بود ساکنان جانب جنوب کہ
توانا و قوی و بسیار فربہ بود و بیشتر پہلوانی کنند
بہلا- امر بود کہ دل را بہ سیر و تماشا متوجہ
کردہ از غم و اندوہ مہلت یابند-
بھلا چنگا- تندرست و صحیح بود-
بھلا مانس- مرد آدمی-
بھلانا- فراموش گردانیدن و موحدہ مفتوح
بہائی ہوز زدہ لام و نون بالف کشیدہ طفل
را از گریہ باز داشتن و توجہ کسے بچیزے
گردانیدن و سخن بے اصل گفتہ تسلی دادن-
بہلاوا- مغالطہ دادن کسے را بکردن چیزی
بھلاوان- بار درختے باشد بلادر-
بھلائی- ف نکوئی و کلمہ بود کہ زنان اطفال
شیرخوار را بدین می ترسانند و میگویند- بے
بھلائی آتی ہین-
بھلبھلانا- بریان کردن چیزے بود در خاکستر
سوزان-
بھلسانا- ف سوزانیدن-
بھلسنا- ف سوختن-
بھلکڑ- فراموش کنندہ باشد-
بھل منسی- ف آدم گری ع آدمیت
بھلی- ہر چہ از قسم مونث خوب و نیک و
پسند خاطر باشد-
بھلے کو- ورد محاورات بجاے مناسب

وخوب شد گویند چنانکه گویند بھلے کو ہم نہ بیگے یعنی خوب شدن که ما ز فتیم۔

بھُن۔ امر بود بہ سوزیدن و موحده و ہاے ہوز ہر دو مفتوح بروزن سخن ف خواہر ع اخت۔

بھُننا۔ ف سوختن و بریان شدن وکباب شدن خواه بریان شدن گوشت وبقله در روغن خواه سوختن دل وجگر از غم وخرمہره پول روپیه گرفتن ورروپیه اشرفی گرفتن بود و بحذف مکسور بائے ہوز ساکن نون بالف کشیده بزبان قصبه زن را گویند ع نذات و موحده مفتوح روان شدن آب دریا و اشک از چشم وآب از زخم وآب نزله از بینی بود و کنایه از بسیار تخم بر آوردن جفت کبوتران باشد

بھُنانا۔ خرمہره گرفتن بود پول گرفتن روپیه در روپیه گرفتن اشرفی باشد و مخلوط الہا مکسور نون اول مشدد و نون دوم مخفف بالف کشیده و در گردن سرپروران بسبب کدام صدمه و عاجز و تنگ گردن کسے بود و بمعنی تنگ و عاجز آمدن از کسے ہم بود۔

بھُنبھنا۔ کسیکه در بینی سخن گوید۔

بھُنبھنانا۔ شور کرده پریدن مگسان بود گرد طعام و شیرینی و سخن گفتن در بینی۔

بھُنبھوڑنا۔ گزیدن جانوران درنده مانند سگ دگربه بود۔

بھنبیری۔ نوعے از کرم پردار باشد که در آخر ماہہائے برشکال در ماه بھادون که ماه دوازدہم سال فصلی بود پیدا می شود و دراز تر باشد۔

بھنڈ۔ چیزے خشک شده باہم مجتمع شده بسته شده که جدا شدن مشکل شود۔

بھنڈارا۔ طعام دادن ہندوان باشد بفقیران ہنود و ضربے باشد در چوب بازی که برجانب چپ شکم حریف زنند۔

بھنڈاری۔ کسیکه از جانب کسے غله بفقیران داده باشد۔

بھنڈسار۔ غله بود که بہنگام ارزانی خریده شود و بوقت گرانی فروخته شود ع احتکار۔

بھنڈساری۔ کسیکه در ارزانی غله بخرد و در گرانی بفروشد

بھنڈی۔ ثمرے باشد از بقولات که با گوشت پزند و نان خورش سازند ولعاب از ان بر آید

بھنڈی خانه۔ مکانیکه در انجا اسباب حقه و آب آمیزان باشد ف آبدار خانه۔

بھنک۔ امر بود بر خراب شدن چیزے که بے احتیاط بود و مگسان بران نشینند۔

بھنکانا۔ چیزے را بے احتیاط داشتن تا مگسہا بران نشینند۔

بھنکنا۔ نشستن و برخاستن مگسان بود بر چیزے خوردنی یا بر مردم۔

بھنگ - برگی باشد کہ نشاء دہد بنگ -
بہنگا - کسیکہ ہنگام دیدن مردم مردمان چشمانش بطرف گوشہ چشم رود و سفیدی پدید آید -
بُہنگا - با طلان نون حشرات الارض کہ در ہوا پرد -
بھنگرا - نبات معروف بود و ہندیست -
بھنگراج - طایرے بود کوچکتر از زاغ کہ خوش آواز بود آنرا پرورند -
بھنگڑ - کسیکہ بسیار بنگ خورد -
بھنگ گھٹنا - آلہ سائیدن بنگ بود و آن از چوب سازند و مصدر نیز ہست -
بھنگی - چیزے بود از گل سازند و میان آن چوب باند یک تہند کہ دستہ دار شود و دو رابچہ از گل ساختہ اند یک سوراخ کنند و در زمین بقوت ہر دو دست بجنبانند کہ در حرکت آید و بسبب آن سوراخ آواز میدہد و با قوت دست بحرکت آمدہ بعضا از آن بینند و زستہ را گویند کہ بوقت دیدن مردمان چشم او بگوشہ چشم ماند و موحدہ مفتوح ہائی ہوز و نون غنہ زدہ کاف فارسی تحتانی معروف رسیدہ چیزے بود کہ کہاران از نیم پارچہ در طول ہر دو طرف دو دام رسن آویزند و بار و اسباب در آن ہر دو بستہ از جائے بجائے برند و موحدہ مخلوط الہا مفتوح بردن زن جنگی سبے کہ بنگ خورد و بزبان قصبہ دیہ جاروب دہندہ و بچی ست بردارندہ را گویند -

بھنگیرا - بنگفروش باشد -
بھننگ - صدائے ضعیفے کہ بگوش کسے رسد
بھنور - آب دریا کہ حلقہ زند و گرداب و بمعنی رنگ سیاہ و قیر باشد -
بھنورکلی - چیزے بود از آہن خواہ برنج خواہ نقرہ و طلا بدینصورت کہ حلقہ باشد زیر آن آہن کردہ در میان آن سوراخ کنند و آہن دیگر کہ بر سر آن تکمہ باشد ازان سوراخ گزرانیدہ بپیچند تا بسبب تکمہ ازان سوراخ بیرون و برطرف گردیدہ باشد و در آہن دوم دو حلقہ دارند و دران تسمہ از چرم دوختہ در گلوے حیوانات مانند سگ خواہ بز خواہ آہو دارند و در آہنے کہ یک حلقہ دارد رسن بندند و فائدہ این آنست کہ در گردیدن و حرکت کردن حیوانات گلوے آنہا فشردہ نشود چہ اگر رسن در گلو بندند در گردیدن آنہا در رسن تاب ہا می افتد و بسبب فشار گلوے حیوانات می شود -
بہنوئی - شوہر خواہر باشد -
بُہنی - قیمت سودائے بود کہ در اول فروختن آن چیز بدست آید و آنرا شگون نیک دانند -
بہو - زن پسر را گویند -
بھوانی - نام معبود ہنود کہ آنرا پرستند و بزبان ہنود مرض چیچک را نیز گویند -
بھوبھل - خاکستر گرم شدہ بود -
بھوپالی - نام راگنی بود از سی و شش راگنی

مشہور۔
بھوت۔ شیطان موذی را گویند۔
بھوتنا۔ و بھتنا خبیث را گویند۔
بھوتنی۔ و بھتنی زن خبیثہ را گویند۔
بھوج پتر۔ پوست درختے بود مضبوط و جوہر دار کہ در رسٹ طفلان پیچند و بر آن جامہ بندند و از کوہہائے شمالی آورند۔
بھوچکا۔ ف سراسیمہ ع حیران۔
بھورا۔ کبوتر نیلا کہ جا بجا پرہائے سفید بر آورد
بھور ہونا۔ تمام شدن و باخر رسیدن چیزے باشد۔
بھوری۔ مادہ ہمان کبوتر باشد و مخلوط الہا مفتوح بواو زدہ نانی بود کہ بر خاکستر یا چیک پزند
بھوڑ۔ زمین کہ در سان جملہ ریگ باشد و نشیب و فراز دارد۔ و زریکہ ہنود بوقت آوردن عروس بفقیران دہند۔
بھوڑکے کا کھانا۔ طعامیکہ بعروسی زنانہ پدر و مادر رود ع ولیمہ با نفخ۔
بھوسا۔ خلاف وکاہ غلہ بود کہ ستوران خورند
بھوسڑا۔ فرج زن کہ بسبب جماع بسیار و زائیدن بچگان فراخ شود۔
بھوسی۔ ثفل آرد بود ف سبوس۔
بھوک۔ خواہش معدہ باشد طعام را و کنایہ از مطلق خواہش ہم بود و دواسے باشد دست آور شیران جنگی را کہ در ایام جنگ خورانیدن دہند و بود

بھول امر بود بخلانیدن۔
بھوکا۔ مردیکہ گرسنہ باشد کنایہ از خواہان چیزے بود اگر زن باشد بجائے الف تحتانی معروف آرند۔
بھوکنا۔ ف خلانیدن۔
بھوگ۔ دولت را گویند بزبان قدیم ہندوستان و طعامے باشد مانند حلوا کہ ہنود آنرا پزند و خورند و آنرا موہن بھوگ نیز گویند چہ موہن بزبان قدیم ہنود نام کنہیا ست کہ معبود ہنود است و بھوگ طعام را گویند یعنی خوردنی کنہیا ست۔
بھوگنا۔ حظ یافتن و عیش کردن و بر داشتن مصیبت
بھول۔ ف فراموشی ع نسیان با کسر امر بود بفراموش کردن۔
بھولا۔ کم عقل و نادان بود و بواو معروف بمعنی فراموش کردن بود و اگر زن کم عقل بود بجائے الف تحتانی معروف آرند۔
بھولا بسرا۔ چیز فراموش شدہ باشد اگر آنچیز مونث بود بجائے ہر دو تحتانی معروف آرند
بھول بھلیان۔ عمارتے و ایوانے کہ در ہائے اماکن متعددہ بیک صورت دارد کہ روندہ در ان ایوان راہ گم کند و بیرون آمدن بسبب شبہ در ہا نیابد۔
بھول جانا۔ ف فراموش کردن۔
بھول کے یاد کرنا۔ فراموش کردن و باز یاد

آوردن کارے را۔

بھون۔ بفتح ابر و بضم امر بود از بریان کردن چیزے
ہر نوع کہ باشد و برو زن چمن بزبان قصبہ سکان
راگویند چنانکہ مچھی بھون کہ نام عمارتے ست قدیم
در لکھنؤ کنار دریاے گومتی کہ نواب منصور علیخان
پدر نواب شجاع الدولہ تعمیر کردہ بودند۔

بھون بھون۔ آواز گریہ باشد۔

بھونپو۔ نائے گلی باشد کہ طفلان نوازند۔

بھونچال۔ جنبیدن زمین باشد از حکم الٰہی ع
زلزلہ و رجف بالفتح در اصل این لغت بھوئیں
چال ست چہ بھوں بزبان ہندی پر دہ زمین
راگویند و چال جنبیدن بود مگر بتغیر حروف مشہور
شدہ۔

بھونڈا۔ زشت و بد و زبون راگویند و اگر آن
چیز زبون مونث باشد بجاے الف تحتانی معروف
آرند۔

بھونڈ پیرا۔ ف سبز قدم ع منحوس۔

بھونرا۔ زنبور سیاہے باشد کہ در چوبہائے
چوب آشیان سازد و عاشق گلہاست گویند
در گل کنول براے عرق و بو گرفتن می نشینند
ہرگاہ آفتاب غروب شد گل کنول بستہ می شود
و این زنبور در آن بندی ماند ہرگاہ صبح شد و
آفتاب طلوع کرد و آن گل شگفت این جانور
رہائی شود۔

بھونری۔ موئے مدور کہ در بدن اسپ

دانستہ و مردم پدید آید و بعضے جا سعد و بعضے جا
نحس بود۔

بھونکانا۔ با آواز کردن سگان بود۔

بھونکنا۔ آواز کردن سگ بود۔

بھوننا۔ ف بریان کردن بدانکہ در الفاظ ہندی
ہرگاہ دو حرف از یک جنس در دو کلمہ بہم آیند
بنوعیکہ آخر کلمہ اول و در اول کلمہ آخر حرف متجانس
باشد مانند ماتا دیچھانا و اُس سے واس سی
اینچنین جا بیک حرف اکتفا کردہ تشدید داون
خطاست بلکہ ہمین صورت نویسند کہ نوشتہ شد و
واگر دو حرف یک جنس در یک کلمہ بود بر یک
حرف اکتفا کنند چنانکہ مانند بلی و لٹو و کتا و گی و کوا
و جز آنہا۔

بھونی بھانگ۔ کنایہ از نبودن چیزے بود
بسبب افلاس و تہیدستی۔

بھی۔ موحدہ مکسور مخلوط الہا تحتانی معروف
رسیدہ کلمہ ایست بمعنی نیز و ہم و بفتح موحدہ و
بر وزن وصی کتاب مانند بوصی اسباب و مہاجنان
را بصورت تکیہ اوراق طولانی جمع کردہ یک سر
آنہا در جلد بندند و در طول اوراق حساب خود ہا
نویسند و تہ کردہ بند کنند و بکسر موحدہ میوہ بود
معروف۔

بھیا۔ طغیان آب بود از جوش دریا کہ
خانہا خراب کند ف سیل ع طوفان و مخلوط
الہا مفتوح ف برادر ع اخ بالفتح۔

بھیانک - بدحواس ع متوحش

بہیو - طایران و مرغان کہ در فصلے و ایام معین از مساکن و کوہ ہائے خود برائے دانہ چیدن جا بجا و شہر بشہر روند چراکہ دران ایام غلہ از مساکن آنہا معدوم می شود -

بھیج - امر بودن بفرستادن -

بھیجا - مغز سر باشد و ماضی فرستادن نیز بود

بھیجنا - ف فرستادن ع ارسال -

بھینچ - امر بودہ بہ بند کردن انگشتان یا دندان یا کون بزور یا کسے را بزور تمام بہ سینہ چسپانیدن

بھینچنا - کسے را بزور بہ سینہ چسپانیدن بود -

بھید - ف راز ع سر بالکسر -

بھیدیا - ف ہمان رازدان باشد -

بھیدی - ہمان رازدان باشد -

بھیر - قطار مردمان بود -

بھیرون - نام راگ باشد از شش راگ مشہور -

بھیروین - نام راگنی بود از سی و شش راگنی ہای مشہور -

بھیڑ - قسمے از گوسپندے کم قیمت کہ از موہایش گلیم بافند و امر بود از بند کردن در خانہ و انبوہ مردم را گویند بہ جاے بود ع ازدحام -

بھیڑا - میش نر بود ع کبش و بفتح اول و کسر دوم بار درختے بود ف بلیلہ ع بلیلج -

بھیڑ بھاڑ - انبوہ مردم بود -

بھیڑ بھڑکا - ہمان انبوہ مردم باشد -

بھیڑنا - بند کردن بارہ در باشد -

بھیڑیا - ف گرگ -

بھیڑیا دھسان - انداز و طرز گذشتن بود کہ ہر جانبے کہ یکے از ان رود ہمہ ہا بدان طرف روند -

بھیک - ف گدائی -

بھیک کا ٹھیکرا - ف کاسہ گدائی و کشکول و چیزے را گویند کہ بر جائے آنرا بردہ بوسیلہ آن نفع بردارند -

بھیک کا ٹکڑا - لقمہ گدائی بود و کنایہ از کسے باشد کہ پدرش غیر معین بود و مادرش زانیہ باشد -

بھیک میں پچھوڑ - مثل میزنند کہ کسے در مال مفت دیگر بیشی و کمی کند ف برشو -

بھیگنا - ف تر شدن -

بھیلسا - شہریست کہ تمباکوئے آنجا خوب می شود -

بھیلیا - کسیکہ شکار جانوران کند بدین صورت کہ ترگاو درست کند در پس آن پوشیدہ شدہ خود را متصل حیوانات رساند برائے شکار کردن

بھینا - خواہر را گویند -

بھین بھین - آواز گریہ کردن اطفال و مردم باشد -

بھینس - جانورے بود کہ از شیر آن ماست شود

ور دهن بر آرند
بھینسا - گاؤمیش نر را گویند -
بھینی بھینی بو - بوے شیرین گلہاے تازہ باشد
کہ دماغ را تازہ سازد -
بے بے - کلمہ حقارت بود کہ براے مرد محقر بر زبان
آرند وگاہے الف مفتوح در داخل زیادہ کنند
وتقلیل معروف اختصار لفظ بی بی باشد کہ صاحب
خانہ و زن معظمہ را گویند -
بیا - جانوریست برابر گنجشک بعضے زرد بعضے
خاکستری بود وخانہ خوب در موسم باران سازد د
بر شاخہاے بلند درختہاے کہ بران مار در راہ نیابد
آویزان سازد و بچہ بری آرد در دیگر فصل غایب
می شود -
بیاز - موحدہ مکسور باشباع تحتانی بالف وزاے
معجمہ کشیدہ بر وزن راز آنچہ زر نقد داسپ دادہ زیادہ
ازان گیرند و بر وزن نیاز غلط ست ف سود
ع ربا بالکسر -
بیازو - زریکہ بود زیادہ ازان قدر ما جری
دادن آن کسے گیرند ف سودی -
بیالا - روزنیکہ مانند تابدان در دیوار دو شنان
کردہ ولیلا جانب ہمسایہ کنند تا مردمان آن خانہ
را بینند و باہم سخنان کنند و مترادف کھا لھٹا
ہم باشد بمعنی تراش را -
بیالیس - عددیست مشہور ف چہل و دو
بیانا - بعد زبی جو ام میجانہ را گویند کہ براے
خریدن چیزے کہ قیمتش مقرر شدہ باشد بدہند
تا دیگرے آن چیز را خریدن تواند و بکسر موحدہ
بچہ دادن گاومیش وگاو و بز و گوسفند و اسپ
مادہ بود از دواب نہ از طیور ف زادن -
بیاہ - موحدہ مکسور باشباع تحتانی بالف وہاے
ہوز کشیدہ بر وزن راہ شادی کدخدائی وعروسی
بود و بر وزن سیاہ غلط ست -
بیاہتا - زنیکہ در نکاح بسامان شادی آمدہ
باشد -
بیاہ کرنا - ف زن خاستن ع خطبہ بالکسر
بیائی - غلہ کہ بقدر ریگ گندست ہنگام
وزن کردن بوزن کنندہ دہند -
بے بلاسے آنا - ناخواندہ مہمان آمدن باشد
بے بہرہ - فارسی ست بمعنی بے نصیب نیز گویند
بی بی کی گڑیا - بمحاورہ زنان عوام گلہری
را گویند -
بیپار - فروخت ہر جنس بود -
بیپاری - فروشندہ ہر جنس بود -
بے تالا - کسیکہ بی وزن غنا سراید
بیت بازی - باہم بحث کردن در شعر بود
بطوریکہ ہر کس از دیگرے بیتے طلبد کہ اول
حروفش حرف آخر بیت آن کس باشد واگر
حریف آن بیت نخواند مات شود -
بے تے کرنا - کلمات حقارت کہ در
غضب کسے گویند -

بیٹ - ف پیخال ع فضلہ بالضم -
بیٹا ف پسر و پور ع ابن و ولد -
بیٹا بنانا - ف پسر خواندن -
بیٹ کرنا - براز انداختن طایران بود
بیٹھ جانا - چند معنی دارد اول نشستن
مردم بود دوم جائے فرو افتادن خانہ بود
سوم راست آمدن چیزے در چیزے چہارم
کور شدن چشم نجم تباہ شدن کسے از غم و تنبیہی
بیٹھ رہنا - کنایہ از آمندہ شدن نشستن
و ترک روزگار کردن بود -
بیٹھک - قسمے از ورزش پہلوانان کہ بدان
را تہا تیار میشود و نوعے از نذر زنان ضعیف
المذہب -
بیٹھکا - جائے نشست مردمان و حیوانات تا
باشد ف نشست گاہ -
بیٹھگو - کسیکہ بسیار نشیند و بیجا نشیند و کبوتر کہ
ہر گاہ پرانند بہ نشیند -
بیٹھن - جامہ کہ دران تحفہائے قماش بستہ
برائے فروخت دارند -
بیٹھنا - ف نشستن و جفت شدن طایران را
نیز گویند -
بے ٹھور ٹھکانے - کسے و شخصے کہ مکان و دخل
نداشتہ باشد
بیٹھے بٹھائے - کلمہ باشد کہ در امر ناگہانی و
بے سبب بر زبان آرند یکایک -

بیج - ف تخم و کنایہ از ثمر خشک شدہ باشد
کہ برائے تخم نگہداشتن خشک کنند -
بیجا سار - درختے باشد صحرائی کہ از چوب
آن آلات مزامیر سازند -
بیجو - مغنی بود کامل در فن موسیقی از قوم ہنود
کہ در تمام ہندستان مشہورست و آنرا بیجو
باورا گویند -
بیجا - ماضی فروختن بود و تحتانی معروف صورتے
سازند برائے ترسانیدن اطفال کہ آنرا دیدہ
خوفناک شوند -
بیج کی انگلی - انگشت میانہ بود ع وسطی
بیچنا - ف فروختن ع بیع بالفتح -
بیچون بیچ دستے - درمیان بود و ش شبہہ نباشد
ع وسط بالفتح -
بیچین - ف بے آرام -
بیچینی - بے آرامی و بیقراری -
بیحال - ف ماندہ و ضعیف و بیمار -
بے حکم آنا - بے دستوری آمدن -
بیحیا - فارسی ست بے شرم -
بیحیائی - فارسی ست بے شرمی -
بید - نام کتب ہنود ست کہ بزعم ایشان از کتب
آسمانی ست و بمعنی درخت فارسی است و موحدہ
مفتوح بروزن قید طبیب ہنود بود کہ بطور خود
علاج بیماران کند خلاف یونانیان -
بیدائی - چارہ گری و طبابت بود ہنود ازا

بیدسادہ - فارسی ہست از برگ آن عرق
کشند۔
بید کا نوکرا - سبدے کہ از بید بافند۔
بیدھ - امر بود از سوراخ کردن در گوہر والماس
و جز آن۔
بیدھنا - سوراخ کردن و گہر مانند آن بود
و بمعنی سحر و جادو کردن بر کسے بود تا در قابوے
او آید۔
بیڈول - چیزے بدنما و سخنے کہ ناگوار بود۔
بیڈھب - چیزے کہ در اختیار نباشد ف
بے قابو۔
بیڈھنگا - مردے کہ کار ناشایستہ کند و لگرتن
باشد بجاے الف تحتانی معروف آرند ف ناکارہ
بیر - بازاے فتح بود ف کنار و تحتانی معروف
بغیث را گویند کہ افسونگران بزور افسون برکسے
مسلط سازند و موحدہ مخلوط الہا بروزن طیر [illegible]
و بغض و دشمنی و عناد بود۔
بیرا - چوبے باشد کہ در بازو ہاے در دو سہ
جا نصب کنند تا آن چوبہا در دیوار مانند و بازو
ہاے دروازہ محکم و استوار شود و نجنبد۔
بیراگی - قسمے از فقیران ہنود باشد و چیزے
خواہ از چوب خواہ از نے کہ شاخہا و کجی ہاے
بسیار دارد و فقیران بدان تکیہ زدہ نشینند ف ظفر
تکیہ ع مسند۔
بیر بہوٹی - عنکبوتے باشد سرخ کہ در باران

اول فصل بارش از زمین برآید و آنرا میگیرند
و خشک میکنند و در دواہا بکاری برند۔
بیرخ ف بیرق -
بیرنگ - چیزیکہ در و لطفے و کیفیتے و رنگے
نباشد و موحدہ مفتوح بروزن نیرنگ خطے و
نامہ باشد در ڈاک انگریزی کہ ہر کس کہ روانہ
کند محصول آن ندہد بلکہ از کسیکہ نزد آن فرستادہ
است بدہاند و علامت ان آنست کہ مہر سیاہ
انگریزی بر سر نامہ میشود چنانکہ بر خط و نامہ کہ محصولش
دادہ روانہ سازند مہر سرخ انگریزی میشود و این
لغت انگریزیست۔
بے روپ - ف بدنما۔
بے رونت - ف بیرونق۔
بے روزہ - کسیکہ صوم واجبی ندارد و دود [illegible]
بود کہ از کوہہا آورند و آنرا گندہ بروزہ گویند۔
بیری - ف دشمن ع عدو و خصم و این زبان
دیہی و محاورہ زنانست۔
بے ریشا - کسیکہ ہنوز ریش در روت او برنیامدہ
باشد۔
بیڑا - ف ناو و سفینہ و چیزے بود کہ از
بارہاے نے و خس بستہ دران چراغہا روشن
کردہ بروز جمعہ ماہ بہادون در لکھنؤ و بروز ہر
پنجشنبہ در کانپور بدریا اندازند و دران روز
مردمان بسیار بر لب دریا جمع میشوند و دستہ سپاہ
و فوج را نیز گویند و بارہاے نے کہ در چوبہائے

بستہ از راہ دریا آرند وبتحتانی معروف چند برگ
تنبول مصالح نہادہ پیچیدہ از برگہاے دیگر خواہ برگ
کیلہ یا برگ ڈھاک بستہ در شادی ہا آورند وبمردمان
تقسیم کنند۔

بیڑا اُٹھانا ۔ کنایہ از ذمہ خود گرفتن کارے بود
از کارہاے مشکلتر۔

بیڑا پار ہونا ۔ آسان شدن مشکل باشد۔

بیڑھ ۔ درخت انبہ ودیگر درخت ہا کہ جاے
روئیدہ باشد وجاے دیگر نقل کردہ نشانند۔

بیڑی ۔ چند معنی دارد یکے آنکہ از آہن سازند
ودر پاے مجرمان اندازند تا گریختن نتوانند دوم چیزے
بود مانند غلہ افشان کہ دو رسن دران بستہ دو کس
برکنارہ آب استادہ ازان آب برداشتہ در کشت
روانہ سازند تا آب بزراعت خشک شدہ برسد
سوم چیزے بود از آہن خواہ از رشتہ خواہ ابریشم
کہ در پاہاے طفل خود براے نذر اندازند وہر گاہ
آن طفل بمقدار یکہ نذر آنمقدار کردہ با عذر برسد
شادیہا کنند وطعام نذر جابجا تقسیم کنند واین کسانے
میکنند کہ اطفال آنکسان زندہ نمی مانند چہارم کنایہ
از تعلقات دنیاوی بود مانند زن وفرزند۔

بیڑیان پہنانا ۔ زنجیر در پاے مجرم وگناہگار
خواہ در پاے دیوانہ کردن بود۔

بیڑیان پہنا ۔ گرفتار شدن وقید گردیدن بود

بیڑیان پڑنا ۔ گرفتار وپابزنجیر شدن ۔

بیڑیان ڈالنا ۔ زنجیر در پاے کسے نہادن بود

بیڑی کٹنا ۔ رہا شدن از قید تعلقات بود

بیڑی لگانا ۔ آب کشیدن بطور خاص کہ گفتہ
شد وبزراعت فرستادن تا خشک نشود۔

بیزار ہونا ۔ ف بیزار شدن ۔

بیس ۔ عددیست مشہور بست ع
عشرون ۔

بیسا سو برس جینا ۔ دعاے بود کسے را بعمر
طبعی کہ مراد ازان یک صد وبست سال بود ۔

بیساکھ ۔ نام ماہ ہشتم بود از سال فصلی وآن
ماہ سیوم تابستان ست ۔

بیساکھی ۔ خربوزہ را گویند کہ در ماہ مذکور پیدا
می شود ودر ہندستان معمول ست زنے کہ پسر
دارد یا فرزند دلش بود مادام زندگی آن پسر
خربوزہ درہمین ماہ میخورد در ماہ جیٹھ نمیخورد
بنابران این خربوزہ بدین نام متعارف شدہ
دستوئے باشد کہ زیر چھپر ہا استادہ دارند۔

بے سُرا ۔ کسیکہ در سرائیدن آواز از قانون آن
پست وبلند شود واگر زن مخنہ باشد تحتانی
معروف آرند۔

بیسرہ ۔ فارسی است وان طایر نیست شکرہ
مانند باشہ۔

بیسن ۔ آرد نخود باشد کہ بعد خوردن دست
ازان می شویند ونان ازان می پزند ومیخورند۔

بیسوا ۔ زنیکہ در بازار نشیند واز مردان باجرت
جماع گیرد ف قحبہ ۔

بیکار - وبیکاری ہر دو فارسی است کسیکہ کاری نداشتہ باشد۔

بیکل - از جاے بجاے دیگر شدن اعضاے مردم باشد۔

بیکلی - مرضے کہ زنان را می شود بسبب برداشتن بار کثرت مجامعت وبیقراری را نیز گویند۔

بیگم - دختر سید بود و زنان امیران را نیز گویند۔

بیگمات - جمع بیگم ساختہ اند اصلے ندارد۔

بیگمی - قسم برنج باشد کہ نمک کم دران بود۔

بینگن - ثمرے باشد ف بادنگان -

بینگن کا سالن - بادنجان کہ در گوشت پزند

بے گھرا - مردیکہ خانہ ندارد واگر زن بود بے گھری گویند ف بے خانمان -

بیل - چند معنی دارد انچہ از نباتات کہ درخت آن ساق ندارد و بر زمین گسترد خواہ بر درخت وچوبہا پیچیدہ رود و چیزے کم پہنا از ابریشم وتار زر بافند وگرداگرد قباے کمخواب و زربفت ولبادہ ہا دوزند و زر تصدق بود کہ در شادی عروسی از سر عروس و داماد گردانیدہ بمطربان ومبادکباد خوانان تقسیم کنند وثمرے بود برابر خربوزہ کہ مغز آن در ابتداء ترش و بوقت پختگی شیرین بود و درخت کلانتر و برگ خردتر دارد و ہند یست و بہ مفتوح بروزن سبیل نرگاو را گویند -

بیلا - گلے بود خوشبوے وسفید کہ از آن عطر کشند و کنجد دران داشتہ روغن از آن کنجد کشند کہ خوشبو بود -

بیل بٹا - ہمان نثار و تصدق بود کہ بر سر عروس و داماد گردانیدہ در محفل شادی بمطربان ومغنیان دہند -

بیلچہ - فارسی است و آن چیزیست کہ بدان زمین را ہموار کنند -

بیلن - چوبیکہ از آن گلولہ خمیر را پہن کنند

بیما - اسباب فرستادن بود از جاے بجاے در اجرت بشرطیکہ اگر اسباب تلف شود بزندہ قیمت آن دہد -

بیمار داری - فارسی است و تیمار نیز گویند

بیماری - فارسی است ع داء -

بیماری سے اُٹھنا - برخواستن از بیماری ع نقہ بفتحتین -

بے محاسبہ - فارسی ست مرفوع القلم -

بین - کلام یاد کردن صفات میت بود کہ بگریہ آن گفتگو کردہ گویند دگر با نند و تحتانی معروف سازے بود کہ چوبے دارد و زیر ہر دو سر چوب یک یک کدوے دارد و نوازندہ آن کتر ست و نواختن مشکل تر است -

بینا - سزیورے بود داخل زیور عروس کہ بر پیشانی بندند

بینٹ - ف دستہ -

بلیندی - پارۂ شیشہ بود کہ بران کار مینا و کار زر کردہ فروشند و زنان ہنود براے تزئین بر پیشانی چسپانند۔

بینڈا - انچہ کج دار عیب داشتہ باشد و چوبیکہ پس در دارند تا در کشودہ نشود۔

بینڈی - بہر دو تحتانی معروف رسن از کاہ بافتہ باشد کہ بدان چارپائی و مانند آن بافند و آن پیچیدہ را فروشند و تحتانی اول مجہول چوب یا چیزے دیگر کہ محرف و کج شدہ باشد

بینڈی کھوپڑی - شخص کم فہم و جاہل را گویند۔

بین ہتھا - مردیکہ بدست چپ کارہا کند و اگر زن بود بجاے الف تحتانی معروف آرند نا چپہ

بیواسطے - بے سبب و ناحق را گویند۔

بیورا - موحدہ مکسور باشباع تحتانی مضموم و باشباع واو وجہ و سبب و باعث بود۔

بیوتانا - قطع کنانیدن جامہ باشد از کسے براے لباس و فرش۔

بیوتنا - قطع کردن جامہ و قماش بود براے لباس از دست خود۔

بیوہار - معاملہ خرید و فروخت باشد باہم

بیوی کا کونڈا - نیاز فاتحہ حضرت فاطمہ علیہا السلام۔

بیوقوف - فارسی است گول و بیمغز۔

بیہڑ - زمینے قریب دریا کہ نشیب و فراز و پست و بلند داشتہ باشد۔

باب بائی فارسی

پاپ - ف گناہ۔

پاپڑ - نان تنک بود از آرد مونگ و ماش کہ پہن کردہ خشک کردہ دارند و ہرگاہ خواہند بر آتش گرم کردہ خورند۔

پاپڑ بیلنا - کنایہ از مصیبت کشیدن و رنج برداشتن بود۔

پاپی - ف گنہگار رع مجرم۔

پاتھنا - پہن کردن سرگین بود تا پاچک سازند

پاٹ - چند معنی دارد پہنائی دریا بود و شقہ ہاے کہ در جامہ ہا دوزند و آن ہر قدر زیادہ بود لطف دارد و یک سنگ بود از دو سنگ آسیا و پہنائی قماش باشد و عزائم ہنود بود کہ در مہمات و مشکلہاے خود از برہمنان میخواہند آن خواندن را جپ میگویند و چوبے کہ در پہنائی سر چاہ نہند و بران پا نہادہ آب کشند و امر بود از اندودن چیزے تا از ابتہ کند مانند چاہ و گودال از خاک اندودن۔

پاٹا - چوب پہنے یا سنگے کہ گازران جامہ چرک بران زنند تا صاف شود۔

پاٹھک - قسمے از برہمنان باشد۔

پاٹنا - پر کردن و اندودن چاہ و خاک از خاک و خاشاک و مانند آن تا بند شود

وخاک ازماختن بر چوبہاے بانہا نامی بر آید وکن
بہ دادن زر وسیم باشد کہ ورا کہ اندودہ شود۔
پاٹھا۔ بچہ زر فیل بود۔
پاتی۔ میدان معین ودانیدن پا سپ بود
در طول۔
پاجامہ۔ فارسی است وشلوار وتنبان نیز
گویند ع ازار بالکسر۔
پاجی۔ بروزن حاجی ف دون وفرومایہ۔
پاچھنا۔ دستہ زدن بر گوشت براے
چسپانیدن شاخہا باخون کشیدہ ودستہ زدن
بر غورہ خشخاش براے بر آوردن افیون۔
پاخانہ۔ مکان ریدن مردم بود ف ادب خانہ
ع بیت الخلا۔
پاد۔ بروزن شاد ف گوز ع ضرط۔
پادایونی۔ مردکیہ بزدلہ وجبن باشد۔
پادایون۔ ف نمک تلخ ع ملح المر۔
پادانی۔ قسمے از شیدن کہ مرغان را در دام
شکار کنند۔
پادری۔ عالم قوم نصاری بود واین لغت
انگریزیست۔
پادنا۔ ف گوزیدن۔
پار۔ آنروے دریا وآنطرف ہر چیز بود
پارا۔ جوہریست کانی ف سیماب ع زیبق
پارچیا۔ پارچہ فروش بود ف خردہ فروش
پارس۔ سنگے باشد کہ از مس کردن بہان آہن
طلا میشود۔
پارسال۔ ف سال گزشتہ۔
پارسناتھ۔ نام بتی است پرستش گاہ
جوہریان۔
پارنا۔ دود چراغ گرفتن بود۔
پاری۔ بروزن عاری قند سیاہ مدور منجمد
کردہ آورند وفروشند۔
پاڑھ۔ چوبہاے کہ براے ساختن مکانات
استادہ کردہ بران نشستہ مکان را بلند
کنند۔
پاڑھا۔ جانوریست مانند گوزن مگر شاخہا
انچنان ندارد۔
پازیب۔ زیوریکہ آواز دہد وزنان در پا دارند
ف پا برنجن وخلخال۔
پاس۔ ف نزدیک ع قریب۔
پاسا۔ قرعہ کہ بدان نرد بازند ع کعب بالفتح
پاسا پھینکنا۔ ف قرعہ زدن۔
پاس بیٹھنے والا۔ ف ہمنشین۔
پاسنگ۔ فارسی ست نقصان وکمی وزن
پاس۔ پاسبانی باشد۔
پاسی۔ کسیکہ نگہبانی اسباب وخانہ ودیہ در
شبہا کند ف پاسبان۔
پاک۔ فارسی ست صاف وبے غش ع ...
پاکٹ۔ کیسہ باشد کہ پیش قبا دوزند ہر چہ
داشتن بود دران دارند لغت انگریزیست۔

پاکر- بر وزن چاکر درختے باشد کلان و سایہ دار در شہا ازان بر آیند و آویزند و در زمین بیخہا پیدا کند ہندی ست-

پاکھا- دیوارے باشد محاذی و مقابل در سہ یا دو پہلوے مکان کہ آن بطریق مثلث بنا سازند و بران سر شہتیر نہند و سفالہ پوش سازند خواہ چھپر اندازند-

پاکھر- انچہ بر روز جنگ بر اسپ اندازند مثل زرہ اسپ بود

پاگی لینا- ستردن موے زہار بود-

پال- بر وزن سال خیمہ کوچک بود و پردہ کہ بر ستون کشتی بندند و پروردن میوہ از شاخ بریدہ و افتادہ را در خانہ-

پالا- بر وزن کالا چیزیکہ در آخر فصل سرما از آسمان بارد و نبات و غلہ را سوزاند و ماضی پروردن بود و مکان کشتی گاہ و حدے باشد بدینطور کہ اندک زمین از خاک بلند کنند و دو گروہ شدہ باہم بازی کنند و از یک گروہ یک یک در گروہ دیگر رفتہ اگر دست خود بکسے رساند آنکس علیحدہ می نشیند و میگویند کہ این مردہ و این دست رسانندہ را مردمان میگیرند اگر آن کس دران گروہ گرفتار شد آمردہ زندہ است و شریک در بازی میشود و اگر آنکس کہ مس کردہ بود گرفتار نشد و دستیاب نگردند پس خود را تا حد خود میرساند و اگر دستیاب ہم شد و کشان کشان خود را تا آن خاک تودہ رسانید و آن خاکتودہ را بہر جہ برابر آن خاک تودہ بود آنرا مس کرد و دست رسانید آمردہ مردہ است مادام کہ یکے از گروہ آن کس مردہ نشد و این بازی را کبڈی گویند-

پالا پوسا- پسرے کہ آنرا پرورش کردہ باشند و اگر دختر باشد بجاے الف دوم و سیوم تحتانی ہاے معروف آرند-

پالان رکھنا- پالان نہادن-

پال پڑنا- میوہ خام در خانہا پروردہ شدن

پالتھی لگانا- پاے راست کشیدہ دراز شدن بود براے شنا در آب-

پالتھی مار کے بیٹھنا- چار زانو نشستن

پالٹ- دستے بود در چوب بازی کہ بر پاے حریف زنند-

پال ڈالنا- خوابانیدن میوہ نارسیدہ بود تا پختہ شود-

پالک- ترہ ایست کہ با گوشت و بگوشت پختہ خورند و کسے را نیز گویند کہ پروردہ کسے باشد

پالک جوہی- نباتے ست ہندی-

پالکی- چیزے بود کہ دران سوار شوند و در زمانہ سابق و الحال ہم در لکھنؤ در پایہ چہ خصوصیت محسوب میشود و سواری مردان ست و آن نے کج دار و بصورت رکاب می باشد و در غیر آن نیز پالکی میگویند-

پالنا۔ پروردن و تربیت بزبان دیہ گہوارہ را گویند
پالو۔ جانورے کہ پرورند خلاف وحشی و بلاد پہول
سر چوب دستہ تبردنی کہ گندہ نباشد و آن مقابل
پیچ ست۔
پالی۔ مکان کہ مرغان و دولنج و دیر طولال را در آن
مکان بجنگانند۔
پالیز و فالیز۔ فارسی ست خربزہ زار و در کلام
تم را بمعنی مطلق سبزہ زار آمدہ۔
پان۔ ہندیست فارسیان تنبول گویند
پان بتا۔ کنایہ از خبر گیری مجلس شادی و خبر
گیری زن خود۔
پان پہول۔ کنایہ از سر انجام کار بود میگویند
دانی کے سر پان پہول۔
پانتی۔ چکیدن آب سقف سفالین بود کہ از آن
راہ ہا آب فرود آید۔
پانڈ۔ زنیکہ حیض نیارد و پستان ندارد و استخوان
در فرج دارد کہ قابل جماع نبود۔
پانس۔ فضلہ خاک شدہ کہ در زراعت و بن
درختان برائے نشو و قوت نبات اندازند۔
پانس دینا۔ نیرو دادن زمین را بسرگین
پانڈے۔ نوعے از انواع برہمنان باشد۔
پانی۔ عنصریست و آب نیز گویند و زمانہ بود کہ
خروس را بہنگام آن بپردازند و تیمارش کنند و
ہرگاہ درست شود باز آورند و جنگانند۔
پانی آنا۔ کنایہ از آب از زخم آمدن یا از ابرو
سیلان بارش بنظر آمدن و یا آب نزلہ از چشم خواہ
بینی جاری شدن باشد۔
پانی اٹھانا۔ برداشتن آب از چیزے کہ آب
بران افتادہ باشد و برداشتن ابر سیاہ و تیرہ بود
باد را کہ ابر را برداشتہ آورد و کشیدن آب باشد
از دلو و مانند آن را بسبب موٹ بر داشتن مشک
پر آب بود سقا با از او صرف کردن آب بود
مصرفان را۔
پانی اوٹھنا۔ برخاستن ابر سیاہ بود از طرفے
و صرف شدن آب بود۔
پانی باندھنا۔ آب جاری را بستن بود تا ر دان
نشود تا در زراعتہا آئندہ بکار آید۔
پانی برسنا۔ باریدن۔
پانی برسانا۔ ریختن آب بود ابر را بر زمین۔
پانی بنانا۔ صاف کردن آب از حکمت عملی
بنوعے کہ کرم ہا در آب نماند و آن آب ہاضم بود
و در کوٹھی انگریزی کہ از گنگ در کانپور ساختہ بود
و بقیمت گران مے آید۔
پانی بجھانا۔ آہن خواہ نقرہ در آتش نہادہ
ہرگاہ بسیار گرم شود در آب سرد اندازند کہ تا از طو بت
سوختہ شود۔
پانی بڑھنا۔ زیادہ شدن آب دریا و آب
چاہ بود۔
پانی بوند۔ تقاطر باران باشد و این محاورہ
زنان ست۔

پانی بھرنا - آب کشیدن وکنایہ از عاجز آمدن در علم وہنر با کسے باشد کز و کمتر بود -

پانی پانی ہونا - خجل شدن وشرمندگی کشیدن باشد ع ندامت -

پانی پھرنا - کنایہ از خراب وتباہ شدن چیزی بود وبر ظرف مسی وبرنجی آب طلا ونقرہ ساختن باشد -

پانی پھونکنا - دعائے وافسونے کہ بر آب دم کردہ بمردم خورانند -

پانی پھیرنا - آب طلا خواہ نقرہ ساختن بود بر مس وبرنج وطلا -

پانی پھیکنا - آب انداختن بر کسے وآب انداختن بیلان بود از خرطوم -

پانی ٹپکنا - قطرہ قطرہ چکیدن آب بود از جائے بجائے -

پانی ٹپکانا - قطرہ قطرہ چکانیدن آب بود بر چیز خشک تا تر شود -

پانی جیتنا - چیزے بود کہ در جنگ خروس را قرار چند بار برداشتن کنند ہر گاہ آن چند بار برگزرد برداشتن می تواند -

پائینچا - از پارہ شلوار باشد -

پانی چٹانا - خروس کوفت خوردہ را آب دادن بود از گفتست در بعضے اوقات -

پانی چرانا - زخمے بود کہ آب در وے دیعنی ہر گاہ آب بدان زخم سرایت کند زخم ورم آرد -

پانی چوانا - چکانیدن آب باشد ہنگام نزع کسے را -

پانی چھوڑنا - ترک کردن آب بود بسبب مرض یا زنان را بسبب نہ آمدن آب آمدن از کس زنان ہنگام جماع -

پائنچے کھونسنا - ہر دو پارہ شلوار در نیفہ کردن بود تا بلند شود -

پانی دینا - آب دادن ہنود بود اموات خود را در ایام چند وآن پانزدہ روز از اول ماہ کنوار بود کہ ماہ اول سال فصلی ست وبزعم آنہا این آب باموات اینہا می رسد -

پانی رکھنا - کنایہ از آب دادن -

پانی روکنا - ندادن آب دریا وتالاب بود دیگران را تا تصرف زراعت خود ونہ دادن آب بیمار را برائے خوف ضرر وبند کردن آب نزلہ تا بر کدام اعضا فرو نیاید وآب ندادن فوج دشمن را -

پانی سے پتلا کرنا - کنایہ از ذلیل وبے آبرو کردن کسے بود -

پانی کا ہگا منہ پہ آنا - کنایہ از کردہ خود یافتن بود -

پانی کا آواز کرنا - آواز کردن رذائی آب بود خروس را از جنگ برداشتن برائے تیمار و طاقت دادن وہر قدر برداشتن از اول باہم اقرار میکنند وہر گاہ آن قدر کہ اقرار شدہ برداشتند

وبازکابلی آورد بر داشتن نمی توانند۔
پانی گرانا۔ ف ریختن آب وکنایہ از آمدن آب باشد از راہ حلق۔
پانی گرنا۔ ریختہ شدن آب بود۔
پانی مانگنا۔ طلب کردن آب بود برائے خوردن وکنایہ از طلب کردن آب باران بود۔
پانی مرنا۔ جذب شدن آب بود در دیوار یا در مکان کہ ازان خوف افتادن باشد وکنایہ از عیب مردم بود خواہ در پشت خواہ در ذات آنکس۔
پانی منہ مین بھر آنا۔ کنایہ از طمع وحرص و خواہش چیزے بود از دیدن نزد دیگرے۔
پانی مین آگ لگانا۔ کنایہ از کار مشکل کردن بود کہ از دیگرے ممکن نباشد۔
پانی ناپنا۔ سزائے مجرمان باشد از حکم نصاریٰ بدین صورت کہ آن گنہگار را اندر ریگ مغرب فرستند کہ آب پیمائی کند تا مدت معین
پانی نہ مانگنا۔ کنایہ از مردن باشد فوراً دفعۃً
پانی ہارنا۔ تمام شدن وقفہ ہائے خروس باشد در جنگ کہ بار حیلہ برداشتن آن از میدان جنگ برائے تیمار کردن نماند۔
پاؤلا۔ حصہ چہارم روپیہ باشد ف چہار آنہ
پاؤن۔ عضو رفتن حیوانات بود ف پا ع رجل بکسر۔

پاؤن اُڑانا۔ خالی دادن پا باشد از ضرب حریف۔
پاؤن بھاری ہونا۔ کنایہ از حیض آمدن زنان باشد
پاؤن پاؤن صندل کے پاؤن۔ کلمہ ایست کہ پرورش کنندگان ودایہ ہائے اطفال ہنگام استادہ شدن طفل واندک اندک راہ رفتن طفل بر زبان ہا آورند۔
پاؤن پڑنا۔ بر پائے کسے افتادن و عذر خواستن باشد۔
پاؤن پکڑنا۔ ف قدم بوسی۔
پاؤن پوجنا۔ ف پا بوسیدن وکنایہ از انکہ کسے را گوئیند کہ از و احتراز واجب بود۔
پاؤن پھیلا کے چلنا۔ رفتن بود پا از ہم دور نہادہ۔
پاؤن پھیلانا۔ دراز کردن پا بود وکنایہ از زیادہ طلبی وطمع نمودن باشد۔
پاؤن توڑ کے بیٹھنا۔ کوتاہ کردن ہمت بود از تلاش معاش۔
پاؤن دبانا۔ مشت مالی کردن۔
پاؤن سمیٹنا۔ ف کشیدن پا وکنایہ از ترک تعلقات دنیاوی باشد۔
پاؤن سُن ہونا۔ ہمان خواب پا باشد کہ گفتہ باشد۔
پاؤن کا نشان۔ ف نقش قدم۔

پاؤں کھینچنا - ترک کوچہ گردی و دشت نوردی باشد -
پاؤں کیچڑ میں بھرنا - آلودن پا بود در کلا له
پاؤں مارنا - پازدن در شنا باشد -
پاؤں ہلانا - ف پا جنبیدن -
پائے تخت - فارسی ست مکان بودن سلاطین
پائے تراب - فارسی ست یعنی از جائے خود بجائے دیگر رود باراده سفر -
پائجامہ - فارسی ست شلوار -
پایل - زیوریست که زنان در پا پوشند ف پاپرنجن ع خلخال و شخصے را گویند کہ از پا پیدا شده باشد -
پاین - بروزن خاین حصہ چارم تسو باشد بحساب معماران و درسوگران -
پائی - حصہ چارم آنہ بودن پا و تحتانی مجہول پا پائے دواب و پا پائے پلنگ و پا پائے تخت بود -
پپیئی - طایرے باشد مشہور خوش آواز آنرا ببئی نیز گویند -
پپڑ پاره - از پوست خشک کہ بر اطراف زخمہا چسپیده ماند -
پپڑانا - پاره پاره شدن ہر چیز بود بسبب خشک شدن و خشک شدن لبہا باشد -
پپڑی - قسمے از حلوا سوہن بود کہ عمده ترین اقسام حلوا سوہن ست و چنانکہ در لکھنؤ ساختہ می شود جائے نمی سازند -
پپڑیا کتھا - قسمے از کتھا باشد کہ سفید بود و درمرہم اندازند و دراد ویہ بکار برند ف کتھہ سفید -
پپوٹا - ف بام چشم -
پپیانا - ریم آوردن ریش و جراحت بود
پپیہا - چیزے بود کہ از گل خواه از مس و آہن خواه از تخم انبہ خواه برگ ہا پیچیده و در دہن دارند وازان صدا بر آرند کہ آن صدا بدون آنچیز برنمی آید و نام جانوریست کہ از کوہہلو رباران می آید آواز خوش دارد -
پت - خلطے باشد از اخلاط اربعہ صفرا
پتا - عضویست اندرونی و بفتح پائے فارسی ن ورق و زیور باشد از طلا و نقره کہ زنان در گوش دارند و بتخفیف فوقانی نشان و علامت چیزے باشد -
پتام - پہلو ہائے تختہ خالی کردن یا یک پہلو خالی کرده بر پہلوے خالی کرده تختہ دوم چسپانیده دارند کہ ہر دو تختہ چسپان یکسان معلوم شود و میان ہر دو وصل دراه نماند و لغت انگریزیست -
پتا مارنا - ضبط کردن غصہ باشد -
پتا مکان کا پوچھنا - نشان خانہ کسے جستن بود -
پتاور - بروزن سراسر گیاہے باشد

دراز ترکه ازان چهپر سازند۔
پت جهاڑ۔ ف خزان ع خریف۔
پت جهڑ۔ بدون الف همان خزان باشد۔
پتڑ۔ چیزیکه از آهن خواه برنج خواه از مانند آن ساخته بر مفصل چوبها نصب کنند تا صندوق وصندوقچه وهر چه از چوب باشد اجزا ایش نشود
پترا۔ تقویم هنود بود که سعد و نحس تمام سال آینده دران نویسند۔
پترپکه۔ ایام چندست در مذهب هنود که دران ایام آب از دریا خواه تالاب باموات خود دهند وآن از اول ماه کنوار شروع شود تا پانزدهم ماه مذکور که اول ماه سال نصف بهت۔
پتریا۔ بزبان قصبهٔ قدیم زن قحبه بازاری را گویند۔
پتلا۔ ف باریک وسبک ع رقیق واگر پتلی چیز مونث باشد بجای الف تحتانی معروف آید و بمعنی فارسی صورت انسان بود که از گل خواه آرد خواه طلا ونقره و مانند آن سازند۔
پتلی۔ کنایه از سیاهی چشم که دران روشنی باشد ف مردم چشم و مردمک ع انسان العین و هر صورت انسانی وحیوانی که سازند ع لعبت
پتلی۔ آواز نرم بود۔
پتلیان۔ لعبتانیکه سازند و آنها هنگام شب رقصانند۔
پتلی پهیرنا۔ کنایه از بیوفائی ودیمرتی باشد۔

پتلیون کا تماشا۔ رقصانیدن همان لعبتان باشد هنگام شب ودران لعبت ها تصویر بادشاه ووزیران ودیوان ومردمان مهیا شده وتمام جلوس ونشست شاهی مینمایند ف لعبت بازی
پتنا۔ کنایهٔ فرج زن را گویند۔
پتنگ۔ چند معنی دارد اول کاغذے که اطفال پرانند دوم کرمے بود عاشق چراغ وشمع ف پروانه سوم چوبی بود رنگین که بدان رنگ گرفته چیزها را رنگ سازند۔
پتنگا۔ پاره کاهے که هنگام آتش افتادن بهوا رود دوم پرکاله دوم کرمے بود پردار که گرد چراغ آید وسوزد۔
پتوار۔ دنباله کشتی بود که بدان کشتی را بهر طرف که خواهند گردانند۔
پتواس۔ چوبهاے که در خانه ماندن کبوتران وبازها بستند۔
پتهر۔ ف سنگ ع حجر جمع احجار ونیز سنگ که از باران بارد ف تگرگ وکنایه از هر چیز سخت بود وبمعنی هیچ وانکار از چیزے هم آمده چنانکه گویند او نکو پتهر نهین آتا یعنی هیچ نمی آید۔
پتهرانا۔ بے نور شدن چشمها بود۔
پتهراؤ۔ بر کسے سنگ زدن پیاپے باشد ف سنگ باران۔
پتهر چهوڑیان۔ چیزے بود که از آرد منگ و ماش متقشر برابر نقل بهاذند خشک کرده نگهدارند

و مانند گوشت شوربا کرده نان خورش سازند و زنان آنها را گوسیده می پزند۔

پتھر چٹا۔ گیاہے باشد کہ برگ مانند برگ خرفہ دارد و آن علف گوسپندان ست و نام قسمے از ماہی نیز بود۔

پتھر کی عمارت۔ خانہ سنگین۔

پتھر لنڈھکانا۔ غلطانیدن سنگ بے د۔

پتھری۔ سنگے کہ کارد و استرہ بدان تیز کنند و سنگے کہ از آن آتش بر آرند و سنگے کہ در مثانہ پیدا شود از آن بول بدقت آید و سنگریزہ و عضوی باشد طائران حلال را کہ آنچہ سنگریزہ و دانہ خورند در آن رفتہ تحلیل شود و سنگدان۔

پتھنا۔ مضروب شدن۔

پتھیر۔ جائیکہ خشت ہا آنجا سازند

پتھیرا۔ سازندہ خشت خام باشد۔

پتی۔ برگ کوچک درختان بود و حصہ چیزے باشد در شرکت چند کسان کہ بر حصہ پتی گویند و تحتانی مجہول جمع برگہا باشد و زیور بود کہ زنان از گوش آویزانند و بائے فارسی مکسور و تحتانی معروف مرضی بود از فساد خون کہ تمام بدن سرخ و خارش آورد و ہر جا چیزے مانند گل ارمنی مانند زخم شود۔

پتیانا۔ نرم شدن و آشتی کردن باشد بمعنی التیام۔

پتے پہننا۔ زیورے کہ در گوش کردن زنان بود۔

پتے جھاڑنا۔ برگ ریزانیدن درخت و برگ ریزانیدن از درختان بود۔

پتی جھڑنا۔ برگ ریختن۔

پتیل۔ بر وزن فتیل قماش باریک را گویند۔

پتیلا۔ دیگ کہ سینہ و دہن فراخ دارد۔

پتیلی۔ دیگچہ کہ کوچکتر بود۔

پٹ۔ پارۂ از دو پارہ در باشد و چیزے کہ بر رو در افتادہ باشد و افتادن۔

پٹا۔ چیزے بود از اسلحہ کہ بدان جنگ میکنند و بتائے ہندی مشدد تسمہ کہ در گلوئے گربہ و میمون و بز دارند و در آن بندند تا نگریزد و کاغذیکہ زمینداران با تحصول آمدنی تمام سال زمین مقبوضہ خود بحاکم نوشتہ دہند کہ موافق آن بعد گزشتن سال از زمینداران گیرند۔

پٹاپٹ۔ آواز یکہ از افتادن اشیا آید

پٹا پٹی کا پردہ۔ پردہ باشد کہ از کہارو و قماش سفید دوزند کہ ہر یک مانند خطوط مثلث دوختہ شود کہ از آن صنعت نقش و نگار ہویدا بود و در مکانات امیران پردہائے در ہمین منوال میباشند

پٹاپڑ- میوهٔ بود که درخت آن مانند درخت
کوہی بود و میوه آن در غلاف کلان مدور
ودانه هم مانند دانه عنب الثعلب باشد بسیار
خوش مزه دانگرچیست -

پٹاخا- قسمے از آتشبازی سازند و
آنچنان ست که باردت بندوق در هر چیز
که خواهند اندک نهند و دهن آن محکم
سازند و باردت را بسبب فتیله که دارند
آتش دهند هر گاه باردت ظرف خود را
بشکند آواز پیدا می شود و هر قسم آتشبازی
که آواز دهد آنرا همین نام گویند سوائے
گوله که در آن هم باردت نهند و پر کنند مگر
در زمین دفن میکنند آواز آن مانند توپ
بود و کنایه از زن بدکاره و فاحشه بود-

پٹارا- ظرف نهادن لباس و جامه بود
و از انچه از بید و پوست نی سازند مدور
هر چه از آهن انگریزی و چوب سازند مربع
مستطیل بود و بران چرم نهند و روغن
کنند خواه ساده دارند و برائے برف
داشتن سازند و فسون گران مارها در آن
بند کرده و کبوتر نهاده در کوچه ها گردانند-

پٹارو- پرورده شکم باشد و سوائے خوردن
کارے نه دارد-

پٹاری- ظرف نهادن اسباب خُرده فی
و زیور و مانند آن و این تعلق از اسباب
زنان دارد و از مس و نقره و برنج و بید و
چوب و پوست نے سازند-

پٹاو- تخته ها باشد که بر در خانه نهند و بران
دیوار کشند-

پٹپٹانا- حسرت کشیدن و افسوس کردن
بود-

پٹپیر- بیا بانے که بید رخت و گیاه باشد
پٹ پڑنا- بر پهلو افتادن تیغ باشد-
پٹ پچھنا- پسر که بعد از جمله اولاد پیدا
شود و اگر دختر بود بجائے الف تحتانی معروف
آرند-

پٹرا- تخته چوب را گویند-
پٹری- چند معنی دارد تخته کوچک را گویند
کنایه از چمن و گلزار بود که پهن کرده بران گیاه
رویانند و قماشے بود که بر جامه ها باقند و از
نقره و طلا مربع کنانیده و دعائے بران
نقش کنانیده در هیکل و بازو دارند و انها
چسپانیدن بر زین اسپ بود سوار را نیز-
پٹس- زد و کوب بود که به کسے رسد
پٹس پڑنا- ماتم کردن بر مرده باشد یا
گریه ماتم کردن در مجلس امام علیه السلام و زد و کوب
یافتن کسے نیز باشد-

پٹ سے گرنا- افتادن چیزے
بود با آواز مانند میوهٔ درخت و مثال آن-
پٹک- بر وزن فلک امر بود از انداختن

چیزے برزمین وسر خوردن بر زمین۔
پٹکا۔ کمربند و بمعنی انداختن چیزے
بود بر زمین۔
پٹکنا۔ چیزے را بر زمین زدن و کم شدن
آماس وورم بود۔
پٹلا۔ پشتارہ بود کہ در آن چیزہا بندند
و اگر پشتارہ کوچک بود بجائے الف تحتانی
معروف آرند۔
پٹنا۔ اندودہ شدن سقف بام و چوب ہائے
بام از خاک تا صحن شود و وصول شدن
زر قرضہ کہ بر کسے باشد و بائے فارسی
مکسور تنہ یافتن و کوبیدہ شدن کسی باشد
پٹو۔ چیزے بود مانند بانات مگر از بانات
کم قیمت بود۔
پٹوا۔ کسیکہ ابریشم باہم پیچد۔
پٹواری۔ کسیکہ حساب دیہ و قصبہ دانستہ
باشد و آن از قسم ہنود بود۔
پٹوانا۔ کسے را تنبیہ دہانیدن از کسے
بود۔
پٹوتن۔ تختہ ہائے بود کہ بدان مانند
سقف سازند۔
پٹھ۔ بچہ مادہ از مرغ و بز باشد و بضم
فارسی سُرین گاو و گوسپند را گویند و بمعنی
شائبہ و بو نیز استعمال کنند۔
پٹھا۔ چند معنی دارد اول قسمے از رگ

کندہ بود۔ دوم بچہ کبوتر و مرغ و بہم باشد۔
سوم شاگرد پہلوانان را گویند۔ چہارم قسمے
از رزبات بود کہ پیراہن و وپٹہ ہا دوزند
پنجم برگ کاہ خواہ پوست پیاز بر زبان
نہادہ صفیر زنند کہ بدان آواز مانند آواز طائران
برآید ششم برگ خشک شدہ تمباکوی
خوردنی بود ہفتم بائے فارسی سر پلن سپ
باشد۔
پٹھان۔ افغان را گویند و آن یکے از
چہار ذات مسلمان باشد۔
پٹھانی۔ زن افغان را گویند۔
پٹھو۔ کسیکہ بہ پیوستہ پس کسے ماند۔
پٹھور۔ بچہ مادہ گاو و گاومیش بود۔
پٹھیا۔ بچہ مادہ گاو و گاومیش و بز بود
پٹی۔ چند معنی دارد اول پارہ طولانی
جامہ کہ بر جراحت بندند۔ دوم چوب کلان
چارپائی کہ دو طرف میباشد۔ سوم قسمے
از شیرینی بود چہارم قسمے از بندش
دستار باشد پنجم نوعے از بافتن موے
سر زنان بود ششم نوعے از پیچیدن
رشتہ کاغذبادی بود کہ آن را پیچی دار
گولہ گویند ہفتم جائے کہ چند ماہ گرد سر چا
و بچہ بندند نہم پٹیات ٹاٹے و نواڑ را
گویند و بتحتانی مجہول موے خم و فرو رشتہ
کہ مردمان بر ہر دو گوش گذارند۔

پٹیان - ہر دو چوب طولانی چارپائی
باشد و بتخفیف تلمے ہندی دکسوان
سے ہر دو طرف سر دختران باشد۔
پٹی آنکھون مین باندھنا - کنایہ از
چشم پوشی و بیمروتی باشد۔
پٹی پرا - کبوتریکہ پرہائے پروازش
کندہ شدہ باشد بر آمدہ باشد یعنی از خود بر پایش
بیفتادہ باشد۔
پٹی پڑھانا - نما نیدن کسے باشد کسے را
از جانب کسے۔
پٹلیٹ - شخصے بود کہ در فن پٹا بازی
مہارت دارد و آن پٹا سلاحے باشد
مانند شمشیر کہ دست تامرفق در قبضہ آہن
کردہ آزادی جنبانند و کبوترے را گویند
کہ تمام سرخ خواہ زرد خواہ سیاہ خود
نیز بود و بالائے پرہائے سفید در گلو برآید
پیتی - دشمنی و عداوت را گویند و ماہر
بود در فن جنبانیدن پٹا کہ یکے از سلاح
است۔
پٹیلا - ناوے بود دراز و عریض کہ از
تختہ ہا فرش کنند تا اہل و پالکی و لباس
و پیلان سوار شدہ بگزرند۔
پٹیلنا - چیزے را فروختن بقیمت
اندک و بگوئے کسے چسپانیدن باشد
پٹیلون - صدا آواز ... دراج

سفید بود۔
پٹیلین - قسمے از روغن باشد کہ در چوب
یدان بند کنند مگر مانند اہار سخت بود و
لغت انگریزیست۔
پچا - آبادان باشد کہ مترادف لفظ
بھرا است میگویند خدا اوس گھر کو بھرا پچا رکھے
یعنی آباد دارد
پچاوا - جائیکہ خشت ہا برہم دگر نہادہ
پزند بزاوہ۔
پچوڑا - کسیکہ زیادہ تر در رذالت
باشد۔
پچ - جانب داری و پروردش سخن و
طرفداری باشد۔
پچارا - خرقہ و پنبہ و پشم کہ بر سر چوب
بندند و بدان روغن خواہ آب بچھرے مانند
پچاس - بروزن اساس عدد یست
مشہور ف پنجاہ ع خمسون۔
پچانا - ف گوارہ کردن ع ہضم و کنایہ
از خود را لاغر کردن بسبب رنج باشد و
مال از کسے گرفتہ باز ندادن باشد۔
پچانوے - عدد یست مشہور ف
نود و پنج۔
پچتانا - ف افسوس خوردن ع
تاسف
پچر - چوبے کہ در سوراخہائے چوب

براے صاف کردن سوراخ نهند وکنایه از
کوچکی وخردی یاکلانی وبزرگی وکنایه از سعی
کننده بود۔
پچر پچر۔ کف بسوے انداختن بآواز
بار بار۔
پچر ٹهکنا۔ کنایه از آفت ناگهانی رسیدن
پچر لگانا۔ چانه زدن در چیزے۔
پچر مارنا۔ کسے را از جانب کندن ودشمنی
کردن وآمدن ندادن۔
پچک۔ تہ بیضه مرغان بود مقابل سر
بباے فارسی مکسور امر بود از ترسیدن
پچکاری۔ چیزے میان تہی که دوا باریک
دران کرده در زخم رسانند۔
پچک جانا۔ کجی افتادن در ظرف مس و
نقره وجست بسبب کدام صدمه۔
پچکنا۔ همان بود که گفته شد وخائف شدن
از کسے۔
پچلونا۔ معجونے که دران نمکها بود که آن
هاضم بود وآن پنج نمک ست سانبهر ونمک
لاهوری ونمک سیاه ونمک شور نمک
پچنا۔ ن گوارا شدن وبمعنی لاغر شدن
هم آمده
پچونی۔ چیزیکه قریب معده می باشد
معده
پچهاڑنا۔ بر زمین افگندن انسان را
وگاو وبنرو ماحیوان را۔
پچهاڑی۔ رسنے باشد که بر پاهاے
اسپ واشتر نهند۔
پچهاڑین کهانا۔ خود را بار بار بزمین
زدن۔
پچهان۔ طرف مغرب باشد۔
پچهائین۔ مردم مغرب را گویند۔
پچهتر۔ عدد یست مشهور ن هفتاد وپنج۔
پچهلا۔ وقت سحر خوردن در ایام صیام
باشد وچیز پسین ومردم پسین
پچهلا پهر۔ پاس آخرین شب وروز باشد
پچهلا کهانا۔ طعامیکه وقت سحر خورند
پچهلپائی۔ زنیکه ساحره باشد گویند پاے
او پیچه پس وپاشنه پیش باشد وجگر اطفال بخورد
پچهلے کو کهین جانا۔ بآخر شب جاے
رفتن باشد۔
پچهم۔ جانب غرب باشد مقابل شرق
پچهنا۔ آله حجامان باشد که آن را بر گوشت
زده بالاے آن شاخها کشند تا خون برآید
بضم لول الالته صاف کردن هر چیز۔
پچهنے دینا۔ ن نشتر زدن۔
پچهائی۔ بادیکه از مغرب آید وبادپه چینه
بند بود که جانب پشت بندند۔
پچهوائی۔ همان هواے مغرب باشد
پچهوڑن۔ آنچه از پاک کردن غله بماند

افشان برآید۔
پھوڑنا۔ غلہ را بغلہ افشان پاک کردن باشد۔
پچھاؤ۔ باشباع واو کشیدہ ہوائے جانب مغرب را گویند۔
پچی۔ چیزے کہ بچیزے درآید و پیوند و بکسر اول چیزیکہ از صدمہ چیزے بہن شود
پچیس۔ عددیست مشہور بیست و پنج
پچیسی۔ بازی باشد از آلات قمار کہ ہفت خرمہرہ یا شش خرمہرہ در آن بجائے نرد باشد۔
پچی کاری۔ نصب کردن جواہر سنگ باشد در سنگہائے مختلف اللون۔
پدا۔ طائرے باشد برابر کنجشک کہ خوش آواز بود ہندیست و چیزیکہ از رشتہ خواہ ابریشم بر چلہ کمان بافند و درآن گلولہ نشانہ افگنند۔
پدا دینا۔ کنایہ از عاجز کردن باشد۔
پدانا۔ گریزانیدن بود کسے را۔
پدڑی۔ طائرے باشد کوچک از کنجشک کہ اطفال آنرا پرورند
پدم۔ بروزن قدم عددے باشد مشہور و آن صد کرور بود و نشانے بود در پاے مردم کہ بسیار مبارک باشد۔
پدمنی۔ قسمے از زن بود نازک تر۔

پدّو سمرو بزدل را نیز گویند و اگر زن بود بجاے الف تحتانی معروف دارند۔
پدی کی ضمانی۔ سو بہ داری و ضمانت شخص مہمل و ضعیف باشد۔
پر۔ فارسی ست و بال نیز گویند و در ہندی کلمہ بود کہ براے ربط کلمات آرند و بمعنی لیکن ہم آمدہ۔
پرا۔ بروزن سرا سپاہیان کہ برابر نشیند ع صف۔
پرا باندھنا۔ صف بستن باشد۔
پراٹھا۔ نان روغنی کہ بر توا پزند۔
پرانا۔ ف کہنہ ع مندرس و اگر چیز مونث باشد بجائے الف دوم تحتانی معروف آرند
پرانی کھوپڑی۔ بمحاورہ عوام مردم کلان سال را گویند۔
پرایا۔ بیگانہ و مال بیگانہ را گویند و اگر آن چیز مونث باشد بجاے الف تحتانی معروف آرند۔
پرب۔ بروزن طرب نوعے از نگین الماس باشد۔
پرپا۔ بروزن ترسا کبوترے کہ بر پاہا پردار و کلان و اگر پاہائے کوچک ساق پاہا دارد موزہ پا گویندش و ہر دو فارسی است۔
پرت۔ تہ و طبق۔

پرتلا۔ قسمے بین کہ از دوش تا کمر دارند و در آن شمشیر حائل کنند ف دوال شمشیر۔
پرجا۔ بروزن ہرجا مردم رعایا را گویند کہ زیر حکم باشند
پرجمنا۔ روئیدن پرہاے طائران باشد بعد کندیدن۔
پرجھاڑنا۔ ریزانیدن پرہا بود مرغان را ف برانداختن و کریختن۔
پرجھڑنا۔ افتادن پرہاے مرغان بود ف پرافتادن۔
پرچ۔ چیزے بود کہ از چوب یا بیخ نے سازند و آن را بجاے قبضہ در چوبہا دارند و چوب بازی کنند و نام راگنی بود از سی و شش راگنی مشہور۔
پرچانا۔ رام کردن جانوران وحشی و مردمان و اطفال بود۔
پرچنا۔ رام شدن جانوران و مردمان و اطفال بود و باے فارسی مفتوح راے مہملہ ساکن نون مشدد بالف کشیدہ کندن پرہاے کبوتران بود تا پرہاے دیگر برآورند
پرچھائیں۔ ف سایہ و پرتو ع ظل عکس
پرچھتی۔ چیزے باشد از کاہ دہقاں کہ سر دیوارہاے خام بدان پوشانند تا اثر آب باران بدیوارہا نرسد۔
پردادا۔ جد پدر باشد و اگر جد پدر باشد

بجاے الف آخر تحتانی معروف آرند۔
پردہ۔ فارسی ست ع حجاب و غطاء بالکسر
پردہ اٹھانا و پردہ الٹنا۔ ف پردہ برداشتن۔
پردہ ڈالنا۔ پردہ انداختن۔
پردہ کرنا۔ ف پردہ کردن
پردیس۔ خلاف وطن بود ع غربت۔
پردیسی۔ ف غربت زدہ و غربت دیدہ ع غریب الوطن۔
پردے کی بوبو۔ زن پردہ نشین
پردے میں ہنسی۔ ف خندہ پنہان کردن۔
پرس۔ آب مقدار قامت مرد باشد
پرسا۔ دلاساے وارثان اموات و مردمان باشد ع تعزیت و در فارسی بمعنی خبر گرفتن و پرسیدن آمدہ۔
پرسا دینا۔ وارثان مردگان را دلاسا دادن و سخنان صبر گفتن بود
پرسا لینا۔ شنیدن سخنان صبر و تسلی بود از مردمان وارثان مردگان را۔
پرستان۔ جاے دیوان و پریان باشد۔
پرسوں۔ اگر پیش روز گذشتہ باشد ف پریروز و اگر بعد روز آئندہ باشد ف پس فردا۔

پرسون کی رات - شب پیش شب گزشته باشد نہ پرین شب -

پرسیاوشان - فارسی ست ع دوائیست معروف

پرشہر - شہر سواے وطن را گویند -

پر کاٹنا - پر بریدن -

پرکار - فارسی ست -

پرکترنا - پر بریدن باشد -

پرکٹ - طائرے باشد کہ پر و بال آن بریدہ شود -

پرکٹنا - بریدہ شدن پر و بال بود

پرکھ - شناسیدن زر مسکوک بود از قلب و خالص و شناختن نیک و بد را نیز گویند

پرکھا - جد پدر و جد جد باشد -

پرکھانا - شناسانیدن زر باشد -

پرکھائی - اجرت صرافی کنانیدن بود کہ بصرافان دہند -

پرکھن - جد پدر و مادر و مانند آن باشد و زینکہ در عزیزان و یگانگان کہنہ سال شدہ باشد -

پرکھنا - تسرہ کردن -

پرکھوائی - اجرت صرافی کردن بود کہ بصرافان دہند -

پرکھیا - کسیکہ زر قلب و خالص شناسد

پرگنہ - ریعے را گویند کہ ازان خراج گیرند - این لغت فارسی ست وارد و بمعنے قصبات و دیہات چند کہ ازان خراج گیرند مستعمل ست -

پرگھرا - کبوتری کہ آشنا سانے خانۂ دیگران باشد -

پرگیری - بروزن کشمیری پریکہ بر چوب تیر نشانند ت پر تیر -

پرگیری لگانا - نشانیدن پر باشد بر تیر -

پرمٹ - جائیکہ محصول از تاجران گیرند

پرمل - چیزے بود کہ دانہ ہاے جوار بریان کنند کہ مردمان خورند -

پرن - بروزن چمن آواز طبلہ باشد کہ ہنگام غنای نوازند -

پرنالا - چیزیکہ ازان آب بامہا فرو ریزد ت ناودان -

پرنالی - تیاری و تنومندی اسپ بود و آنچنانست کہ سرین ہاے اسپ گندہ شود و میان ہر دو ناحلہ پدید آید -

پرنالی پڑنا - ہمان تنومندی اسپ باشد

پرنانا - ہمان جد مادر باشد و اگر جدہ مادر باشد بجاے الف آخر تحتانی معروف آرند

پرندہ - مرغ و طائر -

پروا - فارسی ست ع باس بالفتح و بضم باے فارسی باد جانب مشرق بود و آبادی چند خانہ را گویند در میدان و صحرا ع قریہ

پروار۔ بروزن خردار گروہ مردم کہ از یک خاندان باشد۔

پروال۔ بروزن ہر سال مرضے باشد در چشم کہ موے در پلک روید و بخلد۔

پروان چڑھنا۔ پرورش کامل یافتن اطفال انسان۔

پروان۔ بروزن سرطان نامے از قسم بادبان کشتی باشد۔

پروانہ۔ فارسی ست پروانہ شمع و حکمنامہ

پروائی۔ باد جانب مشرق بود۔

پروایا۔ چیزے از چوب سازند و زیر پایۂ پلنگ نہند ف زیر پایہ

پروتا۔ پسر پسر پسر باشد و اگر دختر پسر پسر بود بجائے الف تحتانی معروف آرند۔

پرونا۔ رشتہ در سوزن کردن بود ع سلک بالگر۔

پرون کی جڑ۔ اصل و بیخ پرہاے مرغان باشد۔

پرہیز کرنا۔ ف پرہیزیدن ع اجتناب و پرہیز کردن بیمار بود از غذاہاے ضرر رسانندہ۔

پرہیز کروانا۔ بیمار را غذاے موافق او دادن باشد۔

پری۔ فارسی ست ع جن۔

پریت۔ شیطان کہ مردم آزار بود ع خبیث۔

پرتیا۔ چیزے از چوبہا بشکل مخروطی سازند و رشتہ از دوک کشیدہ بران پیچند۔

پرکھا۔ تفکر و غور و تامل را گویند۔

پڑوا۔ تاریخ اول ماہ ہنود باشد و ہر ماہ بحساب آنہا پانزدہ روز بود و قسمے از طایر کوچک دراز پا باشد کہ بر کنار آب می نشیند و حلال ست۔

پڑی۔ طائرے باشد دراز پا و دراز منقار و آن چند اقسام بود و کنار آب می نشیند و حلال ست

پڑا۔ تختہ کاغذ کہ در آن چیزہا نہادہ بند کنند و از رشتہ پیچند تا کشادہ نشود و چرم خشک شدہ و بل طبلہ را نیز گویند و بفتح اول بمعنی افتادہ۔

پڑا پانا۔ چیز افتادہ یافتن بود۔

پڑا گرا۔ چیز افتادہ را گویند۔

پڑاؤ۔ جاے فرود آمدن کاروان و لشکر باشد۔

پڑاو مارنا۔ تاخت و تاراج و غارت مردم قافلہ باشد در روز و یا در شب۔

پڑ جانا۔ دراز شدن بود و کنایہ از افتادہ شدن زمین باشد کہ زراعت نیاورد؟

پڑنا۔ ہمان دراز شدن مرد و زن باشد

پڑوسس - ت ہمسائیل ع جوار -
پڑوسی - ت ہمسایہ ع جار -
پڑھ - امر بود بخواندن ت بخوان ع اقرا بالکسر -
پڑھا لکھا - کسے باشد کہ خواندن و نوشتن داند -
پڑھانا - کسے را بخواندن گرفتن وا شارت کردن بقرات و چیزے تعلیم دادن و کسے را علم آموختن -
پڑھنا - ت خواندن ع تعلیم -
پڑیا - پارہ کاغذ پیچیدہ کہ در آن دوا و مانند آن دارند و بفتح باے فارسی بچہ مادہ گاو میش بود -
پڑیل - بکسیکہ ہر وقت و ہر جا دراز شود و عاجز از رفتار بود -
پڑی ہوئی آواز - صداے کسا کہ گلو صاف صاف بر نیاید -
پسانا - بر آوردن آب از برنج جوش کردہ بود
پساؤ با شباع واو آب بر آوردہ برنج جوش دادہ باشد -
پسائی - مزد سائیدن غلہ و مانند آن باشد
پستول - تپنچہ را گویند ت تفنگچہ -
پستہ - فارسی ستہ ع فستق -
پسرنا - دراز شدن زن باشد پیش مرد -

پسرہٹا - بازاریکہ در ان دکانہاے دوال فروشان (بنیا - یان) باشد
پسلی - بروزن اصلی استخوان پہلو را گویند
پسند پر قیمت دینا - بعد پسند کردن جنس دادن قیمتش باشد -
پسندے - پارہاے طولانی گوشت بود کہ براے کباب سیخ تراشند -
پسنہاری - زنیکہ غلہ را آرد کند -
پسو - کرمے بود کوچکتر از پشہ کہ می پرد و می گزد -
پسوانا - آرد کنانیدن غلہ و تابیدن باشد
پسوائی - مزد و اجرت سائیدن غلہ و مانند آن بود -
پسوج - بفتح باے فارسی بروزن عروج دوخت اول را گویند کہ بر آن دوخت باریک کنند -
پسوجنا - نون و الف مصدری ہمان دوخت کردن باشد کہ بعد ازان دوخت باریک کنند -
پسیجنا - نرم شدن و رحم آوردن و عرق آوردن سرپوش دیگ و عرق آوردن دستہا ہنگام کردن کارے باشد -
پسینا - ع عرق بفتحتین -
پسینا آنا - عرق آمدن -

پسینا بہنا - عرق روان شدن از بدن بود-
پسینا نکالنا - خوی کردن ع رشح لفتح
پشتارہ - فارسی ست -
پشتک - لگد اسپ بود کہ از ہر دو باز
پشتک مارنا - ت جفتہ زدن -
پشتی - فارسی ست
پشتیبان - فارسی ست در محاورہ ہند چوبہا باشد کہ در عرض تختہ ہائے تخت دپارہ ہائے در نصب کنند تا تختہ ہم پیوستہ مانند جدا نہ شود-
پشتین - آباو اجداد باشد ت پشت بپشت
پشتو - زبان افغانان باشد
پشتولیا - قسمے از قماش باریک بود کہ آن را زنان پوشند -
پشمینے کا کیڑا - کرمے کہ پشمینہ را تباہ کند-
پشت یا - بمحاورہ زنان گربہ را گویند -
پشیمان - فارسی ست شرمسار-
پشیمان ہونا - ت شرمندہ شدن ع ندامت و خجلت-
پکا - ت - پختہ وکنایہ از مردم ہوشیار وجہاندیدہ بود-
پکا پیسا - جہان مرد جہاندیدہ و پختہ بود دیگر زن باشد بجائے ہر دو الف ہر دو تحتانی معروف آرند-
پکار - امر بود از آواز دادن و بمعنی تلاش وجستجو نیز آمدہ-
پکار کے کہنا - بآواز بلند گفتن بود-
پکارنا - آواز دادن باشد-
پکانا - ت پختن وکنایہ از عاجز کردن و رنج رسانیدن باشد-
پکڑ - بروزن کمر امر بود بگرفتن چیزے دگرفتن چیزے یا ستواری دکشتی گرفتن پہلوانان کہ باہم آویزند-
پکڑ دھکڑ - باہم آویختن در جنگ باشد ت ہشت مشت -
پکڑنا - فرو گرفتن-
پکانا - پختہ کردن میوہ باشد در خانہا-
پکنا - پختہ شدن خواہ میوہ باشد خواہ ریش وما دہ دمیوہ باکہ از سیاہی سفیدی آورد-
پکوان - ہر چہ از آرد شیرین و نمکین کہ در روغن بریان کردہ خورند-
پکھال - شئے بود کہ بر گاو و شتر نہادہ آورند-
پکھاوج - قسمے باشد از مزامیر کہ آن را نوازند-
پکھڑ دتا - با ما پیچیدہ در جنگ [illegible]

بالاے آن ورق نقرہ پیچیدہ در شادی ہا
تقسیم کنند۔
پکھیرو۔ ت پرندہ ع طایر و این زبان
قصبہ است۔
پکی اینٹ۔ خشت پختہ را گویند۔
پکی دیوار۔ از خشت آہک باشد
پگڈنڈی۔ ت جادہ
پگڑ۔ دستار کلان سر را گویند۔
پگڑی۔ ت دستار ع عمامہ بالکسر
پگڑی باندھنا۔ ت دستار بستن
پگڑی پھیر کر رکھنا۔ کنایہ از سخن اول
برگردیدن و بارادہ فساد نشستن باشد۔
پگڑی رکھنا۔ دستار بر سر نہادن
بود۔
پگھلانا۔ گداز دادن و نرم کردن چیزے
و نرم کردن دل بود۔
پگھلنا۔ گداختن
پل۔ ع صراط بالکسر و در ہندی دو معنی
باشد از چرم کہ در آن آب بسیار آید گاوان
از چاہ کشند و بدان آب بباغ و زراعت
دہند و بالفتح بائے فارسی پارہ از ساعت
بود و شبانروز شصت دم ع لحظہ و بکسر بائے
فارسی امر بود از در آمدن در چیزے بزور و
جوان مردی و دلاوری۔
پلا۔ سنگ بکہ و بالفتح بائے فارسی میدان

و دوری زمین و جنبہ کسے کردن و کنارہ چادر
و دو شالہ و مانند آن باشد۔
پلاؤ۔ برنج و گوشت بود و بالفتح اول حیوانیکہ
در خانہ مردم پرورش یابد ت خانگی۔
پلاس پاپڑہ۔ تخمے باشد و دوای دہند بیست
پل پڑنا۔ بزور و زبردستی در آمدن۔
پلپلا۔ ہر چہ نرم و بوسیدہ شدہ باشد
و بضم ہر دو بائے فارسی چیزیکہ میانش
خالی شدہ باشد ع مجوف و اگر آنچیز مونث
باشد بجاے الف تحتانی معروف آرند
پلپلاکے کھانا۔ چیزے در دہن نرم کردن
بی دندان زدن باشد۔
پلپل ٹھیکری۔ کنایہ از فرج زن باشد
پلڑا۔ ت پلہ ترازو۔
پلشت۔ فارسی ست ع فاحشہ۔
پلک مارنا۔ ت مژہ زدن۔
پلک نواز۔ کسیکہ بیکدم نواز دو غنی
کند و این صفت باری تعالے ست جل شانہ
پلکین ٹانکنا۔ دوختن مژہ ہاے مرغان
جنگی بود کہ ہنگام جنگ کردن چشمہائش
بند شدہ باشد۔
پلنا۔ پرورش یافتن باشد و بکسر بائے
فارسی در جاے خوف رفتن از دلاوری
پلنگ۔ بمعنی چارپائی فارسی ست۔
پلنگڑی۔ چارپائی کوچک تر و نازک را

گویند۔

پلول۔ نام ثمرے باشد کہ ان را گوشت
و بیگوشت پزند و خورند و مزہ میست۔

پلوٹھی۔ طفل اول باشد خواہ پسر خواہ
دختر۔

پلّی۔ بر وزن دلی چیزے بود کہ بدان روغن
چراغ از سبو بر آرند و باے فارسی مکسور لام
مشدد و تحتانی معروف رسیدہ بچہ ملدہ سگ
بود۔

پلیتھن۔ بزبان قدیم خشکی را گویند و آن
آرد باشد کہ آنرا گسترانیدہ گلولہ آرد بران
پہن سازند و کنایہ از تغیر کردن حال کسے
بود از ضرب چوب و لکد۔

پلیو۔ بزبان قدیم شوربائے گوشت را
گویند۔

پن۔ بر وزن زن کلمہ باشد کہ ہرگاہ در
آخر لفظے آید فائدہ عمر دس و سال بخشد
مانند لڑکپن بچپن و بضم فارسی امر بود بدشنام
دادن و بد گفتن کسے نام پہ رہائش
گرفت۔

پنا۔ کلمہ بود کہ ہرگاہ در لفظے بآخر آید فائدہ
عمر دس و سال بخشد چنانکہ لڑکپنا بچپنا
یعنی سن طفلی و بہ تشدید نون زمرد را گویند
کہ از جواہر ست و بضم فارسی و تشدید نون
نام آبا و اجداد کسے گرفتہ دشنام دادن
بود۔

پن بتاشا۔ برنج پختہ کہ در آب انداختہ پزند

پنبی۔ فارسی ست یعنی لباس پنبہ
آگندہ۔

پن پلاؤ۔ جاے رسانیدن آب
حیوانات صحرائی بود۔

پنپنا۔ تازہ شدن و فربہ شدن بود بعد
لاغری۔

پنجابی۔ مردم پنجاب و چوبہائے کہ
برابر در ہا استادہ کنند براے استوار
شدن در۔

پنجرہ۔ فارسی ست ع قفس۔

پنجم۔ بضم جیم فارسی ست و آن محصول
گرفتن چوب و خشت باشد حاکمان را
از سوداگران۔

پنجہ۔ فارسی ست و در ہندی دارد و
استخوان خمیدہ پہلوے حیوانات بود
کہ کناسان و خاکروبان بدان بر از مردم
برداشتہ در سبد خود اندازند۔

پنجہ پھیرنا۔ پنجہ گردانیدن حریف بود۔

پنجہ کرنا۔ پنجہ کردن و پنجہ در پنجہ کسے زدن

پنجالیجانا۔ پنجہ پیچیدن و یافتن و تابیدن

پنجیری۔ خورشے باشد کہ آرد و شکر و
زنجبیل آمیختہ در روغن بریان کنند و
در شادیہا روزانہ زنان بکار رستہ عروس

ہندوستان تقسیم کنند -
پنچ - مردمانے کہ فیصلۂ نزاع مردمان کنند ع حکم بفتحتین -
پنچایت - جمع شدن مردمان بود برائے فیصلہ مردمان و جمع شدن عزیزان مردم رذیل را نیز گویند -
پنچ پیر - شخصے را گویند کہ در ہر مذہب شریک شود -
پنچولیا - پنجدرہ کلان تر وکشادہ ترکہ در بازارہائے فراخ سازند کہ از ہر در آن مردمان سوار و پیادہ بگزرند چہ در زبان اردو پولیا دراز را گویند و بدون ترکیب فائدہ معنی نہ بخشد ن پنجدرہ -
پنچکی - آسیائے کہ بہ آب گردد
پنچم - نام شہر باشد از ہفت شہر مشہور کہ جزو اعظم غنا ست -
پنچورا - ظرفے بود کہ از گل سازند پائین آن سوراخہا کنند و از آب پر کنند و آب از سوراخ ہا چکد و ہنگام شستن از کف دست بند کنند آب از سوراخ ہائیش نچکد و این از بازیہائے اطفال است -
پنچھالا - کسے را گویند کہ ہمیشہ پاکے مانند -
پنسندرہ - مدلسیت مشہور

پنڈ - جسم و ہمراہی و بس او کسان باشد
پنڈا - بدن آدمی باشد ع جسد بفتحتین وگلولہ آرد و مانند آن بود کہ ہنود بنام اموات خود دہند و بفتح باے فارسی کسیکہ خدمت معابد ہنود کند -
پنڈا بھیکا - تپ خفیف را گویند -
پنڈا جلنا - تپ را گویند کہ محسوس شود -
پنڈارا - قومے بود راہزن ع قطاع الطریق -
پنڈا گرم - ہمان شدت تپ باشد -
پنڈاین - زن برہمن باشد کہ آن را پانڈے گویند -
پن ڈبی - قسمے از مرغابی بود کہ کوچکتر باشد و در آب بیخورد -
پنڈت - دانندہ علوم ہنود را گویند -
پنڈلی - عضوے باشد ع ساق -
پنڈول - از قسم خاک بود سفید و خوشبو و بجائے آہک بر دیوار ہا مالند -
پنس - سواری نصاری باشد کہ کہاران بردارند و این زمانہ جملہ امیران بران سوار شوند -
پنساری - کسیکہ اجناس ادویہ فروشد
پنسال - شناخت ہمواری زمین باشد از آب کہ آب جاری کردہ پیمایش کنند -

پنسل - قلم سرب باشد که انگریزان بان نویسند و لغت انگریزیست -
پنسوره - هر پنج سوره قرآن مجید که نوشته باشند -
پنسوی - ناؤ کوچکتر را گویند -
پنسیری - سنگ وزن کردن پنج سیر بود
پن کپڑا - پارچه بود که از آب تر کرده بر جراحت بندند -
پنکٹی - ظرفے بود از سنگ که پان را در ان کوبند و مردمان بے دندان خورند -
پنکھا - باوزن و بادفرع مروحه -
پنکھڑی - باے فارسی مخلوط النون کاف مخلوط الہا زده راے ہندی بتحتانی معروف برگ گل ع ورق بفتحتین -
پنگا - یکه پا بالش کج باشد در خلد عاجز ماند -
پنگھٹ - جاے یا چشمه که مردم از آنجا آب گیرند -
پنواڑی - جائیکه درخت تنبول روید
پنوانا - خود را ازکسے دشنام دہانیدن و بد گویانیدن بود -
پنہاری - زنیکه باجرت آب از چاه کشیده بجا انہار ساند -
پنہیائی - زنیکه آب از فرجش ہنگام جماع آید

پنی - ورق مس در انگ باشد که بر چیزہا دوست بر نحن چسپانند -
پنیا سوت - تالابے که آب از زمین در ان بر آید و باقی ماند -
پنیالا - میوهٔ برابر جامن بود و رنگ عنابی دارد و ہندیست -
پنیر - فارسی ست ع جُبن -
پنیری جمانا - کارے شروع کردن که از ان بسیار کار ہا بر آورند -
پَو - سپیدی صبح باشد و صفر پاسه کعبتین را گویند که در قمار بازی میشود -
پواج - بفتح اول بر وزن ردنج پاجی بار را گویند و این جمع مصنوعی ست -
پوّا - چہارم حصه از آثار بود -
پوارا - ف افسانه -
پوائی - یک باز جفت کفش باشد
پوپلا - یکه دندان او بسبب پیری افتاده باشند و اگر موئث باشد بجاے الف تحتانی معروف آرند -
پو پھٹنا - روغن شدن صبح بود و صبح دمیدن -
پُوت - دانہاے باریک بود که سلک سازند و بکار ہا آید و رنگا رنگ سازند
پوتا - پسر پسر را گویند ف نبیره و محصول زمین رنیند گویند که حاکمان از

مزارعان گیرند۔

پوتڑا۔ پارچہ خواب اطفال توزانیدہ بود وپارچہ کہ زیر بیمار گسترانند۔

پوتڑوں کا امیر۔ کسانیکہ در دولت پدر و مادر پیدا شدہ باشند۔

پوتڑے بدلنا۔ لتہ ہائے گستردہ زیر بیماران تبدیل کردن بود کنایہ از حال بد شدن بیمار باشد۔

پوتنا۔ گل سپید بر دیوارہا مالیدن بود ولتہ آن گل را نیز گویند کہ بداں سپیدی بر دیوارہا مالند۔

پوتنا پھیرنا۔ گل خواہ لتہ گل آلودہ بر دیوارہا مالیدن باشد۔

پوتھی۔ کتاب نجوم وکتاب علم موسیقی و کتاب علم ہنود وگرہ سیر را نیز گویند۔

پوتی۔ دختر پسر باشد نہ بنیرہ

پوٹ۔ بقچہ کہ در آن طعام یا اسباب بستہ آورند۔

پوٹا۔ آنچہ در آن مژہ چشم روید۔

پوٹ کی چادر۔ چادریکہ بالائے کفن مردہ دارند وبا آن دفن کنند۔

پوٹلی۔ لتہ کوچک کہ در آن دوا برائے تکمید یا خیسانیدن بندند۔

پوٹین۔ روغنے باشد مانند اہار کہ در آن ... محبوب بدان بند کنند واین لغت انگریزیست

پوجا۔ بندگی وعبادت ہنود باشد مت پرستش۔

پوجنا۔ پرستیدن اصنام ودادن زر بکسے عبث وناحق باشد۔

پوچ۔ فارسی ست بیہودہ وہرزہ و یاوہ نیز گویند۔

پوچھن۔ جامہ ولتہ وپنبہ کہ بدان نجاست پاک کردہ بیفگنند وبقیہ چیزے پسیدہ باشد۔

پوچھنا۔ صاف کردن چرک آلایش وآلودگی چیزے بود از چیزے وبواو معروف پرسیدن۔

پوچھوانا۔ دور کنانیدن آلائش بود از زخم وصاف کنانیدن چیزے آلودہ را از کسے وپرسانیدن حال کسے از کس دیگر۔

پودنا۔ طائرے باشد خوش آواز برابر گنجشک بود۔

پودھ۔ درخت ہائے یکسالہ کہ آن را در باغہا نشانند۔

پودھا۔ درخت کوچک یکسالہ خواہ دوسالہ ت نونہال۔

پودینہ۔ فارسی ست پودنہ وپودنگ ولغتا بدون عین نیز گویند ع نعناع

پور۔ پارہ از سہ پارہ انگشت بود ...

میان دو پیوند چوب دنی نیشتر باشد ف بند۔
پورا۔ ف تمام و ہمہ ع کل و کامل۔
پورب۔ جانب مشرق را گویند ع مشرق بالفتح۔
پوربی۔ نام از سی و شش راگنی مشہور۔
پوربیا۔ مردم مشرق را گویند۔
پوری چیزے از قسم مونثات کہ تمام و کامل باشد چنانکہ پوری بات و پوری زمین و نانے باشد تنک کہ در روغن بریان کنند و خورند۔
پوزمال۔ رسنے در چوبے باشد مانند حلقہ کہ دہن اسپ در ان پیچیدہ نعل بندی نمایند۔
پوزی۔ تسمہ کہ گرداگرد دہان اسپ دادہ از گوشہایش بگزارند۔
پوس۔ نام ماہ چہلم باشد از سال فصلی و آن وسط و شدت ایام سرما بود۔
پوسالہ۔ جائیکہ ہنود آب بمردمان آشامانند۔
پوست۔ بروزن دوست ف کوکنار ع خشخاش۔
پوستی۔ کسیکہ آب کوکنار خورد تا نشہ شود۔
پوسیری حصہ چہارم سیر باشد۔
پوش۔ و آن کلمہ ایست کہ برائے دور شدن مردمان در راہ بخوف رسیدن صدمہ از حیوانات و سواری بر زبان آرند۔
پوشاک۔ فارسی ست ع لباس باشد۔
پوکنا۔ سرگین کردن اسپ و مانند آن باشد۔

پوکھر۔ دستے باشد در فن چوب بازی کہ بالائے سر حریف جانب راست آن زنند۔
پولا۔ چیزیکہ از اندرون خالی باشد و بمعنی چند خس بستہ باشد کہ بدان پوشش مکان کنند و اگر از قسم مونث باشد بجائے الف تحتانی معروف آرند۔
پولاد۔ فارسی ست ع فولاد۔
پولی۔ نوعی از رفتار کہاران باشد ہنگام سواری بردن۔
پون۔ شش حصہ چیزے را گویند و تنہا با کلمہ دیگر آمیزد مانند پون پیسا و پون دمڑی پون سکا یائی کاف و بواو معروف و نون مخفیہ صدائے خفیف بر آمدن باد باشد از کون مردم۔
پونا۔ کفگیر سوراخ دار حلوا فروشان را گویند
پون پائی۔ کنایہ از مار باشد چہ پون بزبان اصلی ہند ہوا را گویند و این سرعت و روانی ہوا و آب دارد۔
پون پاؤ۔ چیزے کہ شش حصہ ربع سیر بود
پون پیسا۔ سہ حصہ پول بود۔
پونجی۔ قدر مالے کہ خرید و فروخت از ان شروع نمایند ف مایہ ع بضاعت بکسر۔
پون دمڑی۔ شش حصہ چہارم پول بود
پونگا۔ استخوان ساق پا باشد و شگندہ مجوف را نیز گویند۔
پونی۔ فتیلہ پنبہ ندانی کردہ شدہ کہ برائے

رستن سازند۔

پونہنچ۔ ف رسائی وامر برسیدن نیز آمدہ۔

پونہنچا۔ ف بند دست ع ساعد واملائے این لغت ہمین ست چہ اگر ہائے ہوز بعد بائے فارسی نویسند بائے فارسی مخلوط الہا شود فتال و ماضی رسیدن بود۔

پونہنچانا۔ ف رسانیدن ع تبلیغ۔

پونہنچی۔ زیورے کہ زنان بر بند دست بندند دست بند و آن از طلا و نقرہ و مرصع میشود۔

پوئی۔ بنلتے بود بدان نان خورش سازند ہندیست۔

پوئی۔ دوانیدن اسپ بود بے محابا ت پویہ۔

پوئیون جانا۔ ف پویہ رفتن۔

پھاٹک۔ در کلان راگویند کہ در احاطہ و دیوانخانہ امیران نصب کنند۔

پھاٹی دینا۔ خرنگ زدن پس کسے باشد و این محاورہ بازاریانست۔

پہاڑ۔ ف کوہ ع جبل بفتحتین و کنایہ از چیز عظیم و سنگین بود و مخلوط الہا بالف ورائے ہندی کشیدہ امر باشد بدریدن چیزے۔

پہاڑا۔ مراتب عدد باشد محاسبانرا و مخلوط الہا بالف کشیدہ ماضی دریدن بود

پہاڑ پر چڑھنا۔ برآمدن بر کوہ باشد۔

پہاڑ کا درہ۔ ف درہ کوہ۔

پھاڑنا۔ ف دریدن۔

پہاڑی۔ کوہ کوچک تر باشد و بتحتانی مجہول جمع پہاڑا باشد کہ مراتب حساب ست۔

پہاڑیا۔ کسیکہ ساکن کوہ بودن کوہی ع جبلی

پہاڑی بکرا۔ بز کوہی باشد۔

پہاڑی کوا۔ زاغ سیاہ باشد۔

پھاگ۔ بلغت ہند قدیم سامان عیش از قسم رقص و غنا و مانند آن باشد۔

پھاگن۔ نام ماہ ششم باشد فصلی و آن ماہ ابتدائے موسم گرماست۔

پھال۔ پارہ دانہ چھالیہ باشد کہ از مصالح تنبول ست۔

پھاند۔ حلقہ ہا باشد کہ در آن مرغان و پیلان و جملہ حیوانات را شکار کنند و امر از جست و خیز کردن و از چیزے گذشتن باشد۔

پھاندنا۔ ف برجستن و برجستن حیوانات نر بود بر مادہ۔

پھاندی۔ پشتہ و پشتارہ نیشکر باشد۔

پھانس۔ خسے و ریشہ چوب و خارے کہ در بدن آدمی خلد و امر بود از گرفتار کردن کسے در چیزے۔

پھانسنا۔ کسے را گرفتار در دام آوردن

پھانس نکالنا۔ برآوردن خار باشد کہ

در بدن آدمی فرو رفته باشد۔
پھانسی۔ حلقۂ ریسمان که در گردن مجرمان اندازند برای کشتن۔
پھانک۔ پاره از خربزه و هندوانه و مانند آن و امر بود از فرو بردن چیزے بدون چلویدن
پھانکنا۔ ف فرو بردن۔
پھاوڑا۔ اوزاریست که زمین بدان هموار کنند ف کلند۔
پھاوڑی رائے هندی تحتانی معروف رسیده که بدان خاک روبه و سرگین اسپ کشند و چوبے باشد که بران ورزش کنند۔
پھاہا۔ پارچۂ باشد که بران مرهم چپانیده بر زخم ریش نهند۔
پھبتی۔ چیزے بچیزے تشبیه دادن بود که مشابهت دارد۔
پھبن۔ ف زیبایش چیزے باشد۔
پھبنا۔ زیبایش باشد بر کسے۔
پھپٹ۔ شور و غوغائے و فساد باشد۔
پھپک۔ افزونی بدن و درخت بود ع نمو تقمتین۔
پھپکنا۔ ف بالیدن و گوالیدن۔
پھپّا۔ شوهر خواهر پدر را گویند۔
پھپھس۔ خیار و ترب مانند آن گنده و میانش خالی شده باشد و هر کس از مردم گندگی بدن داشته باشد۔

پھپھوندی۔ چیزے باشد که بسبب رطوبت چیزے نشیند۔
پھپھوندی لگنا۔ ف پوزک بر آمدن۔
پھپّھی۔ خواهر پدر را گویند ع عمّه۔
پھپیا ساس۔ خواهر پدر زن باشد۔
پھپیا سسرا۔ شوهر خواهر پدر زن بود
پھپھیرا بھائی۔ پسر عمّه باشد۔
پھپھیری بہن۔ دختر عمّه باشد۔
پھٹ۔ تنها را گویند و در ع انگریزی باشد که بست و چهار گره دارد و مخلوط الها مکسور کلمه نفرین بود و مخلوط الها مفتوح امر بود بدریده شدن چیزے۔
پھٹا ماضی دریده شدن بود و تشدید تائے هندی پاره سے بود در طول که یک نے را طولاً دریده باشند۔
پھٹاکا۔ یک سو شدن معامله بود ع فیصله
پھٹ پھٹ۔ آواز و صدائے کفش و بکسر مردد مخلوط الها همان کلمه نفرین باشد
پھٹپھٹانا۔ صدائے که از برهم زدن گوشهائے بز و سگ بر آید۔
پھٹ جانا۔ ف دریده شدن و کنایه از برخاسته شدن دل از چیزها و در چشم نیامدن و ناپسندیده شدن چیزے کم و قناعت نکردن بر مال اندک بود چه میگویند که اُنسے جی پھٹ گیا یعنی دل برخاسته و بیزار شد

دمیگویند کہ اوکی آنکھیں پھٹ گئیں یعنی از کبر در خیال نمی آید۔

پھٹک - امر بود از غلا افشاندن و بمعنی قرب و نزدیکی با چیزے باشد۔

پھٹکار - ملامت کردن بود ع لوم۔

پھٹکارنا - راندن کسے را بود و زدن تازیانہ را نیز گویند۔

پھٹکری - دوائے بود کانی ف زاج عربی ع زاج۔

پھٹکن - ہر چہ از افشاندن غلا از قسم خس و خاشاک و دانہ و ریزہ برآید ف افشانہ۔

پھٹکنا - افشاندن غلا افشان باشد و آمد و شد کردن بجائے بود و چیزے باشد از رشتہ بافتہ کہ میان دو ریسمان کمان دارند و دران گلولہ نہادہ و کشیدہ اندازند۔

پھٹکی - قفسے مانند سبد افکندو دران صیادان طایران تو گرفتار آورند بضم فارسی مخلوط الہا پارہ و قطرہ از ہر چیز باشد مانند خون و دیم

پھٹنا - ف کفیدن خواہ زمین خواہ سرو مانند آن۔

پھٹنا آنکھونکا - چیز کم را از چشم انداختن بود بسبب دیدن مال و دولت۔

پھٹنا بالونکا - کفیدن مو بود بسبب خشکی۔

پھٹنا کپڑونکا - دریدن جامہ و لباس بود۔

پھٹے سے منہ - کلمہ باشد کہ در مقام نفرین کسی را گویند۔

پھٹیل - یکے از جنس جانوران کہ تنہا زیست تنہا ع فرد۔

پھدپھدانا - برآمدن دانہا و بثور بافراط باشد از جسم در جائے اندک۔

پھدکی - طایرے بود کوچکتر از کنجشک۔

پھر - کلمہ بود کہ فایدہ معنی لفظ باز دہد پس بخشد چنانچہ گویند پھر کیا ہوا یعنی باز چہ شد و امر بود از گردیدن و بائے فارسی مخلوط الہا مضموم صدا کہ پریدن کنجشک بود و بائے فارسی و ہائے ہوز ہر دو مفتوح بر وزن سحر چہارم حصہ روز یا شب باشد ف پاس و پہر بسکون با۔

پہرا - بر وزن صحرا پاس و محافظت چیزے کہ محافظت از مردمان کنانیدن بود و بائے فارسی مخلوط الہا مفتوح و مہملہ مشدد بالف کشیدہ تختہ طولانی کہ از ہر چہار طرف شادیر از آن رہ راندن در آید۔

پھرانا - ف گردانیدن ع حرکت و گردش را گویند۔

پھرتی - ف چالاکی۔

پھر جانا - واپس شدن چیزے کہ خریدہ شدہ باشد و گردیدن چیزے مانند آسیا و سرگردان کردن آب چیزے رہ گردیدن آب زرد

فقرہ بر چیزے بود۔
پھرّ سے اڑ جانا۔ آواز خفیف دادہ پرواز کردن گنجشک و مانند آن بود از طایران۔
پھرکی۔ چیزے ز چرم خواہ از چوب کہ آن را گردانند و چرم پارہ کہ در دک نہند تا دک ثابت گرد و دو چوب مدور کہ دران سیخ چوبے نصب کنند و رشتہ خام دران تابند و چوب مدور تار کشان و نسیار تا ام گل صد برگ۔
پھرنا۔ ف گردیدن و خرامیدن و کنایہ از براز کردن باشد۔
پھرہرا۔ ہرچہ خشک شدہ باشد بعد تر شدن مانند راستہ و زخم خشک شدہ را نیز گویند و پارۂ جامہ نشان و علم را گویند و دستارچہ و طرّہ۔
پھروانا۔ واپس کنانیدن چیزے۔
پھرپھری۔ آنچہ از اشیاے نوشتہ کہ بعد تر شدن خشک شود مانند راہ و جز آن و لقسم مخلوط الہائی اول ہوے بر اندام خاستن۔
پھریری لینا۔ برفراخیدن ع اقشعرار و کنایہ از قصد کردن کارو برگردن انداز ادنبال باشد۔
پھرکی۔ سپر مانند باشد کہ گرہ نے از رشتہ بافند و فن چوب بازی بدان آموزند و مخلوط الہائی مکسور بانشی گردیدن چیز نوشتہ و رد قیمت چیزے بود۔
پھرلی۔ چادرے باشد کہ پوشش و لباس

زنان ہنود بود۔
پھڑیا۔ جاے قمار باشد کہ قمار بازان آنجا نشستہ گروہ بندند و دو چوب دراز کہ ہر دو جانب بہل و طول بدارند۔
پھڑپھڑانا۔ ف طپیدن۔
پھڑک۔ نیہ دادن کسے را و پا ہاے کہ ترا گرفتہ طپانیدن و بینی مالیدن آن بر گاو در خانہ حریف نشیند۔
پھڑکنا۔ ف طپیدن ع اضطراب و جنبیدن طفل در شکم و جنبیدن چشم و کنایہ از عاشق و فریفتہ شدن بر کسے باشد۔
پھڑوانا۔ چیز پیراز کسے پارہ پارہ ودریدہ کنانیدن بود۔
پھنساوا۔ جاے گرفتار شدن در محنت و رنج کہ از آن برآمدن دشوار بود۔
پھسپھسا۔ خلاف استوار باشد۔
پھسکی۔ بادے کہ بے صدا از کون برآید
پھسلانا۔ ف لغزانیدن ع استزلال۔
پھسلن۔ جائیکہ قدم ہا در آنجا لغزد۔
پھسلنا۔ لغزیدن۔
پھسلنا پتھر۔ سنگے کہ بران نشستہ لغزند
پھنسنا۔ گرفتہ شدن و گرفتن چیزے در چیزے و بہ قید شدن و عاشق شدن و مقروض شدن و زیربار شدن ہم بود۔
پھکا جانا۔ سوختہ شدن بسبب آتش یا

حرارت عشق یا گرمی تپ باشد۔
پھکڑ۔ غوغا و شور و لطافت و ظرافت و گفتگوی پوچ و بیمعنی را گویند۔
پھکل۔ آہک سوختہ بود کہ ہنوز آب دران نیاختہ نباشد و در ہیچ بکار نیارند۔
پھکنا۔ عضویکہ دران بول حیوانات ماند ع مثانہ و سوختہ شدن را نیز گویند و کنایہ از سوختہ شدن باتش محبت و غم و تپ ف سوزش۔
پھکنی۔ پارہ نے بود مجوف کہ بدان آتش دہند و بفتح بائے فارسی مخلوط الہا و دا ہائے خشک کہ با آب فرو برند بے جا و یدن۔
پھکیت۔ یکے ماہر فن چوب بازی بود
پھل۔ ف بار ع ثمر و کنایہ از تیغ کنار و پیش قبض و سنان و کارد و مفتوح بلام زدہ بر و زن خلل یعنی ابتدا و کار باشد و پارہ پنبہ حلاجی کردہ شدہ نیز باشد کہ پہن کردہ باشند
پہلا۔ چیز مذکر اولین را گویند و اگر آن چیز مونث باشد بجائے الف تحتانی معروف آرند و مخلوط الہا و مفتوح لام بالف کشیدہ ماضی بار آوردن درخت بود۔
پہلا پہل۔ ابتدائے کارہا باشد ف اول کارہا و دوم مخلوط ہا رہائے میوہ کہ پیش از میوہا در شاخ آید ف نوبر۔
پھلانا۔ دم ... رسیدہ چیز سیرا آماسیدن

و آلت تناسل استادہ کردن بود۔
پھلتا۔ چوب بازان گنکہ را گویند کہ در باب کاف فارسی آید کہ بدان فن شمشیر زنی آموزند
پھلجھڑی۔ نوعے از آتشبازیست۔
پھلڑا۔ پارہ تیغ و شمشیر کہ در قبضہ دارند
پھلسرا۔ کبوتریکہ پر سفید بر سر آور د خلاف پرہائے رنگین۔
پھلکا۔ نانے باشد خمیری کہ بر تابہ بپزند و ہرگاہ ردیف و بعد لفظ ہلکا آید معنی سُبکی بخشند و اگر آن چیز سبک از مونث بود بجائے الف تحتانی معروف آرند۔
پھلکاری۔ جامہ باشد کہ گلہا جدا جدا بران بافند۔
پہل کرنا۔ تقدیم در کارہا کردن بود ابتدا کردن چیزے۔
پھل کھانا۔ ف بار خوردن۔
پھل لگنا۔ بار آوردن۔
پھلنا۔ دانہائے بیچک و دانہائے گرمی بو فور برآمدن و کنایہ از مبارک بودن چیزے باشد چنانکہ میگویند یہ مکان اُنکو پھلا یعنی مبارک شد۔
پھلوا۔ دوائیست مشہور۔
پھلواری۔ ف گلزار چہ و باغیچہ۔
پھلواری۔ نوعی از ورزش باشد و کیفیت آن کہ از ۲۰ چیز دم می پوشند و دران بیگ بر میکنند

از اندک شروع میکنند و شلنگ با میکنند تا آنکہ
نوبت بیک من و دو من میرسد ہر گاہ بانیقدر
نوبت رسید آنزمان موقوف میسازند و در
جست کردن عالم پرواز مرغان حاصل می شود

پھلی - ف گل چشم و چیزے بود کہ بوے
بادیان دارد و با چاے گرم کنند و خورند مخلوط
الہا مفتوح لام تحتانی معروف رسیدہ بار و
ثمر بو بیاد با قلا و کیلہ و مغز فلوس و مانند آن بود
کہ آن غلاف تخم آن درخت ست و کنایہ از
سزاوار و مبارک شدن چیزے باشد کہ مونث
بود مثال آنکہ گویند کہ شادی تمکو پھلی یعنی سزاوار
شد و بفتح باے فارسی و سکون ہاے ہوز بروزن
اہلی چیزے از مونثات کہ اول ہر چیز باشد
چنانکہ گویند پہلی حویلی و پہلی دولت -

پہلے پہل - ف نخستین ع اول الاول

پہلی تاریخ - ف اول ماہ ع غرۃ الشہر -

پہلی رات کا چاند - ف ماہ یکشبہ ع
ہلال بالکسر -

پہلی رات نہیلنے کی - ف نخستین شب
از ماہ -

پھلیل - روغن کنجد باشد کہ کنجد ہا را در گلہائ
بسیار چند شبانہ روز خوشبو کردہ روغن کشند -

پہن - بروزن چمن امر بود بہ پوشیدن خواہ
پوشیدن لباس خواہ پوشیدن زیور و باے
فارسی مخلوط الہا مفتوح چون زندہ کنجہ مار را
گویند -

پہننا - ف پوشیدن و مخلوط الہا مفتوح
بروزن غنا چو بکہ نجاران پھن کردہ در
درز چوب دیگر نہند نادرز کشادہ ماند ماضی
پوشیدن بود -

پہنانا - ف پوشانیدن -

پہناوا - لباس و زیور عادت ہر کس باشد
بموجب ذات و قوم خود ہا کہ اختیار میکنند

پھندا - حلقہ رسن و حلقہ مو و حلقہ ابریشم
باشد کہ صیادان براے شکار کردن حیوانات
دارند و کنایہ از بستگی محبت و عشق بود -

پھندنا - چیزے بود کہ از رشتہ خواہ ابریشم
خواہ کلابتون سازند و در سر تازیانہ و اطراف
جہالر ہا دارند -

پھندیت - مرمان صیاد پیلان را گویند
و حیوانات مانند آہو را صید کنانند و بٹیر ہا کہ
از آواز آنہا بٹیر ہاے صحرا جمع شوند و بدام
افتند -

پھنسی - دانہ کوچک کہ بر اندام ظاہر شود

پھنکی - دواے خشک سائیدہ کہ بے چاویدہ
فرو برند ع سفوف بالفتح -

پھنگی - نوک مینی و سر شاخ را گویند -

پھنگ - سر شاخ درخت بود -

پھنو - آلت تناسل طفلان را گویند -

پھنوا پھو - کارے آہستہ آہستہ و سبک

سبک کردن بود۔
پھوٹ۔ قسمے از خیار باشد گندہ و دراز که هنگام پختگی بشگافد و آن را با قند و نبات و شکر خورند و امر بود بچیزے از شگافتن و بمعنی جدائی و علاحدگی نیز آمده ع نفاق بالکسر
پھوٹ بہنا۔ آشکار شدن سخن و کینه پنهان و زار زار گریستن باشد۔
پھوٹ پڑنا۔ جدائی افتادن باشد۔
پھوٹ ڈالنا۔ ف جدائی انداختن۔
پھوٹک۔ چیزیکه از دوا یا ریزه ریزه مانند و آن از مہوسی معلوم میشود۔
پھوٹنا۔ چند معنی دارد (۱) شکسته شدن هر چیز مانند ظرف گلی و شیشه و جز آن (۲) نمایان شدن رنگ از یکطرف بآن طرف (۳) بر آمدن برگها از شاخها (۴) صاف آواز شدن از گذشتن ایام طفلی (۵) شکسته شدن ریش خام و پخته (۶) کور شدن چشم (۷) مشهور شدن سخن پنهان (۸) آمیزش کردن راز دار با دیگران (۹) ظاهر شدن بوے خوش (۱۰) زخمی شدن سر و زانو۔
(۱۱) لغزیدن جسم از جذام۔
پھوڑ۔ امر بود کسے را به شکستن سر و شگافتن نے۔
پھوڑا۔ ف ریش ع دُمّل بضم دال و فتح میم مشدده۔

پھوڑا اچھا ہونا۔ نیکو شدن ریش بود ع اندمال۔
پھوڑا پھوٹنا۔ شکسته شدن ریش باشد
پھوڑا نکلنا۔ بر آمدن ریش بود ع قرح بالفتح۔
پھوڑنا۔ شکستن سر و چشم باشد۔
پھوڑیا۔ ریش کوچک که زیاده بر نیاید۔
پھوسڑا۔ ریشه ابریشم و چوب کاغذ و مانند آن۔
پھوک۔ تفاله هر چیز که بعد فشردن ازان باقی ماند ف ثفل۔
پھول۔ ف گل و هر چه مانند گل باشد و شرار را گویند و شراره آتش هم باشد و امر بفربه شدن نیز آمده و چیزے سبک را نیز گویند و قسمے از اقسام هفت جوش باشد و روز سیوم یا پنجم مردگان که فاتحه اول آنجا باشد۔
پھولنا۔ نون بالف کشیده ف آماسیدن۔
پھونک۔ بادے که از دهان بر چیزے دمند ف پُف و امر بود بر دمیدن و آتش زدن۔
پھونک مارنا۔ باد دهن بر چیزے دمیدن باشد۔
پھونکنا۔ بدهن دمیدن چیزے بود و ناقوس را گویا کردن ع نفخ بالفتح و سوختن خانه و جز آن
پھوہا۔ فتیله پنبه را در شیر تر کرده بدهان بچه چکانیدن تا شیر مکد۔
پھوہڑ۔ زن و مرد ابله بود ف بے سلیقه۔

پھہار - باران ضعیف بود۔
پہیا - پارہ گردون وارابہ ہل بود۔
پھیپھڑا - عضوے بود قریب جگر ف ششش بالضم۔
پھیپھڑا جلانا - کنایہ از خیر خواہی و نیکخواہی کسے کردن بود۔
پھیر - کجی راہ و فرق معنی در سخنہا بود و امر بود باز دہ پس کردن چیزے۔
پھیرا - آمد و رفت درجائے بود۔
پھیرا دینا - گرد اگر د صید آمدن تا بدامگاہ تا قریب صیاد رسد۔
پھیر دینا - ف باز دادن ع رد بالفتح۔
پھیر لانا - ف باز آوردن ع استرداد۔
پھیر لینا - ف پس ستاندن و طفلے کہ در شکم آثار برآمدن آن ظاہر شود و باز حاملہ ایام چند گیرد۔
پھیرنا - ف باز دادن۔
پھیکا - بہ تحتانی معروف طعام بے نمک و میوہ کہ شیرین نباشد و اگر بالفظ دل استعمال کنند بمعنی بیزار شدن دل باشد از چیزے۔
پھیلانا - پہن کردن چیزے باشد ف گستردن ع سطح بالفتح۔
پھیل کے سونا - آرام ختن بود۔

پھیلنا - ف پراگندہ شدن و کشادہ شدن
پہیلی - کلامیکہ نام و مطلب دران پنہان دارند ف چیستان۔
پھین - کف کہ بر آب و شیر دیگ آید
پھینٹ - امر بود بہ برہم کردن آرد با شکر و قند خمیر کردہ خواہ آرد نخود و دال خمیر کردہ برائے پختن طعام مانند بہ جلیبی وجز آن۔
پھینٹنا - برہم کردن آرد با شکر یا قند خمیر کردہ و امثال آن تا قوام آرد۔
پھینچنا - شستن جامہ باشد بے صابون کہ چرکین دارد و خوب صاف نشود۔
پھینکنا - انداختن چیزے بود و اگر بالفظ لکڑی استعمال کنند کنایہ از چوب بازی باشد کہ مشق تیغ زنی بود۔
پھینی - کہ حلوائیان میسازند و آنرا با قند و شیر خورند۔
پھیہا - مرضے بود مادہ کبوتر را کہ ورم زیر شکم قریب بیرہان بود و بدان مرض تخم نمی دہد۔
پے - بر وزن می تہمت و نقص و عیب را گویند در فارسی رسے کہ در پوست پیدا شود و موجب مضبوطی و استواری گوشت باشد۔

پیاده - بروزن زیاده فارسی ست سرہنگ را نیز گویند و نام مہرۂ شطرنج نیز باشد -

پیار - بروزن کار ف دوستی ع حُب بالضم چنانکہ مرزا رفیع سودا می فرمایند ؎ پیار اشفاق وفا مہر محبت الطاف ؛ دلکو جس روز یاکون سا اقرار تھا -

پیارا - یار دوست و محبوب را گویند و اگر مونث باشد بجاے الف آخر تحتانی معروف آرند -

پیارانگا - دوائیست ہندی -

پیاز - بروزن حجاز فارسی ست ع بَصَل

پیاس - ف تشنگی ع عطش بفتحتین چنانکہ شیخ ناسخ جنت مکان میفرمایند ؎ ہون ملک اے حور تیری عشق مین نا ؛ بھوگ لگتی ہے نہ مجھکو پیاس ہے -

پیاسا - ف تشنگی ع عطش بفتحتین بروزن باسا چنانکہ معروف آرند -

پیاسا ہونا - ف تشنہ شدن -

پیاس بجھنا - برطرف شدن تشنگی باشد

پیاس لگنا - ف تشنہ شدن -

پیال - بروزن زوال کاہ غلہ باشد کہ مردم بمقدرت در فصل سرما آنرا گسترانیدہ بران خوابند و گاوان خورند -

پیالہ - بروزن قبالہ فارسی ست ع کاس

پیالی - لام تحتانی معروف رسیدہ پیالہ کوچک تر باشد -

پیپ - ف ریم -

پیپا - چیزیکہ از چوب مانند خُم سازند و دران آب و شراب دارند -

پیپل - درختے کلان تر د برگہاے بہن دارد برابر برگ تنبول و ہنود آن درخت را پرستش کنند و ہندیست و دواے بود مشہور دان ثمر نباتے بود ف فلفل دراز ع دار فلفل -

پیپلا - جانب انتہاے تیغ بود نوکدار باشد

پیپلامول - دوائیست معروف ف بیخ درخت فلفل -

پیتاوا - چرمے باشد کہ در کفش نہند ف پائے تابہ -

پیترا - قدم نہادن بود موافق انداز فن چوب بازی -

پیترے بدلنا - رفتار بود بطریق قدم نہادن و برداشتن ہنگام چوب بازی -

پیتل - یکے از ہفت جوش بود کہ بدان ظروف و زیور و ساز صندوقچہ و سلاح سازند ف برنج

پیٹ - ف شکم ع بطن -

پیٹھ - ع ظہر بالفتح -

پیٹیا - تحتانی مجہول - رشتہ کاغذ بادی کہ بر جاے مانند نہاے مردم در راہ بآنید و باشد و ہرچہ دستے ہر چیز باشد خواہ کاغذ بادی خواہ دیگر و کنایہ از نہایت و نابود کے بود -

پیٹا توڑنا۔ ازمیان شکستن رشتہ کاغذ بلوری بود ہنگام پرانیدن۔
پٹیا جانا۔ تحتانی معروف جیم و نون بالفہا کشید دزدہ شدن بود۔
پیٹ بھرا۔ ف سیر و کنایہ از غنی و مالدار باشد۔
پیٹھ پر ہاتھ ٹھوکنا۔ کنایہ از تحسین کردن بود یعنی ہنگام شاباش گفتن معمول ست کہ دست بر پشت آنکس می زنند۔
پیٹ پھاڑنا۔ ف شکم چاک کردن۔
پیٹھ پیچھے کہنا۔ بگفتن کسے پس پس او
پیٹ چلنا۔ ف روان شدن شکم۔
پیٹ دکھنا۔ ف درد شکم۔
پیٹ رکھوانا۔ آبستہ شدن زن از کسے و آبستہ کردن ہر زنے را۔
پیٹ رہنا۔ ف بار آوردن ع حمل بالفتح
پیٹ سے پاؤں نکالنا۔ کارہائے ناشایستہ کردن مردم راست باز بود۔
پیٹک پھیا۔ ف گریہ و زاری ع جزع و فزع۔
پیٹ کو لگنا۔ گرسنہ شدن باشد۔
پیٹ کے بال۔ ف گندا مریہ و موئے سر کہ طفل برآوردہ آید ع عقیقہ۔
پیٹ کے ٹوٹے ہوسکے ہونا۔ [illegible] کشیدن و محتاج نان شبینہ شدن باشد۔

پیٹ کے دھندے میں رہنا۔ در فکر معاش بودن۔
پیٹ کی مار دینا۔ کسے را گرسنہ داشتن برائے عداوت یا تنبیہ۔
پیٹ کے لئے دوڑنا۔ در تلاش معاش بودن۔
پیٹ گرانا۔ حمل انداختن زنان بود ع اسقاط بالکسر۔
پیٹ گرنا۔ بچہ از شکم افتادن ع سقوط بالضم
پیٹ گروانا۔ ساقط کنانیدن حمل از کسے۔
پیٹھ لگانا۔ کسے را مغلوب کردن۔
پیٹھ لگنا۔ مغلوب شدن در کشتی بود و کنایہ از آرام یافتن ہم باشد میگویند کہ قبر مین انکی پیٹھ نہ لگیگی یعنی در قبر قرار نخواہند گرفت۔
پیٹ مارنا۔ ہلاک کردن از کارد باشد خود را۔
پیٹ مین پاؤن۔ بد منشی را گویند کہ بظاہر صلاح و راستی باشد۔
پیٹ مین بیٹھنا۔ محبت و رابطہ پیدا کردن برائے مطلب خود باشد۔
پیٹ مین گھسنا۔ محبت پیدا کردن برائے مطلب خود باشد۔
پٹیا۔ سینہ در کوچہ [illegible]

کسے رازدد کوب کردن باشد۔
پیٹو۔ بسیار خورنده را گویند ع اکول بافتح و
تحتانی معروف کسیکہ در ماتم بسیار سینہ و سر
خود کوبد۔
پیٹ والی۔ زن باردار باشد ع
حاملہ۔
بیٹھ۔ امر باشد بدر آمدن کسے در جائے
پیٹھا۔ ماضی در آمدن کسے و چیزے باشد
در جائے و چیزے و آن کس یا آن چیز
مونث باشد بجائے الف تحتانی معروف
آرند و بائے فارسی تحتانی مجہول رسیده
و تائے ہندی بالف کشیده بارے و ثمرے
باشد برابر کدوے دراز گنده تر از آن
کہ بدان مربا و شیرینی سازند۔
پیٹھانا۔ در آوردن۔
پیچ۔ بروزن ہیچ ہرج و مرج باشد و پیچیدن
و پیوستن رشتہ کاغذ بادی باشد با رشتہ
کاغذ بادی دیگران و بہ تحتانی معروف
بروزن ریچ آب برنج پختہ باشد کہ آنرا
برآرند و خورند بدان اہار سازند و
آبجوش برنج۔
پیچ پڑنا۔ ہرج و مرج شدن بود و رشتہ
کاغذ بادی در رشتہ کاغذ بادی دیگران
افتادن۔
پیچ ڈالنا۔ کاغذ بادی در رشتہ کاغذ بادی

کسے انداختن بود برائے بریدنش۔
پیچ کرنا۔ ہمان باشد کہ اینک گفتہ شد
پیچ لڑانا۔ ہمان بود کہ گفتہ شد۔
پیچ پی ہزار نعمت کھائی۔ جائے
مثل سبز شدہ کہ در اندک فائدہ رنج بسیار بردارند
و از آن کنارہ کنند۔
پیچش۔ فارسی ست ع مغص و القصر۔
پیچک۔ رشتہ تابادہ کہ بر چیزے پیچند
تا درہم نشود و تنبچہ را نیز گویند کہ نال آن پیچیدہ
بود بجائیکہ بار دست میدارند نصب کنند
و علاحدہ کنند۔
پیچھا۔ پس باشد کہ مقابل پیش باشد ع
اخیر و غائبانہ را نیز گویند و بمعنی آزار دادن
کسے و تعاقب کردن کسے باشد و در محاورہ
ہنود کنایہ از مردن باشد۔
پیچھا کرنا۔ پس رفتن و سراغ کردن کسے
بود۔
پیچھے پڑنا۔ در ضد کسے افتادن و دشمنی
کردن۔
پیدا کرنا۔ ف آفریدن ع بدء بالفتح۔
پیدل۔ ف پیادہ ع راجل۔
پیر۔ بمد زن سیر خون حیض را گویند و
بزبان ہندی قدم پا را گویند ع قدم۔
پیرا۔ قدم ہر چیز باشد مانند اسپ و زن
و بندہ۔

پیر چھٹنا۔ جاری شدن خون حیض بود۔
پیر گوا۔ جانور کے باشد سیاہ برابر کس کہ در
آب پیدا شود و نہ بیر کشتیہا بافراط حسپیدہ
ماند۔
پیر کی چوٹی۔ کنایہ از عظمت و بزرگ بودن
باشد کہ بطریق طنز کسے را گویند۔
پیڑ۔ ف درخت ع شجر و این زبان قصبہ
است۔
پیڑا۔ گلولہ آرد خمیر کردہ کہ برائے پختن نان
سازند و قسمے از شیرینی باشد مشہور۔
پیڑو۔ ف زہار ع عانہ۔
پیڑو اونچا۔ زہار گوشت پاک بود۔
پیڑھی۔ جانب بیخ چوب شہیر وقت باشد
پیزار۔ کفش و پاپوش ع نعل۔
پیزار بیٹھی۔ زد و کوب بر کسے از پاپوش ہا
باشد۔
پیس۔ ہر بود بہ سائیدن۔
پیسا۔ ف پول ع فلس۔
پیس ڈالنا۔ ف سائیدن ع سحق بالکسر
و کنایہ از تباہ کردن کسے باشد بر نج رسانیدن
پیسنا۔ ہمان ست کہ گفتہ شد۔
پیشاب۔ ف شاشہ ع بول۔
پیشاب بند ہونا۔ نیامدن بول باشد
پیش خیمہ۔ فارسی ست۔
پیش نعش۔ فارسی ست۔

پیشگاہ۔ فارسی ست۔
پیشگی۔ فارسی ست۔
پیشوائی۔ فارسی ست ع استقبال۔
پیک۔ آب دہن با ثفل پان باشد کہ
سرخ بر آید و بفتح اول لغت فارسی ست و آن
کسے بود کہ تیز رو باشد۔
پیکدان۔ ظرف انداختن ثفل پان بود کہ
از نقرہ و مس و برنج و مانند آن سازند و بر
فرش نہند
پیکرما۔ شہر و معابد گردیدن ہنود بود بروز
معین خود۔
پے کرنا۔ بریدن پا باشد وقت پے زدن
ع عقور بالفتح۔
پیکو۔ کوہی بود کہ اسپ میانہ قد مبانزا زآنجا
آورند۔
پیکھنا۔ سخن نامطبوع و کار ناپسندیدہ بود۔
پیلا۔ ف زرد ع اصفر۔
پیلپا۔ فارسی ست و آن مرضے بود کہ پا
آماسد۔
پیلپایہ۔ فارسی ست و آن ستون گندہ
باشد۔
پیل ڈالنا۔ عاجز و تباہ کردن کسے را بود
پیلک۔ پرندہ زن اینک طاہرے بود زرد
خوش آواز کہ مردمان پرورند۔
پے لگانا۔ کسے را بعیب و تہمت نسبت

کردن دو چیزے نقص برآوردن باشد۔
پیلم پالا۔ باہم راندن و صدمہ پہلوہا رسانیدن بود
پیلنا۔ عاجز و تباہ کردن بود و بمعنی کردن کارے باشد و در آخر لفظ ڈنڈ معنی برآوردن چیزے بود چنانکہ ڈنڈ پیلنا یعنی ورزش کردن دست و پا بر زمین نہادہ و تیل پیلنا یعنی بر آوردن روغن کنجد و مانند آن۔
پے لگانا۔ نقص برآوردن در چیزے بدو ع اتہام
پیلو۔ درختے ست کہ از شاخ و بیخ ہایش مسواک سازند ف درخت مسواک و مرغ باشد ف پیل مرغ۔
پیلہ ظرف خایہ ع خصیہ۔
پیمان۔ فارسی ست ع عہد۔
پیمان توڑنا۔ ف پیمان شکستن ع نقض بالفتح۔
پینا۔ کشیدن آب و شیر و شراب و دوا بود ف آشامیدن ع شرب و شغل کنجد را نیز گویند۔
پینتالیس۔ عددیست مشہور ف چہل و پنج۔
پینتیس۔ عددیست مشہور سی و پنج
پینٹھ۔ بازار را گویند کہ بروز معین در ہفتہ یکجا شدہ برائے فروختن آرند و مردمان خرید و فروخت کنند۔
پیندا۔ جانب زیرین ہر چیز باشد۔
پیندے کا ہلکا کسیکہ بر سخنش اعتماد بنا شد و گاہے چنین دگاہے چنان گوید مرد لچر و پوچ باشد و اگر اینچنین زن بود بجائی ہر دو الف تحتانی معروف آرند۔
پینڈ۔ بیخ درختان کہ در گل اندود باشد و متفرق نشود کہ ریشہائے جدا جدا معلوم شود و آنرا ہمین طریق از جائے برآوردہ بجائے دیگر نشانند و بائے فارسی با تال بندوق کہ کجا کردہ نال سازند۔
پینڈی۔ گلولہ ہائے میدہ کہ در روغن بریان کردہ و با شکر و میوہ آمیختہ بندند و در شادی عروسی تقسیم کنند و بہ تحتانی جمع آن آمدہ۔
پینسٹھ۔ عددیست مشہور شصت و پنج۔
پینک۔ مقدمہ خواب باشد کہ در نشاء افیون و پوست آید
پینگ۔ بہوا آمدن و رفتن گہوارہ بود و جنبش گہوارہ بود۔
پیوڑی۔ خاکے باشد زرد تجیر کہ بدان رنگ کنند۔
پیوسی۔ شیر اول زائیدن حیوان و حیوانات و انسان بود و آن قسم شیر تا سہ روز باشد۔

پیوند۔ فارسی ست رقعہ بر رقعہ دوختن بود۔

پیوند لگانا۔ ف رقعہ بر رقعہ دوختن۔

پیوندی بیر۔ کناریکہ در دوختن شاخ درخت دیگر بستہ باشد و نمو کند و ثمر کلانتر دہد و ثمر پیوندی اکثر رواج دارد و خوب بود۔

پیوندی مونچھیں۔ بروت پاک بر رخسارہا نہند و مدور سازند و از حد بروت نگزرانند۔

پیچی۔ کلمہ بود کہ افادہ معنی پاؤ یعنی ربع بخشد ہرگاہ در آخر لفظ عددی آرند چنانکہ ادھ پی یعنی نیم پاؤ و ڈیڑھ پی یعنی یک و نیم پاؤ۔

باب تائے فوقانی

تا۔ کلمہ باشد کہ اطفال روے خود پوشیدہ باز نمایند و این کلمہ بر زبان آرند۔

تاب تلی۔ مرض سپرز را گویند در عوام ع ورم الطحال۔

تابڑ توڑ۔ ف پیاپے و زود زود۔

تابش۔ فارسی ست روشنی نیز گویند ع نور

تاب لانا۔ ف برداشت کردن۔

تاپ۔ اسار بگرم شدن کسے بود از آتش برائے دفع گزند سردی۔

تاپنا۔ گرد آتش بودن برائے دفع گزند سرما و کسب گرمی کردن از آتش۔

تارا۔ فارسی ست و ستارہ نیز گویند ع کوکب و نجم۔

تارا ٹوٹنا۔ ستارہ افتادن۔

تارا ڈوبنا۔ ستارہ فرو شدن بود۔

تارا سی آنکھیں ہونا۔ پاک و صاف شدن چشمہا از آشوب چشمان بود۔

تار بتار ہونا۔ ابتر شدن کار کسے باشد

تارے چھٹکنا۔ آمدن شب باشد۔

تارے دکھانا۔ رسمے بود در ہندستان کہ زچا در روز ششم طفل را در آغوش گرفتہ زیر آسمان آید و ستارہا بیند۔

تارے گننا۔ بیداری عاشق در شبہائے ہجران باشد۔

تاروں کی چھاؤں۔ کنایہ از آخر شب باشد

تاڑ۔ درختے باشد راست و کلانتر کہ از برگ آن بادزن ہا سازند و لفظ بدر... یافتن باشد ف دریاب۔

تاڑ پر چڑھنے کا حلقہ۔ حلقہ رسنے بود کہ بدان پا نہادہ بر درخت بالا روند۔

تاڑنا۔ ف دریافتن ع فطن بالفتح۔

تاڑی۔ آب ثمر درخت تاڑ یا جبلی بود کہ نشاآور دو مردمان خورند ف تاری برائے مہملہ۔

تازہ۔ فارسی ست چیزیکہ فی الفور آمدہ باشد۔

تاشہ۔ چیزیکہ آنرا با دہل نوازند۔

تاش۔ بروزن ماش جامہ کہ تار از حریر

وبوداستارہاے زردارد۔
تافتان۔ قسمے از نان خمیری بود کہ کنارہاے
گندہ وارد و بسیار نرم بود۔
تافتہ۔ فارسی ست و آن نوعے از بافتہ
و پارچۂ ابریشمی ست۔
تاک۔ فارسی ست دیدن بانتظار و
غور باشد و امر بدیدن نیز آمدہ۔
تاک جھانک۔ انتظار در دیدن کسے
واندیشہ کردن براے حرف گیری۔
تاک مین رکھنا۔ کسے را در نگاہ داشتن
باشد
تاک مین رہنا۔ در انتظار فرصت بودن
و ہنگام فرصت نگاہ داشتن۔
تاکنا۔ دیدن بخیال و غور بود و نشانہ را
از دیدبان دیدن۔
تاگ۔ ہر لو بدوختن جامہ دوتا پیش از
دوختن باریک انداختن تا از دوختن
پراگندہ اول ہر دو تاے جامہ برابر مانند۔
تاگا۔ رشتہ بود خواہ خام و خواہ تابیدہ۔
تاگنا۔ رشتہ پراگندہ بجامہ دوتا پیش از
دوختن باریک انداختن کور۔
تال۔ بروزن مال مونڈن بہ علم موسیقی
بود و تالاب را نیز گویند۔
تالاب۔ بروزن نایاب فارسی ست
ف آبگیر ع۔ غدیر۔

تال دینا۔ دست بردست زدن کہ صداے
آن با اصول آید۔
تال کھانا۔ تخمے ست بھن کہ در معجونات
اندازند و ہندیست۔
تالو۔ جاے از پیش سر باشد کہ در کودکی نرم
و جنندہ بود و اندرون بالاے زبان بود۔
تالو اٹھانا۔ عبارت ازان بود کہ قابلہ کام
اطفال را ہنگام پیدائش از انگشت خود بر
دارد و راست کند۔
تالی۔ بروزن خالی ہر دو دست را بہم زدن
تا صدا برآید۔
تالی بجانا۔ دست بر دست زدن۔
تالی دونون ہاتھوں سے بجنا۔ مثل مشہور ست
در جلسے کہ مراد این باشد کہ جنگ از یکطرف
نمی بود تا ہر دو جانب نخواہند۔
تامجان۔ سواری باشد کہ بران نشینند و
کہاران بردارند و انرا ہوادار نیز گویند۔
تامڑا۔ جوہریست کہ یاقوت سیاہ باشد
و نگینہ انگشتری بدان سازند۔
تان۔ آواز بلند باشد در سرائیدان و آہن
کلان بود در میانہ نہ ہوادار د بودہ۔
تانتا۔ ف تار تنیدن و آویختن باشد۔
تانا بانا۔ کنایہ از آمد و رفت متواتر و
پے در پے کسے بود در جائے۔
تانبا۔ جوہریست کانی ف مس ع نحاس

بالضم وگوشت خورش طایران شکاری۔

تانبجوں۔ ریزہ مس بود۔

تلب نے تاثیر۔ چیزیکہ موافق صرت دخوراک کسے بود کہ نہ زیادہ شود اندان نہ کم داین محاورہ زنان ست۔

تانت۔ ف رودہ۔

تانتا۔ رفتن مردمان وحیوانات بسیار پس یکدیگر بود ع قطار۔

تانتوا۔ مرضی باشد معروف کہ بیشتر بمردمان جانب مشرق لاحق شود۔

تانتیا۔ مردم ناتوان راگویند کہ دراز باشد ف لاغر۔

تانس۔ امر بود از نصیحت کردن وپند کردن وترسانیدن کسے را۔

تانسنا۔ ترسانیدن کسے بود تا بدکردار نشود چشم نمائی۔

تانسین۔ نام مغنے بود از مردم ہنود کہ در فن موسیقی کامل بود ودرین فن صاحب تصانیف ست

تاؤ۔ یک ورق دراز کاغذ کہ بدان ورقہائے کتاب سازند۔

تاوا۔ پریدن کبوتران گرداگرد خانہ ومکان بود۔

تاؤپیچ۔ ف پیچ وتاب۔

تاؤکھانا۔ خشم گرفتن۔

تب۔ بروزن شب کلمہ بود کہ فائدہ معنی آنزمان وآنوقت بخشد وبمنزلہ جزائے شرط باشد۔

تباکھیر۔ طباشیر بود وبعضی گویند سفید آنرا تباکھیر وکبود آنرا تباشیر گویند۔

تباہ ہونا۔ برباد شدن۔

تبر۔ فارسی ست ع فأس۔

تبرکون۔ عیبے بود مراسپ را۔

تبلا۔ نوعی از مزامیر باشد کہ در غنا ورقص نوازندف طبلہ۔

تبلی۔ کیسہ بود از بستہ اسباب بندوق کہ دران گلولہ بندوق ومانند آن دارند وتختہ بود کہ دوے تنبورہ وستار۔

تبلیا۔ طبلہ نواز راگویند۔

تپ۔ فارسی ست وبخار نیز گویند وامر بود از سوختن وتابش آفتاب وبزبان ہنود پرستش کردن راگویند۔

تپائی۔ تختہ نشستن مردمان ونہادن اسباب باشد وسہ پایہ۔

تپاک۔ فارسی ست گرمجوشی۔

تپ دق۔ فارسی ست تپ تنہائی کہ دمبدم خیزد وبیقرار دارد۔

تپش۔ فارسی ست شدت گرمی۔

تپک۔ بروزن فلک درد دنبے کہ دمبدم خیزد وبیقرار دارد۔

تپ کا موتنا۔ تبخالہ برآمدن۔

صاحب تپ بوقت تبخال و تبخاله۔
تپکنا۔ درد کردن ریش بود بیوقفه۔
تپنا۔ گرم شدن مکان از تابش آفتاب و گرمی آتش بود۔
تتا۔ گرم را گویند و کنایه از مرد حربی و دلاور باشد۔
تتا توا۔ ف تابه سوزان و کنایه از کسے که در هر سخن مستعد فساد شود۔
تتر بتر۔ متفرق و پریشان۔
تتلانا۔ فوقانی مضمون بفوقانی دوم زده لام و نون بالنها کشیده حرفے بجاے حرفے بر آمدن از زبان باشد بسبب گرهٔ زبان
تتمبا۔ کنایه از فساد باشد و تکرار لفظی را گویند۔
تتو تھمبو۔ دلاسا دادن کسے را۔
تتهرا۔ هر دو فوقانی مفتوح هاے هوز ساکن راے مهمله کشیده ظرف گرم کردن آب بود و آن نیم سبوست۔
تتیا۔ مرچ باشد برابر بلیله کوچک رنگ سبز دارد و زبان را بسیار گزد۔
تج۔ نوعے از دارچینی۔
تجاری۔ بروزن بجاری بزبان قصبه تپ یکروزه درمیان را گویند۔
تج دینا۔ کناره کردن دانسته و از دست دادن چیزے بود۔
تجنا۔ همان کناره کردن دانسته و عمداً و زار

ولاغر شدن باشد بسبب رنج و غم۔
تجهه۔ کلمه بود که هرگاه با لفظ سی استعمال کنند فایده معنی از تو تجشد و بغیر هائی هوز هم درست ست۔
تجهی۔ ف ترا۔
تحریر۔ بروزن تقریر چیزے از گوٹه و دریائی و بافته و مانند آن که کنار لباس پوشیدنی زیر سنجاف و مغزی دوزند و بمعنی گردانیدن آواز در حلق و طرب انگیز کردن آواز فارسی ست۔
تخت۔ فارسی ست و بمعنی عروسی و دیه که حاصل بسیار دارد نیز آمده۔
تخته۔ فارسی ست۔
تختی۔ فوقانی دوم تحتانی معروف رسیده تخته باشد که طفلان مشق نوشتن بران کنند و وے باشد از سیم و زر و مس و پشم که بران دعاها و نقوش نویسانیده کنده کنانیده در گردن دارند و بمعنی وضع و انداز جسم هم آمده و سینه پهن کبوتر را گویند۔
تخمینه۔ عربی ست ف اندازه۔
تر۔ فوقانی مکسور راے مهمله ساکن امر بود به بالاے آب عمیق ماندن و نام نیک بر آوردن و کارهائے ثواب کردن۔
ترارا۔ جست کردن اسپ باشد۔
ترارا ابھرنا۔ همان جست کردن اسپ بود

ترازو - فارسی ست ع میزان و دو دختن تیر باشد نشانه را -

تراسی - ہندیست مشہور ہشتاد و سہ

تراش - وضع و آراستگی باشد -

تراش خراش - ہر دو ہم وزن ہمان وضع و آراستگی باشد -

ترانوے - عددیست مشہور نود و سہ

تراہ - نام شہریست کہ شمشیرکار و کلان آنجا خوب میسازند -

تراھا - ہائے ہوز بالف کشیدہ راہی کہ جائے جمع شدن سہ راہ باشد -

تراہ تراہ - ہر دو بر وزن نگاہ قحط آب قحط ہر چیز را گویند -

ترائی - بر وزن گدائی ہر دو طرف دریا و آب جاری بود کہ زمین نمناک باشد -

تربیدی - چوبہا در عرض چوبہائے گندہ بندند و آنرا شالہ پوش سازند -

تربوز - ف ہندوانہ و تربز -

تربیدی - قسمے از برہمنان بود -

تربینی - نام سہ دریاست زیر قلعہ الہ آباد جانب جنوب و شرق وان گنگ ست کہ از شرق قلعہ آمدہ و جمن کہ از جانب جنوب قلعہ رسیدہ و میان ہر دو دریائی بجوش زدہ از زمین بر آمدہ بود و نام آن سرستی ست و ہر سہ متفق شدند و الحال سرستی معلوم نمی شود

الاجاے آن باقی ست -

ترپ - جماعت ہشتاد سواران بود و ہر گاہ ہشت ترپ شود آنرا رسالہ گویند و لغت انگریزیست و فوقانی مضموم راے مہملہ مفتوح باے فارسی ساکن امر بود از دوختن بالائے دوخت اول -

ترپولیا - سہ درہ کلان کہ در ابتدائے بازار چوک سازند کہ از ہر در سواری و جلوس بگزرند

ترت - ف جلد و شتاب -

ترت پھرت - چالاکی و شتابی باشد -

ترتراتا - پُر روغن کہ روغن ازان چکد و اگر آن طعام مانند کھچڑی و نان باشد ع مدہن بالضم -

ترتریا - کیک جلد جلد سخن گوید و سخن چین را نیز گویند ع نمام -

ترجانا - نام آور شدن و کار ہائے ثواب کردہ رستگار شدن و بسبب کار مے نیکنام شدن باشد -

ترچھا - چیزیکہ کج در عرض و طول باشد یعنی از گوشہ عرض بگوشہ طول دراز شود ع منحرف و اگر آن چیز از قسم مونث باشد بیائے الف تحتانی معروف آرند قسمے از قماش باشد کہ بدان زیر جامہ با سازند -

ترچھائی - کجی و منحرفی چیزے را گویند -

ترچھی نظر و ترچھی نگاہ - نظر تہ چشم ...

مشوقی بود -

ترس - بروزن جرس ع رحم بالفتح -

ترسانا - کسے را امیدوار داشتن و چیز ضروری ما آن را ندادن بود -

ترسٹھ - فوقانی مکسور مهمله ساکن سین مهمله مفتوح تبائے هندی مخلوط السازده عدد یست مشهور شصت و سه -

ترس کھانا - رنج بردن بود -

ترسنا - رنج بردن برائے طلب چیزے که بدست نیاید یا از دست رفته باشد -

ترسول - چیزے باشد از آهن که بالائے معبد هنود نصب کنند و چیزے بود مانند بیچه که فقیران هنود در دست دارند -

ترسون - روز سیوم رفته و آینده ولین لغت با الف مفتوح فصیح ست -

ترشاوا - درخت لیمو و نارنگی و مانند آن بود از حموضات -

ترشائی - ست ترشی ع حموضة بالفتح -

ترشن - بروزن قدغن هرچه از تراشیدن چیزے مانند قلم و جز آن بر آید ف تراشه

ترفان - سوراخ اندرون بندوق باشد بلکه آهن اندرون بندوق را بدان صاف کنند -

ترک - چوب سائبان بود که آنرا از سفال پوشند و کلمه باشد که در آخر صفحه اول نویسند که همان در ابتدائے سطر اول صفحه دوم نوشته باشد تا ورق آینده پیش و پس نشود -

ترکاری - ست تره ع بقله -

ترکش - فارسی ست ع کنانه -

ترم - مزمار فوج انگریزان باشد که بدان بحکم حاکم خود مشغول شوند -

ترمتی - جانورے بود شکاری که صید گنجشک دابابیل و مانند آن کند -

ترنا - بالائے آب بودن چیزے و از رتبه پست رتبه عالی یافتن و از کار نیک مستوجب ثواب شدن -

ترنج - بضمتین فارسی ست و بر زبان عرب نیز آمده -

ترنگ - تعلی و لاف و گزاف باشد -

تره تینرک - تعلی و لاف باشد -

تره تیزک - فارسی ست ف سبزی

ترهئی - کسے از نائے باشد که کناسان و خاکروبان نوازند و در فوج هند بجائے ترم باشد

ترهیا - همان نے نواز باشد -

ترهی نواز - نوازنده همان نے را گویند -

ترئیر - خصی کردن طایران بود و بکسر فوقانی فارسی ست و آن مثلث مانندے بود که در قبا دوزند -

تریل - ماده فیل ست باشد که پیشاپیش فیل نر دوند و بدان علف فیلان آورند -

ترمیندا - جونکے باشد کہ در شست ماہی
کو چک بندند کہ بالائے آب ماند۔
ترئی - ثمرے از بقولات ست کہ نان خورش
سازند و ہندیست۔
تڑاتڑ - آواز زدن پاپوش باشد بر کسے و آواز
زدن از دست و چوب بود۔
تڑاقا - قحط و نایابی چیزے باشد۔
تڑاق پڑاق - زدن کسے و کردن کارے
بچالاکی و زودی باشد۔
تڑاوا - سامان و آرایش و تزئین باشد۔
تڑپ - بروزن طرب بیقراری و اضطراب
باشد۔
تڑپانا - بیقرار کردن کسے را بود۔
تڑپڑ - گفتن چیزے بود در جواب کسے بزودی
بدون توقف۔
تڑپنا - ف تپیدن۔
تڑپھڑانا - ہمان تپیدن و اضطراب بود
و محاورہ عوام ست۔
تڑکا - اول صبح صادق بود۔
تڑکنا - ف دریدہ شدن ع شق۔
تڑیانا - پریدن مرغ بال بریدہ۔
تڑیڑا - آبیکہ گرم کردہ خواہ دوا ہا دران
جوشانیدہ بر عضوے کہ صدمہ رسیدہ خواہ دوا
داشتہ باشد ریزند ع نطول و ریختن آب
بر عضوے کہ نجاست آن دور کردہ باشند یا
بر جامہ کہ پاک کردہ باشند ف غوطہ دادن
تزک - انبوہ و سامان سواری بود امیران را
تسلا - ظرفے باشد از مس و برنج و نقرہ
و طلا برائے شستن دست و پا۔
تسلی - عربی ست ف خرسندی۔
تسمہ - فارسی ست چرم خام و رشتہ ہائے
دراز چرم و دوال چرمی باشد۔
تسو - فارسی ست و آن حصہ بست و چہارم
بود از درعہ چوب۔
تشت - ع طشت و درین زبان آن ظرف
را از پیر چوکی در بیت الخلا نہند برائے براز کردن
تعبیر دینے والا - کسیکہ حال خواب کسے شنیدہ
انجام آن ظاہر کند۔
تعریف کرنا - ف برازیدن و ستایش کردن
تعزیا - نقل مزار سید الشہدا علیہ السلام را گویند
دران نوحہ و گریہ کنند و بدین معنی ہندیست
چہ در عربی ماتم داری و ماتم پرسی را گویند۔
تعزیا اٹھانا - برداشتن ہمان نقل مزار
بود برائے دفن کردن و گردانیدن۔
تعزیا بنانا - ساختن نقل مزار امام علیہ السلام
باشد۔
تعزیا رکھنا - ہمان نقل مزار امام علیہ السلام
را در خانہ خود نہادن برائے ماتم باشد۔
تعزیا سرانا - دفن کردن تربت جناب سید الشہدا
علیہ السلام بود در زمین یا انداختن آن در دریا

تعزیا لینا - در خانہ داشتن ہمان نقل مزار بود برائے نوحہ وگریہ ۔
تعویذ - نقوش ودعاہا بود کہ بر کاغذ نوشتہ بیماران را دہند کہ با خود دارند و بر آمدگی نشان کہ بر قبور اموات سازند ۔
تعویذیا - قسمے از اقسام رنگ کبوتر باشد و آنچنانست کہ پرہائے سفید مانند تعویذ در گردن کبوتران سیاہ خواہ سرخ خواہ زرد خواہ کاسنی خواہ سبز بر آید و مانند حلقہ و طوق نباشد ۔
تغار - فارسی ست ولاوک نیز گویند ع مرکن بالکسر ۔
تف - فارسی ست و آن بفتح فوقانی بمعنی حرارت و بمعنی آب دہن انداختن بر کسے بود ۔
تفنگ - فارسی ست و آن نلے بود آہنین کہ گلولہ گل خواہ آر خواہ تیر در آن نہادہ اند و در نفس بر گنجشک و مانند آن زنند تپفنگ نیز گویند ۔
تک - ترازو مانندے بود کہ بر زمین نصب کنند و اجناس گرانبار بدان سنجند ع میزان ۔ و حد چیزے و انتہائے آن بود چنانکہ گویند لکھنو تک یعنی تا لکھنؤ و امر بدیں از غور بود چیزے را و بضم فوقانی فقرہ مصرع و قافیہ را گویند ۔

تکا - تیر کہ پیکانش نوک ندارد و نجلد و بکسر اول پارہ گوشت را گویند ۔
تکا بوٹی - پارہ گوشت را گویند ۔
تکا سی ڈاڑھی - ریش کلان کہ زیر زنخدان بود و بر رخسارہا نباشد ف تکہ ریش ۔
تکڑا - شعر کہ یک مصرع برائے تضمین بران چسپانند ع مثلث ۔
تکش - ف ترکش ۔
تکل - نوعے از کاغذ بادی باشد ۔
تکلا - آہنے کہ بدان رشتہ ریسند ف دوک و فوقانی مکسور کاف مفتوح لام مشدد بالف کشیدہ رشتہ بر انگشتان و زمین پیچیدن بود
تکمہ - فارسی ست و گوے گریبان نیز گویند و مرضے بود کہ دانہ سخت در پلک چشم کبوتران بر آید ۔
تکنا - چیز کہ سہ گوشہ دارد و اگر آن چیز مونث باشد بجائے الف تحتانی معروف آرند ۔
تکھونٹا - ہر چہ سہ گوشہ بود و اگر آنچیز مونث باشد بجائے الف تحتانی معروف آرند ع مثلث ۔
تکیا - جائے گور مردگان باشد ف گورستان ع مقابر ۔
تکیا دینا و تکیا کرنا و تکیا لگانا - تکیہ دادن و تکیہ کردن و تکیہ زدن ۔

تکینی۔ بالش کوچک بود۔
تکیہ۔ فارسی ست و بالین و بالش و چیزے کہ ہنگام خواب زیر سر نہند۔
تکیہ کلام۔ فارسی ست و حرف بازگیر ہم گویند۔
تگیانا۔ دوختن چیزے دور دور باشد کہ بالائے آن دوخت باریک و متصل سازند
تل۔ بر وزن دل ف خال و دانہ را گویند سیاہ خواہ سفید کہ ازان روغن کشند ف کنجد و بضم اول ف تماز و امر بود از سنجیدن کے خود را۔ فوقانی مفتوح امر بود بہ بریان کردن چیزے۔
تلا۔ نشان تارہاے زرد ابریشم کہ بر کنار ہاے دستار بافند و چرمے کہ بزیر کفش دوزند و ماضی بریان کردن چیزے بود و اگر آن چیز مونث بود بجاے الف تحتانی معروف آرند
تلابیلی۔ بیقراری و اضطراب بود۔
تلاجی۔ بادنجان در روغن بریان کردہ بود کہ بدان نان خورش سازند۔
تلاش۔ فارسی ست ع سعی۔
تلاشی۔ ع تجسس و تفحص۔
تلانا۔ الفاظ معینہ کہ برائے شق سرائیدن معین بود۔
تلاوا۔ شب گردیدن بعض مردان فوج باشد براے محافظت [illegible]

تلپٹ۔ فراموش شدن و گم شدن چیزے بود۔
تل بھی نہ آنا۔ دزود در آمدن باشد۔
تلچھٹ۔ ف دُرد ع ثفل الضم۔
تلسی۔ گیاہے ست کہ ہنود آنرا پرستند
تلشکری۔ قسمے از شیرینی باشد کہ عوام خورند
تلک۔ خطے باشد کہ ہنود بر پیشانی کشند از صندل و سیندور و بر وزن فلک تمہ بود بمعنی حد چیزے لفظ تک از لفظ تلک اصح است
تلم۔ پارہ و پارچہ طولانی از چوب و جامہ و جمع این بتحتانی مجہول و نون غنہ آمدہ۔
تلملانا۔ بیقرار شدن و بیتاب شدن باشد ع اضطرار۔
تلملاہٹ۔ ہمان اضطرار باشد۔
تلنا۔ وزن شدن چیزے بود۔
تل نظرا۔ کسیکہ ہنگام گفتگو چشم چار نکند و اگر آنکس زن باشد تحتانی معروف بجاے الف آرند۔
تلنگا۔ نوعے از پیادہ فوج بود کہ قواعد انگریزی و لباس فوج پوشند و مردم عوام دکن را نیز گویند و قسمے از کاغذ بادی بود۔
تلوا۔ باطن قدم باشد ف کف پا۔
تلوار۔ ف تیغ و شمشیر ع سیف و [illegible]
تلوا [illegible]

دخون کردن۔
تلوار کھینچنا۔ تیغ ازمیان کشیدن بود۔
تلوار مارنا۔ ف تیغ زدن۔
تلوار ملنا۔ صیقل زدن۔
تلوار میان سے نکل پڑنا۔ ف خونخوار بودن۔
تلوار میان میں کرنا۔ تیغ در غلاف کردن
تلواروں سے لڑنا۔ یکدیگر از شمشیر جنگیدن بود۔
تلواس۔ بیقراری و اضطراب بود ف تلواسہ۔
تلوری۔ جانورے ہست خوش آواز۔
تلوں سے تیل نکلنا۔ از چیزے محقر کارے برآوردن بود۔
تلوے چھلنی ہونا۔ ف تکاپو کردن و برائے کارے بسیار گردیدن باشد۔
تلی۔ ف سپرز ع طحال بالکسر و دانہ را نیز گویند ف کنجد و بیماری بود کہ طحال ورم کند و گندگی کف پائے شتر و کف پائے مرغ بود و بتخفیف لام ماضی چیز مونث بریان شدہ باشد و ماضی سنجیدہ شدن چیزے مونث باشد۔
تلے اوپر۔ ف تہ و بالا۔
تلے اوپر کے ہونا۔ فرزندانیکہ یکے بر پشت دیگرے بود و بعدہ فاصلہ یا مرحل [illegible]

زیادہ۔
تلیر۔ پرندہ است سیاہ رنگ و نقطہائے سفید دارد۔
تلی کا تیل۔ ف روغن کنجد۔
تلینڈ و مقلوب را گویند ف زیردست
تم۔ کلمہ ایست برائے جمع خواہ مذکر خواہ مونث ف شما۔
تماچا۔ دست پہن کردہ بر روئے کسے زدن باشد و دستے بود معین در فن چوب بازی کہ بر جانب چپ روئے حریف زنند۔
تماشا۔ فارسی ست و در ہندی و فارسی بمعنی ہنگامہ و چیز عجیب و غریب مستعمل۔
تماشبین۔ فارسی ست در محاورہ ہندیان زن بازار را گویند۔
تماشا دکھانا۔ سیر کنانیدن کسے را۔
تمامی۔ بروزن سلامی جامہ حریر کہ از تارہائے زر بافتہ باشد۔
تمتمانا۔ سرخ شدن رو و آماسیدن بدن باشد بسبب حرارت تپ یا آفتاب۔
تمسک۔ عربی ست ف دست آویز
تمہارا۔ بمعنے از شما و شما باشد و این کلمہ جمع یا تعظیم یا محبت باشد۔
تمہاری گرہ کا کیا جاتا ہے۔ یعنی نقصان شما چہ میشود۔
تمہارے منہ میں گھی شکر یعنی گفتہ شما خدا است آرد

خدا راست آرد۔

تمھیں۔ ت شما این ہم کلمہ جمع یا تعظیم یا محبت بود مخاطب را۔

تن۔ درختے بود دراز کہ تخم آنرا مقشر کردہ جوشانیدہ رنگ زرد از ان بر آرند برائے رنگین کردن لباس و از چوب صندوقچہ سازند رنگین و جوہر دار بود و فوقانی مفتوح امر بود بہ تنیدن یعنی راست شود فوقانی مکسور گاہے را گویند کہ بدان چھپر سازند۔

تننا۔ خود را کشیدن یا رشتہ و رسنا را کشیدہ در چیزے بستن بود۔

تنار سیری۔ کماتے باشد معین منفیا نترا۔

تنا بسٹ۔ ن آماسیدن ع تورّم

تنباکو۔ فارسی ست ع تتن۔

تنبو۔ بروزن ہر سو نوعے از خیمہ بزرگ باشد ع خیمہ۔

تنبورا۔ فارسی ست قسمے از مزامیر باشد۔

تنبول۔ فارسی ست کہ آنرا پان گویند و با آہک و فوفل خورند رنگ آورد۔

تنبیلہ۔ چیزیکہ در رنگ مانند مس شود و گندم سرخ گون را گویند و رنگ رو کہ مائل بسرخی بسبب حرارت آفتاب شود ف گندم گون و گندمی۔

تن بھن۔ بدمزاجی و بدخوئی باشد۔

تنت۔ ت ہماندم ع فوراً و بمعنی کامل و تمام نیز آمدہ۔

تنتنا۔ غصہ و غرور و دماغ باشد

تنخواہ۔ فارسی ست ع مشاہرہ

تندہی۔ فارسی ست کوشش

تنگ۔ فارسی ست خواہ بمعنی دوال زین ست و خواہ بمعنی طول

تنگ کرنا۔ ف بستوہ آوردن

تنگ ہونا۔ بستوہ آمدن ع ملالت بالفتح۔

تنگی۔ قسمے از شیرینی باشد کہ از قوام شکر سازند و فلفل سیاہ سائیدہ دران اندازند۔

تو۔ کلمہ ایست واحد مخاطب ف تو و کلمہ باشد برائے طلب سگ کہ مکرر نیز گویند و فوقانی بواو مجہول زدہ بمعنی اجرا باشد چنانکہ گویند جیسے کھوگی تو یہ سنوگی و برائے تاکید... چنانکہ دیکھو تو یہ سنو تو۔

توا۔ ف تابہ ع طابق و تمباکو بران
چسپانیدہ در قلیان کشند و تابہ چاہ
و تابہ حمام را نیز گویند۔

تواری۔ قسمے از برہمن باشد۔

توبڑا۔ کیسہ چرمی خواہ کیسہ پلاسی
کہ اسپان را دانہ دران دہند ف
توبرہ۔

توپ۔ امر بود بدفن کردن چیزے
در زمین و بمعنی سلاح فارسی ست

توپنا۔ دفن کردن مردم و مال زیر
زمین بود

توپ پر رکھنا۔ ف توپ دم کردن

توپ چلانا۔ ف توپ انداختن

توپ چھوڑنا۔ توپ انداختن
بود۔

توت۔ فارسی ست

توتا۔ فوقانی بواو مجہول زدہ فوقانی
دوم بالف کشیدہ طایریست مشہور
کہ اکثر برنگ سبز بود بعض برنگ گوناگون
و خوشگو و نقال ست ف توتی
و آہنے را گویند کہ فتیلہ بندوق بران
نہند کہ بدان آتش بباروت رسانند

توتا پالنا۔ طول دادن مرض از بد
تیماری۔

توتلا۔ کسیکہ زبانش از حرفے بحرف
دیگر برگردد و حرف صاف از زبانش
بر نیاید و اگر زن باشد بجائے الف
تحتانی معروف آرند۔

تو تو میں میں۔ مجادلہ و مباحثہ
زبانی بود کہ در مردم کمینہ رواج دارد

توتیا۔ عربی ست ف دود یا

توتے ہاتھوں کے اڑنا۔
کنایہ از بدحواس شدن باشد۔

تورہ۔ ترکی ست۔ چند خوان طعام
الوان باشد کہ یک کس را دہند

توڑ۔ چند معنی دارد اول زور
آب روان بود کہ چیزے بجائے
ماندن نہد دوم جواب بند کشتی
و جواب بند بانک بود کہ بدان
از قابوے حریف رہا شوند سوم
یک رشتہ کاغذ بادی بود چہارم
فیصلہ قیمت چیزے باشد پنجم زدر
بندوق و مانند آنرا گویند کہ گولہ
راہن کند ششم امر بہ شکستن
چیزے بود کسے را ہفتم آب جغرات
باشد ہشتم پردہ پنیں دباکی را گویند

توڑا۔ چند معنی دارد اول زیور حلقہ
حلقہ از طلا و نقرہ کہ در گلو و دست
و پا دارند دوم نایابی چیزے باشد
ع قلتہ بالکسر سوم خریطہ ہزار روپیہ

خواه هزار اشرفی ع بدره بالفتح چهارم
نقصان وخسارت راگویند دفتیله
سر کردن بندوق باشد ف پلیته
تفنگ ششم مانی شکستن چیزی
بود یعنی شکست

توڑپھوڑ۔ شکستن چیزے بود و
کنایه از تدبیر وشکست ودرست
کارها بود۔

توڑتاڑ۔ شکستن چیزے بود۔

توڑجوڑ۔ کنایه از شکست ودرست
کردن ودانائی وفیلسوفی باشد۔

توڑمروڑ۔ همان شکستن وپیچیدن
چیزے بود واین هر چهار لغت از الفاظ
مترادفه است۔

توڑنا۔ ف شکستن ع کسر۔

توشک۔ فارسی ست ونهالی
وبرخوابه نیز گویند۔

توشک خانه۔ مکانیکه دران اسباب
پوشیدنی امیران مانند ف توشک خانه

توشے کی روٹی۔ نان وحلوا که بابت
برندف شب غربت۔

توغا۔ پرهائے سفید که در بازوهای
کبوتران شیرازی کناره پرهائے پرواز
برآید۔

توفان۔ ف دروغ بستن ع بهتان
وبمعنی طوفان که شور وغوغا وشورش
دریا باشد فارسی ست۔

توفان شیطان۔ همان دروغ
وبهتان باشد۔

تول۔ بروزن قول سنجیدن باشد
ع وزن وامر سنجیدن وتیغ را دست
گرفته حرکت وجنبش دادن ودل را
برکارے مضبوط واستوار داشتن
بود۔

تولنا۔ ف سنجیدن ع وزن وکنایه
از تیغ در دست گرفته جنبانیدن ودل
را برکارے استوار کردن باشد۔

توله۔ مقدار دو نیم مثقال بود که برابر
وزن یکتول باشد۔

تومار۔ مکتوب فراهم آورده یکے
در دیگرے پوستین برائے خاندان
اطفال۔

تومڑی۔ قسمے از کدوے کوچک
بود که آنرا خشک کرده جایان مخی
بدن مردم ازان کشند وچیزے دور
که برابتدائے دهان نهنگ بود وچیزے
از گل خام سازند وشکلها دران وانما
داز پوست باریک نیز گیرند ورنگین
سازند وچراغ در آن فروزند وبجائے
قندیل روشن کنند واز صنعت۔

خاکروبان وکناسان بود ـ
تومنا ـ پنبه از انگشتان جدا جدا کردن برائے رلیسدن رشته ـ
تونبا ـ پوست کدوئے دراز باشد وآن کدو قسمے بود از اقسام کدو که گردن وسر دارد وآنرا ظروف آب وشراب سازند ف کدوئے شراب وبعضی در تنبور وستار بکار آزند وفقیران بیشتر دارند وآب آشامیدنی دران دارند
تونبی کوچکتر ازان بود که حجامان در عضو بیماران چسپانند که خون کشد ـ
توند ـ شکم مردم باشد خواه خلقی خواه بسبب فربہی یا بسبب مرض ـ
توندیلا ـ ف کلان شکم واگر زن کلان شکم بود بجائے الف تحتانی معروف آرند ـ
توے کی روٹی ـ ف نان تابه
توئی ـ پارچه جامه که بر اطراف جامه یا برائے استواری جامه دوزند وبیشتر آن رنگین ودر سینه بند زنان بکار آید ـ
تھا ـ کلمه بود که معنی بود بخشد چنانکه آیا تھا یعنی آمده بود ـ
تھاپ ـ آواز طبله بود از مزامیر امراد دو از پا چک ساختن ـ

تھاپنا ـ پاچاب ساختن بود برائے سوزانیدن ـ
تھال ـ ظرفے باشد از برنج که ہنود دران طعام خورند وطعام وشیرینی برائے نذر امیران دران نہاده فرستند وظرف نقره ـ
تھالا ـ حوض خورد که حوالی بیخ درختان کنند ـ
تھالی ـ ظرف زیرین جام وآبخورہ وساغر شراب بود ـ
تھالی جوڑ ـ پیاله وظرف زیرین وسرپوش موافق پیاله بود که پیاله میان آن دارند ـ
تھان ـ قماشے که تمام وکمال باشد وازان لباس سازند وہر بافته که تمام باشد خواه زرتار وخواه پشمینه ف طاقه ومکان بستن اسپ را گویند ف طویله ع اصطبل وکلمه بود که در بد خوابی وکابوس اسپ بر زبان آرند که اسپ بیدار شود ـ
تھانا ـ گروه مردم تابعان کوتوال را گویند وجائے ماندن آن مردمان را نیز گویند وکنایه از قبضه کردن یکدام مکان باشد ـ
تھان آنا ـ غلطیدن اسپ بود

پرچار بے بستن خود برائے آسایش
تھانگی - کسیکہ امین مال وزدان باشد ونزد خود نہند -
تھانہ دار - جماعت دار مردم شب گرد وزد گیرندہ بود -
تھاہ - تہ چاہ تہ دریا وتہ حوض وتہ تالاب بود وکنایہ از حال دل کسے بود -
تہایت - ف بیگانہ نوع غیر -
تھپڑ - دست پہن کردہ باشد بقصد بر روے کسے زدن ف طمانچہ -
تھپڑ مارنا - ف سیلی زدن -
تھپکنا - آہستہ آہستہ دست بر طفل زدہ خوابانیدن -
تھپکی - بندے باشد در کشتی وبانگ کہ بدان بند خود از دست حریف رہانند وکار داز دست حریف ستانند ف بند -
تھپیڑا - طرفیکہ ناں بران از گلولہ پہن کنند تا نان مدور سازند یعنی دست خود از فرط ندامت برروے خود زدن یا آہستہ آہستہ دست بروے کسے پہن کردہ زدن وصدمہ وزیدن باد تند وموج دریا کہ پیاپے رسد برآمدہ -

تہتر - عدد یست مشہور ف ہفتاد وسہ -
تھتکارا - بمحاورہ زنان زکام باشد ع نزلہ -
تھتکارنا - بر چیزے آب دہن انداختن پیاپے باشد -
تہ خانہ - فارسی ست ونہان خانہ نیز گویند -
تہرا - ہر چہ سہ مرتبہ کنند ف سہ چند واگر آنچیز مونث بود بجائے الف تحتانی معروف آرند -
تھرانا - ف لرزیدن ومخلوط الہا مکسور راے مہملہ ونون بالفہا کشید آب گزر وشیر وشراب ودوا مانند آن را در چیز نہادن تا دُرد آن بنشیند وبکسر اول وسکون ہا سہ مرتبہ کیردن چیزے وکاسے باشد -
تھراہٹ - لرزیدن بود -
تھرتھرانا - ہمان لرزیدن باشد از خوف خواہ از تپ خواہ از غصہ
تھرتھراہٹ - ہاۓ ہوز سوم مفتوح ثبا سے ہندی زدہ ہمان لرزیدن باشد -
تھرتھری - طاسیرے باشد برابر کنجشک باکہ ہر جا نشیند خود را لرزانند

تھرنا - نشستن درد تہ آب و صاف شدن آب باشد از دُرد۔
تھڑی - کلمہ نفرین باشد۔
تھس نہس - خراب و تباہ کردن و خراب و تباہ شدن بود این محاورہ زنان ست۔
تھک - ف ماندگی ع کسل بفتحتین وامر بود بہ ماندہ شدن۔
تھکا - کاف بالف کشیدہ ماضی ماندہ شدن باشد و کاف مشدد بالف کشیدہ قرص سیم و زر باشد کہ بعد گداختن منجمد شود۔
تھکاؤ - فضیحت ف رسوائی ع تفضیح۔
تھکانا - ف ماندہ کردن۔
تھکا ہوا - کوفتہ راہ و کوفتہ از برداشتن بار و کردن کار بود ف زدہ۔
تہ کرنا - ف چیدن و تہ کردن ع تطبیق۔
تھکن مٹانا - ماندگی دور کردن بود۔
تھکنا - ماندہ شدن بود۔
تھکیل - زنے کہ محل نفرین مردان باشد۔

تھگلی - ف پنبہ دپیوند ع رقعہ بالضم
تھل - فوقانی مخلوط الہا مکسور کاف فارسی لام مفتوح بلام زدہ قوم و اصالت مرغ و کبوتر باشد و جائے ماندن شیران بود در صحراہا۔
تھل بیڑا - سراغ و سرانجام چیزے باشد۔
تھلتھلا - گوشت نرم و شامل رطوبت چیزے بود و اگر زن را گویند بجائے الف تحتانی معروف ارند۔
تھلتھلانا - جنبیدن کفل و گوشت بدن از فربہی و جنبیدن زمین در یگ از رطوبت آب۔
تھلی - زمین ریگستان کہ مردم را فرو برد۔
تھلیاں دہرتا دہن جنبانیدن ولثہ سائیدن طفل بے دندان باشد بسبب برآمدن دندان۔
تھم - ستون خانہ باشد و امر بود از توقف کردن در کارے ف باشش۔
تھمڑا - نشانے سازند مانند ستون و ستون را نیز گویند۔
تھمنا - توقف کردن در کارے ف ایستادن ع سکون۔

تھن ۔ پستان حیوان باشد
تہ نال ۔ چیزے از نقرہ و مانند کہ پائین غلاف سلاح نصب کنند و آہن زیرین نیام شمشیر ۔
تھن تلے کا دودھ ۔ شیر خالص بے آب باشد ۔
تھن ٹٹا ۔ بچہ کہ در ایام رضاعت از شیر باز ماندہ شیر زدہ ۔
تہ نشان ۔ فارسی ست و آن اینکہ بر قبضہ شمشیر و مانند آن نقشہا کنند و بعد ازان طلا یا جواہر بر صفتے کہ در نہایت صفا باشد نشانند و بعد ازان سیہ تاب کنند بطوریکہ زمین نہایت سیاہ و طلا نہایت تابان و خوشنما شود و بعربی ہمہ را مرصع بالجواہر گویند
تھنی ۔ عیبے باشد در اسپ و آنچنان بود کہ در پوست اسپ تو لکے پیدا شود
تھنیلا ۔ ریشے کہ در پستان زن شیر دار بہم رسد خواہ از صدمہ سر طفل خواہ از وفور شیر ۔
تھوا ۔ چیزے مدور و بر آمدہ کہ از گل سازند یا خود بخود ساختہ شود ۔
تھوبنا ۔ چیزے بذمہ کسے کردن باشد ۔
تھوتھنی ۔ بر تہ تنگی دہان اکثر حیوانات را گویند ۔
تھوڑا ۔ ف اندک ع قلیل و اگر آن چیز اندک مونث باشد بجاے الف تحتانی معروف آرند ۔
تھوڑا پانی آب اندک
تھوڑا تھوڑا ہونا ۔ پشیمان شدن و نادم شدن باشد ع خجالت
تھوک ۔ لعاب دہن باشد کہ اندازند و بواو مجہول چیزے باشد از مس نحاہ آہن خواہ نقرہ و طلا کہ بر سر چوبہاے پینس و میانہ و پالکی نصب دارند و بمعنی جماعت و توم نیز آمدہ
تھوکنا ۔ ف خیو افگندن و تف بالضم ۔
تھوک نگلنا ۔ ف خیو فرو بردن
تھونی ۔ ستونے از نے کہ زیر چھپرہا دارند تا بران قایم ماندہ ستون ع عمود بالفتح ۔
تھوئی ۔ کسیکہ عمارت خشت سازد ۔
تھیلا ۔ کیسہ از پلاس خواہ چرم خواہ جامہ کہ کلان باشد ۔
تھیلی ۔ خریطہ صرافان و خریطہ زر باشد ع کیسہ و خریطہ ۔
تھیوا ۔ نگینہ بے انگشتری باشد ۔

خواہ نگینہ مس و آہن و نقرہ خواہ
نگینۂ عقیق و مانند آن -
کھیوا کھودنا - کندہ کردن نگین
بود -
تیپچی - قسمے از درخت باشد
هندی پختہ -
تیتر - طایرے بود معروف ف
تیہو وندرو -
تیر - فارسی ست ع سہم بالفتح
تیرا - ف از تو داز آن تو مقابل
از من ع منکہ و تحتانی معروف
کبوترے بود خواہ سیاہ خواہ سرخ
و زرد کہ دُمش سفید باشد -
تیراک - شناکنندہ را گویند ف
شناور -
تیرانداز - فارسی ست ع رَامی
تیر پھینکنا - ف تیر انداختن ع
رمی بالفتح -
تیرتھ - معبد ہنود باشد -
تیرج - علاحدہ علحیدہ کردن
رقمہاے حساب باشد براے جمع
کردن -
تیر چلانا - ہمان تیر انداختن
باشد -
تیر کا نشانے پر چھیڑانا - تیرزدن

تیر بود بر نشانہ ع نیر بالفتح -
تیر کا تمین جوڑنا - ف تیر دزا
تیر کرنا - ف گزرانیدن
تیر لگنا - ف تیر بر نشانہ خوردن
تیر مارنا - تیر زدن باشد -
تیرنا - ف شناوری کردن و
نازیدن مادہ کبوتر پیش نرخود -
تیرہ - عددیست مشہور ف سیزدہ
تیرہ تیزی - سیزدہ روز اول ماہ
صفر را گویند و ماہ صفر را نیز گویند
تیر ہونا - استادہ شدن آلت
تناسل باشد -
تیری قسم - ف بجان تو -
تیرے منھ مین خاک - کلمہ
ایست کہ در مقامے گویند کہ کسے
فال بد و سخن بد بر زبان آرد -
تیز کسے کہ زیادتی ذوق داشتہ
باشد -
تیزپات - برگے باشد خوشبو کہ
در رنگ و عطریات بکار آید ع ساج
تیزی - بمحاورہ زنان ماہ صفر را
گویند -
تیس - عددیست مشہور -
تیس دن - تمام ماہ را گویند
تیسرا - ف سیوم ع ثلث داگران

تیز سیومی مونث باشد بجاے الف تحتانی معروف آرند۔

تیسرا پہر۔ آخر روز را گویند۔

تیس کلام۔ کلام اللہ را گویند و این محاورہ زنان است۔

تیس مار خان۔ مردم دلاور و بہادر را گویند۔

تیسون روزے۔ ماہ صیام را گویند۔

تیسون کلام۔ قرآن شریف را گویند و این ہر دو ہم محاورہ زنان است

تیغہ۔ نوعے از شمشیر پہنا بود۔

تیکھا۔ معشوق کج کلاہ و تیز زبان و ضعدار را گویند و اگر اینچنین زن بود بجاے الف تحتانی معروف آرند

تیکھی نظر تیکھی نگاہ۔ جادو نگاہ باشد کہ آن دیدن دل را رباید۔

تیل۔ روغن باشد از حیوبات و گیاہ۔

تیل کا برتن۔ ت۔ روغن دان۔

تیل لگانا۔ ت۔ روغن مالیدن۔

تیل نکالنا۔ ت۔ روغن کشیدن۔

تیلی۔ روغن فروش۔

تیلیا سرنگ۔ سرنگ مائل بسیاہی را گویند کہ از رنگہاے اسپ بود

تیلیا کمیت۔ رنگے بود از رنگہاے اسپ۔

تیلیا مسان۔ خبیث را گویند کہ در قالب عصار و روغن فروش جاگیرد و مردم را آزار رساند۔

تیمار۔ فارسی ست و بیمار داری را نیز گویند۔

تین۔ بروزن سین عددیست مشہور سہ۔

تینتالیس۔ عددیست مشہور چہل و سہ۔

تینترا۔ پسرے کہ بالاے سہ دختر پے در پے پیدا شود و اگر دختر بالاے سہ پسر پیاپے پیدا شود بجاے الف تحتانی معروف آرند۔

تین تیرہ۔ پریشان و آشفتہ و خراب شدہ را گویند۔

تینتیس۔ عددیست مشہور سی و سہ۔

تیند۔ قسمے از درخت صحرائی بود کہ چوب آن ہنگام سوختن شرارہ با آواز بر آورد۔

تیندوا۔ قسمے از شیر بود گویند برزخ ست میان شیر و خرس ف پلنگ

تیور۔ بروزن زیور دو ران سر و دستار

پیش چشم آمدن بسبب ضعف دماغ
بود بمعنی صورت انداز نگاه باشد -
تیورانا - تیره و تار پیش چشم آمدن
باشد که مردم ازان صدمه بر زمین
افتد -
تیور بدلنا - نظر گردانیدن و بچشم
قهر نگریستن بود -
تیورس - یک سال قبل از سال
گزشته باشد -

تیورس سال همان یکسال قبل
از سال گزشته بود -
تیوری - بروزن دوری بوزن
عروضی ف چین چین -
تیوری چڑھانا - ف چین بجبین
شدن و گره برابرو زدن -
تیوہار - بروزن زردار بوزن
عروضی - وزجشن هنود باشد -
تیئیس - عدد یست مشهور ف بست و سه

ختم شد حصه اول

اردو میں لغت نویسی کی روایت اب کم از کم اڑھائی تین صدیاں پرانی ہو چکی ہے۔ شروع میں لغت نویس غیر ملکی تھے اور انھوں نے اپنے ہم وطنوں کے استفادے کو پیش نظر رکھتے ہوئے الفبائی ترتیب سے ضروری الفاظ جمع کرنے سے اس سلسلے کا آغاز کیا۔ پھر آہستہ آہستہ ذخیرۂ لفظی بڑھتا چلا گیا اور اس سے پہلے کہ جامع لغات کی تدوین شروع ہو، اہلِ زبان نے بھی اپنی کاوشوں کا آغاز کر دیا۔ نفس اللغہ بھی اسی قسم کی ایک عمدہ کاوش ہے۔ جو علی اوسط رشک ساکنِ لکھنؤ (جانشینِ ناسخ) نے ۱۲۵۶ھ / مطابق ۱۸۴۰ع میں مرتب کی۔ یہ ضخیم لغت تھی مگر اس کا صرف پہلا حصہ چھپ سکا جو 'الف تا ت' ہے۔ باقی کام نایاب ہے جسے تلاش کر کے چھاپ دیا جائے تو اردو لغات کے خزانے میں قابلِ قدر اضافہ ہوگا۔ رشک نے اس لغت میں اپنے استاد ناسخ کے لسانی رویے کے برعکس ایسے الفاظ کو نمایاں لیا ہے جو بعض اوقات معیاری شکل یا تلفظ سے ہٹ گئے ہیں اور عوام و خواص کی زبان پر تبدیل شدہ شکل میں جاری ہیں۔ یہ رویہ لغت نویسی کے جدید تقاضوں کے مطابق ہے۔ چونکہ نفس اللغہ آسانی سے دستیاب نہیں اس لیے اس کی عکسی نقل اردو زبان کے محبّوں کے استفادے کی غرض سے شائع کی جا رہی ہے۔

جنرل سیکرٹری، مغربی پاکستان اردو اکیڈمی لاہور